

КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра економіки, організації та управління підприємствами

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної (магістерської) роботи

на тему ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПРОМИСЛОВОГО
ПІДПРИЄМСТВА

Виконала: здобувач 2 курсу, групи ЗПТБ-23м
спеціальності 076 Підприємництво та торгівля

Лашкун Ганна Анатоліївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник

Шахно Альона Юріївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Рецензент

Поліщук Ірина Георгіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

м. Кривий Ріг – 2024 р.

КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та
управління бізнесом

Кафедра економіки організації та
управління підприємствами

Спеціальність: 076 Підприємництво та торгівля

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедрою _____

проф., д.е.н. Шахно А.Ю.

“ ____ ” _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну (магістерську) роботу

Лашкун Ганни Анатоліївни

(шифр групи, прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Обґрунтування напрямів підвищення ефективності використання оборотного капіталу промислового підприємства

затверджена наказом по університету від 30 вересня 2024 р. № 899с

2. Термін здачі студентом закінченої роботи: 06.12.2024

3. Вихідні дані до роботи статистична фінансова звітність ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» з інтернет-ресурсу smida.ua, дані з офіційного сайту ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», статистичні дані Державної служби статистики України, дані наукових періодичних видань, методичні вказівки кафедри економіки, організації та управління підприємствами

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки 1. Теоретико-методологічні основи управління оборотним капіталом підприємства. 2. Аналіз ефективності використання оборотного капіталу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». 3. Підвищення ефективності управління оборотним капіталом ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1. Порівняльний аналіз підприємств конкурентів металургійної галузі.

2. Динаміка техніко-економічних показників діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2019-2023 рр.

3. Аналіз власних та позикових джерел оборотного капіталу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2019-2023 рр.

4. Аналіз ефективності використання оборотного капіталу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2019-2023 рр.

5. Динаміка інтегрального показника ефективності оборотного капіталу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2019-2023 рр.

6. Загальний економічний ефект від розроблених заходів.

6. Консультанти по роботі із зазначенням розділів, що стосуються їх

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	проф. Шахно А.Ю.	28.09.24.	10.10.24.
Розділ 2	проф. Шахно А.Ю.	11.10.24.	23.10.24.
Розділ 3	проф. Шахно А.Ю.	24.10.24.	22.11.24.
Нормоконтроль	доц. Поліщук І.Г.	06.12.24.	

7.Дата видачі завдання 09.09.2024

Керівник

_____ (підпис)

Шахно А.Ю.

Завдання прийняв до виконання

_____ (підпис)

Лашкун Г.А.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Пор. №	Назва етапів кваліфікаційної (магістерської) роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Співбесіда зі студентом за тематикою роботи, видача переліку рекомендованої нормативної, інструктивної бази та учбової літератури	30.08.2024р	виконано
2	Збір матеріалів до випускної роботи	09.09. -12.09.2024р	виконано
3	Групування та аналіз зібраного матеріалу, уточнення завдань кваліфікаційної роботи	13.09 -27.09.2024р	виконано
4	Підготовка I розділу випускної кваліфікаційної роботи та подання його керівникові	28.09 -10.10.2024р	виконано
5	Підготовка II розділу випускної кваліфікаційної роботи та подання його керівникові	11.10 -23.10.2024р	виконано
6	Підготовка III розділу випускної кваліфікаційної роботи та подання його керівникові	24.10 -25.11.2024р	виконано
7	Підготовка вступної частини	24.10 -22.11.2024р	виконано
8	Перевірка роботи керівником та доопрацювання роботи	23.11 -29.11.2024р	виконано
9	Отримання відгуку керівника та рецензії	30.11 -02.12.2024р	виконано
10	Попередній захист роботи	06.12.2024р	виконано
11	Захист роботи в ЕК	18.12.2024	

Здобувач

_____ (підпис)

Лашкун Г.А.

Керівник

_____ (підпис)

Шахно А.Ю.

РЕФЕРАТ

на кваліфікаційну роботу другого (магістерського) рівня вищої освіти здобувача спеціальності 076 Підприємництво та торгівля
Лашкун Г.А. на тему «Обґрунтування напрямів підвищення ефективності використання оборотного капіталу промислового підприємства» -
КНУ, 2024 р.

Кваліфікаційна (магістерська) робота виконана на 147 сторінках, містить 42 таблиці, 28 рисунків. При підготовці роботи використано 70 літературних джерел.

Мета кваліфікаційної (магістерської) роботи:

обґрунтування методичних засад та практичних рекомендацій щодо напрямів підвищення ефективності управління оборотним капіталом промислового підприємства на основі дослідження теоретичних аспектів його формування та аналізу ефективності використання оборотного капіталу.

Завдання дослідження:

визначення сутності та значення оборотного капіталу підприємства; дослідження класифікації оборотного капіталу як основи координації управлінських рішень; обґрунтування основних аспектів управління оборотним капіталом підприємства; надання характеристики фінансово-господарської діяльності підприємства ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»; аналіз складу, структури та ефективності використання оборотного капіталу на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»; дослідження чинників впливу оборотного капіталу на результативність діяльності підприємства та факторів, що визначають його формування; проведення оптимізації структури капіталу як основного джерела поповнення оборотного капіталу; визначення напрямів підвищення ефективності використання оборотного капіталу для ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Об'єкт дослідження: оборотний капітал підприємства ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Предмет дослідження: теоретичні та практичні аспекти управління оборотним капіталом підприємства.

Одержаний економічний ефект: підвищення ефективності використання оборотного капіталу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» шляхом оптимізації структури джерел його фінансування та заходів з прискорення оборотності у розмірі 546 976,98 тис. грн. на рік

Ключові слова: оборотні активи, оборотний капітал, оборотні фонди, фонди обігу, виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, грошові кошти, оборотність, ліквідність, швидкість обертання.

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	10
1.1. Економічна сутність, склад та джерела формування оборотного капіталу	10
1.2. Методичні підходи до визначення ефективності використання оборотного капіталу підприємства.....	21
1.3. Порівняльна характеристика результатів діяльності підприємств металургійної галузі.....	36
Висновки до розділу 1.....	50
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ».....	52
2.1. Аналіз динаміки основних техніко-економічних показників діяльності та фінансового стану ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».....	52
2.2. Аналіз складу оборотного капіталу та ефективності його використання на прикладі ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».....	69
2.3. Дослідження чинників впливу показників використання оборотного капіталу на результати діяльності підприємства	83
Висновки до розділу 2.....	95
РОЗДІЛ 3. ВПРОВАДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАХОДІВ, СПРЯМОВАНИХ НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	97
3.1. Прогнозування показників використання оборотного капіталу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	97
3.2. Обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності використання оборотного капіталу на ПАТ «АМКР».....	104
3.3. Вплив ефективності результатів оптимізації структури оборотного капіталу на фінансову стабільність ПАТ «АМКР».....	112
Висновки до розділу 3.....	133
ВИСНОВКИ.....	135
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	141
ДОДАТКИ.....	148

ВСТУП

Нині економічна ситуація в Україні ускладнюється зниженням прибутковості діяльності суб'єктів господарювання та зростанням частки збиткових підприємств. Сучасні умови господарювання формують високі вимоги до оцінки фінансово-економічної діяльності суб'єктів ринку. За цих умов необхідна сучасна, адекватна ринковій економіці, а головне – мобільна організація фінансової діяльності кожного підприємства.

Перший крок бізнесу – це залучення оборотного капіталу. Тому в сучасних умовах господарювання управління оборотним капіталом має безпосередній вплив на фінансовий стан підприємства – його платоспроможність і ліквідність, величину доходу, рентабельність діяльності. Даний вид управління дає змогу підвищити ефективність управлінських рішень щодо забезпечення: максимізації прибутку; фінансової рівноваги підприємства процесі його розвитку, що сприяє тривалому безризиковому розвитку підприємства та поступальному розширенню обсягів його господарської діяльності; також максимізації ринкової вартості підприємства. Для забезпечення сталого функціонування підприємств, створення їх належного іміджу необхідна якісна система управління оборотним капіталом, яка б відповідала вимогам сучасної економіки та могла б вчасно відреагувати на зміни як в економічному, так і в політичному та законодавчому житті країни.

Результати такого дослідження дадуть можливість забезпечити підприємство оборотним капіталом та підвищити ефективність управління ним, як наслідок – досягти фінансового оздоровлення підприємств, ефективних умов самоокупності та самофінансування. Саме тому розв'язання питань, що пов'язані зі створенням дійових механізмів управління оборотним капіталом, які здатні за рахунок використання внутрішніх резервів збільшити потенціал підприємств щодо вдосконалення такого управління та забезпечити збалансоване економічне зростання підприємств в довгостроковому періоді, є актуальним.

Над теоретичними і практичними аспектами управління оборотним

капіталом та оптимізації його структури працювало багато зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких: А.Сміт, Д. Рікардо, А.А. Мазаракі, Л.О. Лігоненко, Ковальчук Н.О., Федішин М.П., Нікбахт Е, Гроппеллі А., Пасс Крістофер, Райзберг Б.А., Бланк І.А., Смолінська С.Д., Ушакова Н.М., Хайкін М. М., Борісов А. Б., та інші.

Проте, варто зазначити, що питання щодо визначення економічної сутності понять «оборотні кошти», «оборотні активи» та «оборотний капітал» досі залишаються доволі дискусійними.

Метою кваліфікаційної (магістерської) роботи виступає обґрунтування методичних засад та практичних рекомендацій щодо напрямів підвищення ефективності управління оборотним капіталом промислового підприємства на основі дослідження теоретичних аспектів його формування та аналізу ефективності використання оборотного капіталу.

Згідно з зазначеною метою в роботі визначені наступні завдання для вирішення:

- визначення сутності та значення оборотного капіталу підприємства;
- дослідження класифікації оборотного капіталу як основи координації управлінських рішень;
- обґрунтування основних аспектів управління оборотним капіталом підприємства;
- надання характеристики фінансово-господарської діяльності підприємства ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»;
- аналіз складу, структури та ефективності використання оборотного капіталу на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»;
- дослідження чинників впливу оборотного капіталу на результативність діяльності підприємства та факторів, що визначають його формування;
- проведення оптимізації структури капіталу як основного джерела поповнення оборотного капіталу;
- визначення напрямів підвищення ефективності використання оборотного капіталу для ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Об'єктом дослідження кваліфікаційної (магістерської) роботи є оборотний капітал підприємства ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Предметом дослідження роботи є теоретичні та практичні аспекти управління оборотним капіталом підприємства.

У роботі застосовуються наступні методи та принципи дослідження: аналізу і синтезу – для деталізації об'єкта дослідження та вивчення його функціональних і структурних складових; логічного узагальнення – для обґрунтування необхідності застосування нових наукових понять і підходів до визначення сутності оборотного капіталу; системного аналізу – для визначення цілей та напрямків фінансового розвитку підприємства; порівняння – для зіставлення показників з метою отримання загальної оцінки ефективності управління оборотним капіталом; монографічного аналізу – для вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду організації проведення дослідження й використання різноманітних методів оцінки ефективності управління оборотним капіталом; статистичного аналізу – для вивчення, групування, порівняння та оцінки показників оборотності; факторного аналізу – для визначення впливу показників використання оборотного капіталу на результати діяльності підприємства; кореляційно-регресивного аналізу – для визначення теоретичної форми зв'язку і виміру щільності зв'язку між факторами та результуючою ознакою; графічного аналізу – для наочного зображення викладених положень.

Забезпеченням інформаційною базою слугують законодавчі та нормативні акти України, матеріали теоретичних періодичних видань, підручників, посібників, наукових статей, монографій, оглядів металургійної та супутніх галузей, узагальнені дані служби статистики України, статистична інформація ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та фінансова звітність підприємства за 2019-2023 рр.

Одержані результати полягають у формуванні системи консолідованої структурованої інформації щодо підходів до трактування поняття «оборотний капітал» та його складових елементів, розробці економіко-математичних залежностей між параметрами функціонування підприємства та представлені

плану їх оптимізації з метою забезпечення ефективного управління оборотним капіталом підприємства, представлені практичних напрямів для підвищення ефективності використання оборотного капіталу та розрахунку планового економічного ефекту від впровадження зазначених пропозицій.

Практичне значення результатів дослідження, наведених в роботі, полягає в обґрунтуванні напрямів підвищення ефективності використання оборотного капіталу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу та визначення впливу запропонованих заходів на фінансову стабільність підприємства.

Кваліфікаційна (магістерська) робота є самостійно виконаною науковою працею з авторським підходом на основі досліджених численних теоретичних, методико-методологічних і практичних підходів щодо ефективності використання оборотного капіталу на промисловому підприємстві.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічна сутність, склад та джерела формування оборотного капіталу

Підприємства різних форм власності та різних організаційних структур для свого ефективного функціонування повинні мати певну величину капіталу та вміти ефективно його використовувати. Капітал є вирішальною складовою соціально-економічної ринкової системи в суспільстві. Поняття капіталу - всеохоплююча, універсальна і багатовимірна категорія.

Сутність капіталу відображають наступні його функції:

- виступає основним фактором виробництва;
- характеризує фінансові ресурси, які приносять підприємству дохід;
- є основним вимірником ринкової вартості підприємства;
- виступає головним джерелом формування доходів власників підприємства;
- позитивна динаміка капіталу підприємства вважається важливим показником ефективності його функціонування.

Капіталом вважаються усі фінансово-економічні ресурси підприємства, уособлені в його майні, яке застосовується для розширеного відтворення в цілях отримання прибутку. Капітал підприємства визначає загальну вартість виробничих засобів у матеріальній, нематеріальній та грошовій формі, що інвестуються у формування його активів.

А. Сміт розглядав оборотний капітал як товарний, який приносить дохід тільки в процесі обігу або при зміні своїх власників. До оборотного капіталу А. Сміт відносив матеріали, продовольчі товари та готові вироби, що перебувають у продавців, а також грошові кошти, що використовуються для обігу та розподілу.

Д. Рікардо порівнював оборотний капітал з витратами для придбання робочої сили.

К. Маркс визначав оборотний капітал як частину продуктивного капіталу. На його думку, вартість оборотного капіталу як робочої сили та засобів виробництва розглядається лише протягом часу, коли виготовляється продукт. При цьому розмір авансованого капіталу визначається масштабом виробництва, який в свою чергу залежить від розміру основного капіталу. Вартість такого капіталу повністю переноситься на вироблений продукт і в результаті його продажу повертається власнику, щоб знову бути авансованою. Таким чином К. Маркс, на відміну від поглядів А. Сміта, зводив оборотний капітал до продуктивного оборотного капіталу, який приймає безпосередню участь у виробничому процесі, але виключав його грошову і товарну форму.

Поняття оборотного капіталу досліджували багато вітчизняних та закордонних науковців і різними вченими воно трактується по-різному (табл.1.1).

А.А. Мазаракі, Л.О. Лігоненко та Н.Н. Ушакова під оборотними активами розуміють сукупність матеріальних і грошових цінностей (економічних ресурсів) підприємства, що знаходяться у постійному кругообігу, при цьому змінюють свою матеріальну форму протягом одного операційного циклу та в повному обсязі переносять свою вартість на товари, які реалізує підприємство. Вчені ототожнюють це поняття з оборотними коштами, але не виділяють окремо категорії «оборотний капітал» [13, 32].

У працях Г.В. Ситник, С.Д. Смолінської та І.А. Бланка використовується поняття «чистий оборотний капітал» (як синоніми: працюючий, робочий капітал чи власні оборотні засоби), яке трактують як різницю між поточними активами та поточними пасивами [9,11,56].

Е. Нікбахт та А. Гроппеллі під капіталом розуміють саме робочий капітал. Оборотні активи вони визначають за змістом статей другого розділу активу балансу. Цю думку також розвинув В.В. Ковальов, який вважає, що «термін «оборотний капітал» відноситься до мобільних активів підприємства, які є

грошовими коштами, чи можуть бути перетворені в них протягом року або одного виробничого циклу» [37].

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «оборотний капітал» різними авторами

Автор	Визначення
Ототожнюють поняття оборотних активів з оборотними коштами	
Мазаракі А.А. Лігоненко Л.О. Ушакова Н.Н.	Оборотні активи – це сукупність матеріальних і грошових цінностей (економічних ресурсів) підприємства, що знаходяться у постійному кругообігу, змінюють свою матеріальну форму протягом одного операційного циклу та в повному обсязі переносять свою вартість на товари, що реалізує підприємство
Визначають оборотний капітал з позиції бухгалтерського обліку	
Смолінська С.Д., Ситник Г.В., Бланк І.А., Нікбахт Е., Грошпеллі А., Ковальчук Н.О., Федишин М.П.	Використовують поняття «чистий оборотний капітал» (як синоніми йому вживають: працюючий, робочий капітал чи власні оборотні засоби), яке трактують як різницю між оборотними активами і оборотними пасивами. Оборотні активи вони визначають за змістом статей другого розділу активу балансу. Термін «оборотний капітал» (його синонім у вітчизняному обліку «оборотні засоби») відноситься до мобільних активів підприємства, які є грошовими коштами чи можуть бути перетворені в них протягом року або одного виробничого циклу.
Відображають лише облікову суть цього поняття	
Пасс Крістофер, Борісов А. Б., Райзберг Б. А.	Оборотний капітал – це короткострокові поточні активи фірми, які швидко обертаються протягом виробничого циклу. Оборотні активи – це оборотні засоби підприємств, які відображаються в активі бухгалтерського балансу. Оборотні кошти – це частина засобів підприємства, які повністю споживаються протягом одного виробничого циклу.
Поняття розглянуто з позиції методів їх формування	
Косарева І.П., Великий Ю.М., Круш П.В., Мастюк Д.О.	Оборотний капітал – це капітал, який робить повний оборот за один виробничий цикл і свою вартість повністю переносить на вартість створюваного продукту. Оборотні засоби – це сукупність оборотних фондів і фондів обігу, які використовуються для фінансування економічної діяльності підприємств та господарських організацій різних форм власності.

Подібне трактування дають Н.О. Ковальчук та М.П. Федишин М.М., на думку яких різниця між поточними активами та короткостроковими зобов'язаннями називається оборотним капіталом. Тобто ці вчені визначають дане поняття в основному з точки зору бухгалтерського обліку [24].

І.А. Бланк у своїй праці «Управління використанням капіталу» визначає, що «в сумарному вираженні обсяг оборотного капіталу і оборотних активів

підприємства збігаються (незалежно від структури фінансових джерел їх формування)» [9]. Таке визначення категорії «капітал» є ширшим і включає в себе ще й оборотні активи.

Отже, науковці оборотний капітал розглядають або як економічну категорію, і тоді на перший план виступають матеріально-речовинна сторона оборотного капіталу, або як суто фінансову категорію, і тоді переважна увага приділяється джерелам формування оборотного капіталу.

Двозначність природи капіталу полягає як у його матеріально-речовинній, так і грошовій характеристиках. Капітал є і джерелом, і результатом діяльності підприємства незалежно від специфіки діяльності.

Таким чином, оборотні активи завжди відображають характер розміщення інвестованого у процес господарської діяльності оборотного капіталу, а оборотні кошти та оборотні засоби – відображають конкретний склад оборотних активів.

Оборотний капітал є комплексним поняттям, що характеризує процес обороту на підприємстві. Це широке поняття, яке доцільно трактувати так:

1) кошти, вкладені в активи (обсяг яких повинен забезпечувати позитивну динаміку всіх показників фінансового стану підприємства та безперервність його функціонування),

2) майнові цінності, що обслуговують поточну виробничо-господарську діяльність (їх обсяг і структура визначається внутрішніми та зовнішніми факторами підприємства), які здійснюють повний оборот за один виробничий цикл і свою вартість повністю переносять на вартість створюваного продукту. Під внутрішніми факторами варто розуміти: тривалість і специфіку виробничого циклу, відносини підприємства з контрагентами та інші [27].

Оборотні активи – це економічні ресурси, сформовані за рахунок інвестованого в них капіталу, і що мають вартість і здатність створювати дохід у процесі свого функціонування, ефективність яких визначається з урахуванням факторів часу, ризику і ліквідності. Таким чином, всі елементи, які формують безперервний оборот на підприємстві, повинні бути як раціонально сформованими, так і ефективно використовуватися.

Деякі вчені в своїх дослідженнях використовують термін «робочий капітал, який визначає різницю між оборотними активами та поточними зобов'язаннями підприємства чи, інакше кажучи, частина оборотних активів компанії, що фінансується за рахунок довгострокових джерел. Коли оборотні активи перевищують поточні зобов'язання, підприємство має позитивний робочий капітал. Якщо оборотні активи менші за поточні зобов'язання, підприємство має від'ємний робочий капітал.

Оборотний капітал – це засоби виробництва, що беруть участь тільки в одному виробничому циклі, під час якого переносять цілком свою вартість на вартість виготовленої продукції.

Таким чином, оборотний капітал – це капітал, який інвестований в оборотні активи, робить повний оборот за один виробничий цикл та свою вартість повністю переносить на вартість створюваного продукту.

Кругообіг (оборот) капіталу – це неперервний процес його руху, що супроводжується послідовною зміною однієї його форми в іншу.

Капітал на підприємстві у виробничому процесі протягом свого кругообігу функціонує в трьох основних формах – грошовій, виробничій, товарній.

У процесі кругообігу капітал підприємства проходить три стадії (рис. 1.1).

На першій стадії капітал у грошовій формі авансується в конкретні фактори виробництва – засоби виробництва, предмети праці, тобто в операційні активи (оборотні та необоротні), перетворюючись у виробничу форму. На другій стадії виробничий капітал у процесі виробництва продукції перетворюється в товарну форму (яка включає й форму вироблених послуг). На третій стадії товарний капітал у ході реалізації вироблених товарів і послуг, перетворюється в грошовий капітал.

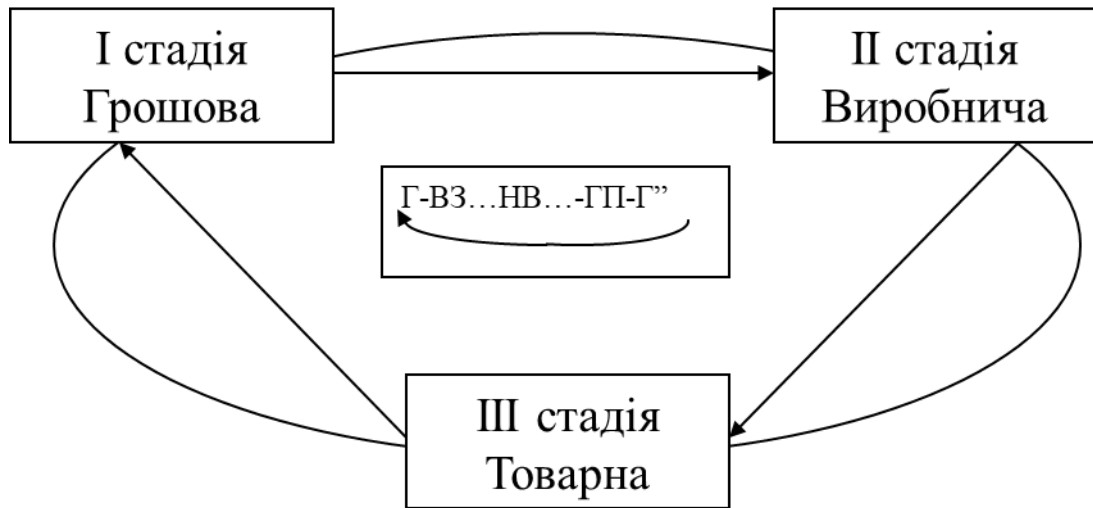

Рис. 1.1. Процес кругообігу оборотного капіталу підприємства

Мету функціонування капіталу буде досягнуто тоді, коли $\Gamma'' = \Gamma + \Delta\Gamma$, тобто коли відбудеться приріст грошей порівняно з авансованою сумою. Отже, самозростання капіталу відбувається в процесі кругообігу оборотного капіталу, який проходить різні стадії і набирає різних форм. Що менше часу оборотний капітал перебуває в тій чи іншій формі (грошовій, виробничій), тим вища ефективність його використання, і навпаки.

Роль оборотного капіталу в фінансово-господарській діяльності підприємства полягає не тільки в обслуговуванні та підтриманні безперервності та циклічності операційного процесу, а й у забезпеченні процесу відтворення капіталу підприємства, що формує основу комерційної діяльності суб'єкта господарювання.

За функціональним призначенням оборотний капітал поділяють на оборотні виробничі фонди та фонди обігу. Оборотні виробничі фонди обслуговують виробництво і представлені, як правило, виробничими запасами, незавершеним виробництвом, напівфабрикатами власного виготовлення, а також витратами майбутніх періодів (рис. 1.2).

Оборотні фонди – це частина виробничих фондів підприємства, яка повністю споживається під час одного виробничого циклу, змінюючи свою натуральну форму, розміри та властивості, і переносить свою вартість на вартість виготовленої продукції відразу в повному обсязі.

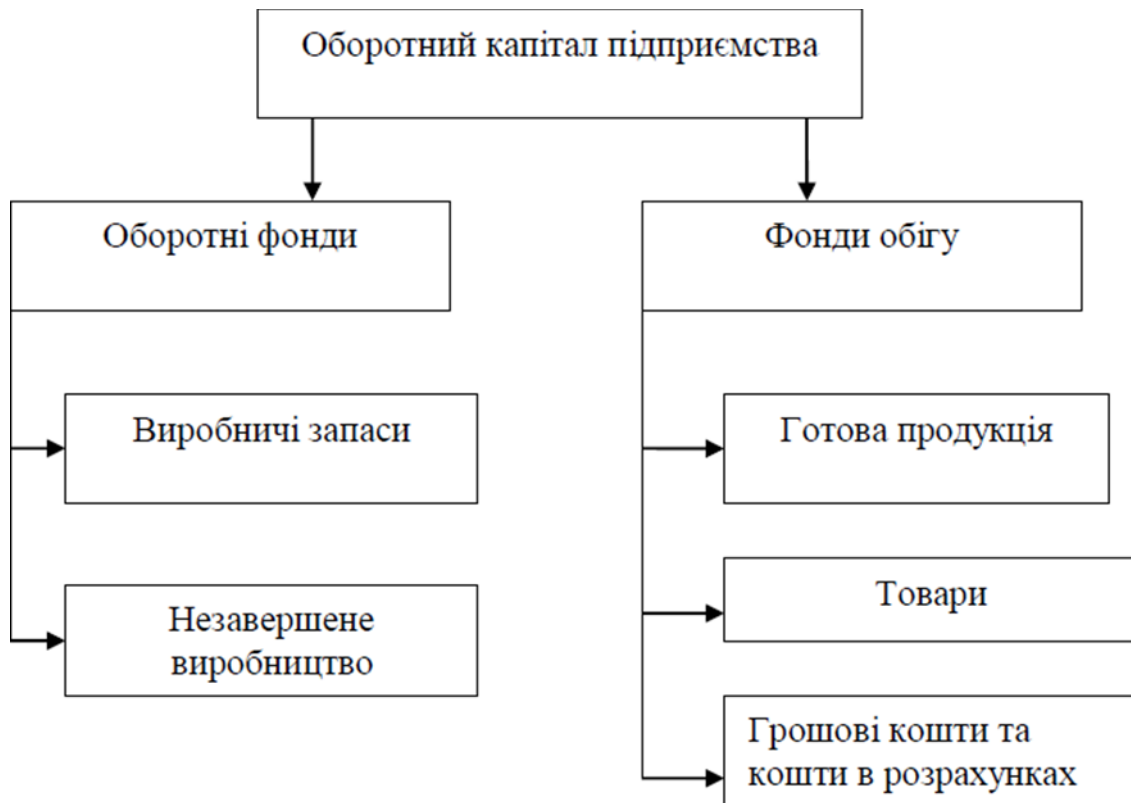

Рис. 1.2 Склад оборотного капіталу підприємства

Виробничі запаси включають сировину, основні та допоміжні матеріали, комплектуючі матеріали, куплені напівфабрикати, паливо, запасні частини, тару та інші матеріальні цінності, призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб. Виробничі запаси становлять більшу частину оборотних фондів виробничого підприємства.

Незавершене виробництво – це предмети праці, обробка або переробка яких на підприємстві ще не завершена. Вони знаходяться безпосередньо на робочих місцях у виробничих цехах або в процесі транспортування від одного виробничого підрозділу до іншого.

Фондами обігу називаються оборотні засоби, що функціонують у сфері обігу. До фондів обігу належать товари, готова продукція, грошові кошти в касі та на рахунках у банках, а також кошти підприємства в розрахунках.

Товари – це матеріальні цінності, що придбані та зберігаються підприємством для їх подальшого перепродажу.

Готова продукція – це вироби підприємства, обробка яких закінчена і

вони пройшли випробування, відповідають технічним умовам і стандартам та укомплектовані згідно з договорами із покупцями та замовниками. Поки виготовлена підприємством продукція не оплачена, вона належить підприємству.

Грошові кошти та короткострокові фінансові інвестиції є найбільш ліквідними активами підприємства. Грошові кошти – це кошти в національній та іноземній валюті у касі підприємства, на поточних та інших рахунках у банку та депозити до запитання [59]. Еквіваленти грошових коштів – це короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у визначені суми грошових коштів та характеризуються незначним ризиком зміни їх вартості [59].

До коштів підприємства в розрахунках належить заборгованість покупців або замовників перед підприємством за відвантажену їм продукцію, виконані роботи або послуги.

До складу оборотних активів включається тільки поточна дебіторська заборгованість, яка виникає в процесі нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу.

В залежності від матеріально–речової форми, виділяють такі види оборотного капіталу: предмети праці, виробничі запаси, засоби у виробництві, дебіторська заборгованість, грошові активи, готова продукція.

Виходячи з принципів організації і регулювання, виділяють нормовані і ненормовані оборотні кошти. Нормування – це процес встановлення оптимальної величини оборотних коштів на основі економічно обґрунтованих норм запасу та нормативів за окремими елементами оборотних засобів, які потребує організація і проведення нормальної діяльності підприємства. Процес нормування є предметом внутрішньовиробничого планування та одним з провідних напрямків управління, формування і використання оборотного капіталу [23].

До нормованих оборотних засобів відносять виробничі запаси, незавершене виробництво та готову продукцію, їх граничний розмір визначається за допомогою нормування.

До ненормованих оборотних засобів підприємства відносять грошові кошти та кошти в розрахунках. Ненормовані оборотні фонди включають фонди обігу за винятком готової продукції на складі.

Необхідність розподілу оборотних коштів на нормовані й ненормовані впливає з економічної доцільності досягнення найліпших результатів за найменших витрат. Встановлення нормативів за окремими статтями оборотних коштів уможлиблює забезпечення безперервної діяльності підприємства за умови оптимальних виробничих запасів, розмірів незавершеного виробництва, залишків готової продукції [35].

Виходячи з періоду функціонування оборотного капіталу, виділяють постійну частину оборотних активів (сталий залишок оборотних активів для ведення оперативної діяльності) та змінну частину (сезонне підвищення виробництва).

У залежності від джерел формування оборотні активи поділяються на власні, залучені та позикові.

Власні кошти повинні забезпечувати мінімальну стабільну потребу, без якої процес виробництва неможливий. Встановлення рівня забезпеченості підприємств власними оборотними коштами може здійснюватися шляхом їх нормування в адміністративному порядку та на основі самостійного визначення обсягів власних коштів, залучених в оборотні фонди. При самостійному встановленні обсягів власних оборотних коштів підприємство виходить зі своїх фінансових можливостей (розмірів статутного фонду) та доцільності спрямування початкових фінансових ресурсів в оборотні кошти.

До власних джерел утворення оборотного капіталу належать статутний та резервний капітал, чистий прибуток підприємства. Отже, власні оборотні кошти – це кошти, що постійно знаходяться в розпорядженні підприємства і сформовані за рахунок власних ресурсів.

До джерел, прирівняних до власних, належать резерви майбутніх платежів, кошти цільового фінансування, вільні амортизаційні відрахування,

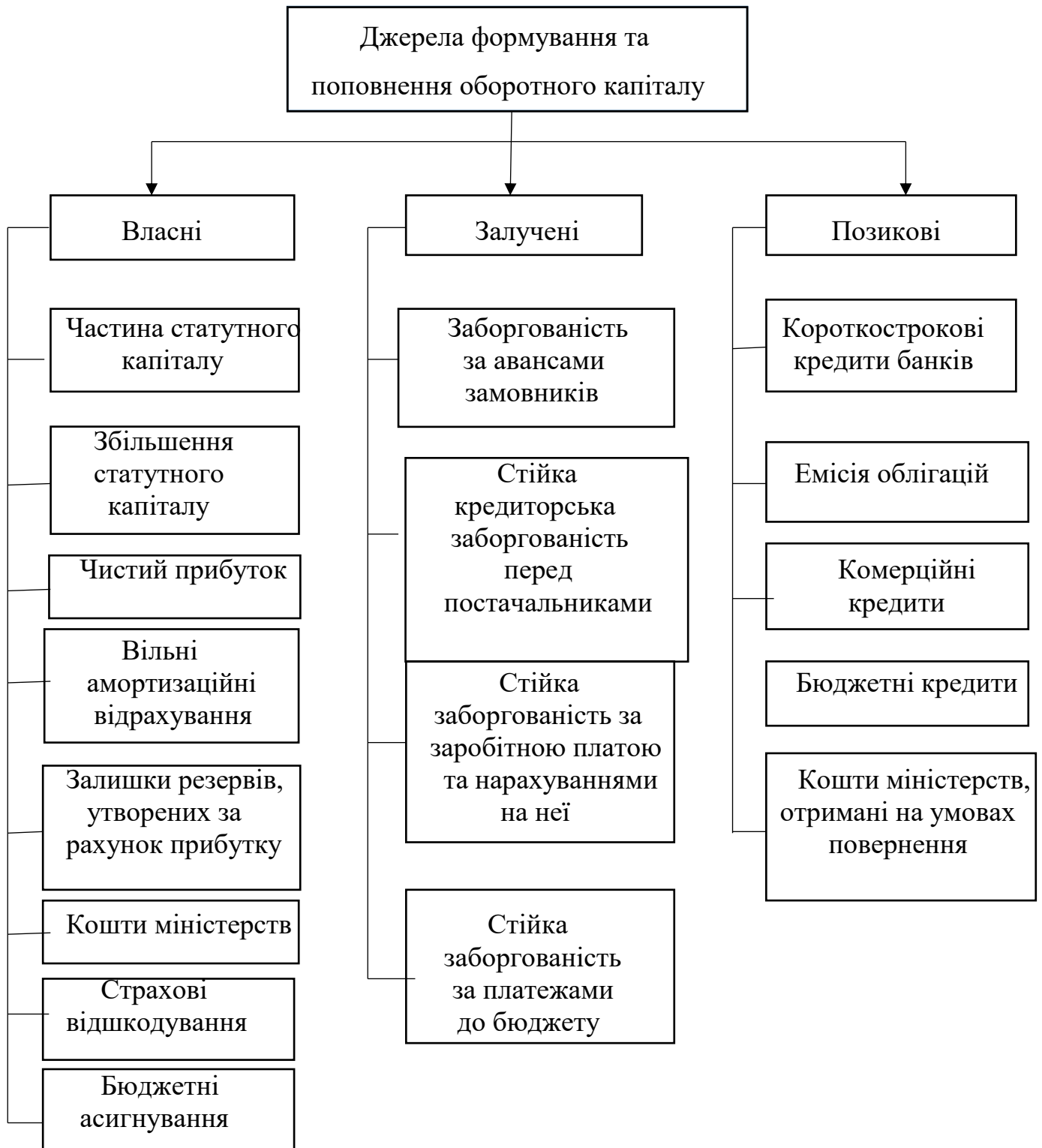

Рис. 1.3. Джерела формування та поповнення оборотного капіталу

а також залучені в оборот сталі пасиви. Сталі пасиви – це мінімальна заборгованість за заробітною платою працівників, відрахування на обов'язкове державне пенсійне та соціальне страхування, кредиторська заборгованість перед постачальниками та за платежами до бюджету, резерв майбутніх

платежів, авансування покупців.

Це кошти цільового призначення, які в результаті застосованої системи грошових розрахунків постійно перебувають у господарському обігу підприємств, а проте, йому не належать. До їх використання за призначенням вони в сумі мінімального залишку є джерелами формування оборотного капіталу підприємства [16]. З метою повнішого залучення фінансових ресурсів і якісного управління ними підприємства мають змогу планувати сталі пасиви.

Фактична наявність власних та прирівнюваних до них джерел формування оборотних активів визначається за балансом річного звіту підприємства як різниця між підсумком першого розділу пасиву балансу та підсумком першого розділу активу балансу [56].

Формувати оборотний капітал лише за рахунок власних джерел нині економічно недоцільно, оскільки це знижує можливості підприємства щодо фінансування власних витрат і збільшує ризик виникнення фінансової нестабільності підприємства. У такому разі підприємство вимушене звертатися до залучення позикових фінансових ресурсів у вигляді короткострокових кредитів банку та інших кредитів, емісії облігацій та кредиторської заборгованості.

Класифікація оборотного капіталу має важливе значення, оскільки дає можливість підприємству визначити його оптимальний склад і структуру, потребу та джерела формування оборотних коштів. Від цього значною мірою залежить фінансовий стан підприємства.

Оптимальне співвідношення власного та позикового капіталу є основним завданням для підприємства під час прийняття управлінських рішень щодо джерел фінансування оборотних активів.

Джерела формування оборотного капіталу значною мірою визначають ефективність його використання.

1.2 Методичні підходи до визначення ефективності використання оборотного капіталу підприємства

У системі заходів, спрямованих на підвищення ефективності роботи підприємства й зміцнення його фінансового становища, важливе місце посідають питання раціонального формування та використання оборотного капіталу.

Рівень управління оборотним капіталом промислових підприємств необхідно визначати через комплексний розгляд результатів дій фінансово-економічних служб господарств із забезпечення діяльності достатнім обсягом оборотного капіталу, раціоналізації джерел його фінансування та досягнення максимальної ефективності від використання. Обрана підприємствами політика формування й використання оборотного капіталу повинна дозволяти максимально використовувати природно-економічний потенціал, покривати фінансові витрати за складовими оборотного капіталу й формувати умови для розширеного відтворення.

Величина та швидкість обертання оборотного капіталу має безпосередній вплив на фінансові результати діяльності підприємства незалежно від виду його діяльності. Правильні пропорції оборотних активів також є індикаторами ділової активності підприємства. Надмірне накопичення оборотних активів призводить до збільшення витрат пов'язаних із зберіганням виробничих запасів, які не використовуються в операційному циклі. Але нестача обсягу оборотних активів також веде до проблем щодо виконання поточних зобов'язань своєчасно та в повному обсязі.

Дослідження показали, що на даний час відсутня єдина чітка методика аналізу оборотного капіталу підприємства із встановленим набором аналітичних показників та коефіцієнтів. Окрім того, немає єдиного підходу щодо порядку розрахунку тих чи інших коефіцієнтів, їх нормативних значень. Внаслідок цього фінансовим аналітикам важко зорієнтуватись у розмаїтті інформації та обрати найвірніший і найпростіший шлях для аналізу оборотного

капіталу.

При управлінні оборотним капіталом можна використовувати різні економіко-математичні методи, це може бути нормування оборотних активів, метод ABC, оптимізація їх структури і т.д.

Розглянемо підходи різних авторів щодо показників ефективності використання оборотного капіталу та складу його аналізу.

У переважній більшості літературних джерел з цієї теми вказують на необхідність визначення ефективності формування й використання оборотного капіталу через розрахунок його оборотності в цілому й оборотності складових його елементів [40]. Однак деякі автори висловлюють думку про необхідність додаткової оцінки цього параметра й за допомогою інших показників таких як ліквідність та прибутковість [40].

Показники ефективності формування й використання оборотного капіталу необхідні для того, щоб визначити вплив на загальні результати господарської діяльності різних варіантів його організації та одержати порівняльну оцінку кожного з цих варіантів. Ці показники є не випадковим набором, а системою, оскільки вони кількісно взаємопов'язані між собою й характеризують ту частину результату, яку одержано внаслідок ефективного функціонування оборотного капіталу за певний період часу (табл. 1.2).

Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу є основним показником використання оборотного капіталу, оскільки він відображає економічний зміст самого процесу – руху в часі авансованої вартості. Він показує, скільки оборотів здійснив оборотний капітал підприємства за аналізований період. Цей показник найчастіше обчислюють з використанням виручки від реалізації продукції.

Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу не лише дає уявлення про кількість оборотів, що здійснює оборотний капітал за певний період, а й характеризує обсяг реалізації або собівартість реалізації, що припадають на 1 грн. оборотного капіталу, тобто віддачу оборотного капіталу.

Таблиця 1.2 - Показники ефективності формування та використання оборотного капіталу

Назва показника	Розрахунок показника	Позначення
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу ($K_{об.}$)	$K_{об.} = Vp / \overline{OK}$	Vp – чиста виручка від реалізації продукції OK – середня вартість оборотного капіталу
Коефіцієнт закріплення оборотного капіталу ($K_{закр.}$)	$K_{закр.} = 1 / K_{об.}$	Показник, обернений до коефіцієнту оборотності
Швидкість обороту оборотного капіталу ($Ш_{об.}$)	$Ш_{об.} = K_{закр.} * D$	D – кількість календарних днів у проаналізованому періоді
Абсолютне вивільнення (залучення) ($A_{вив.} / A_{зал.}$)	$A_{вив.} (A_{зал.}) = \overline{OK_1} - \overline{OK_0}$	OK_1, OK_0 – середня вартість оборотного капіталу за звітний та базисний період
Відносне вивільнення (залучення) ($B_{вив.} / B_{зал.}$)	$B_{вив.} (B_{зал.}) = Vp_1 / D * (Ш_{об1} - Ш_{об0})$	Vp_1 – чиста виручка від реалізації за звітний період $Ш_{об1}, Ш_{об0}$ – швидкість обороту оборотного капіталу за звітний та базисний період
Коефіцієнт інтенсивності (екстенсивності) використання оборотного капіталу ($I_{об.} (E_{об.})$)	$I_{об.} (E_{об.}) = Tr_{ок} / Tr_{вр}$	$Tr_{ок}$ – темп росту оборотного капіталу $Tr_{вр}$ – темп росту виручки від реалізації
Рентабельність оборотного капіталу ($P_{об.}$)	$P_{об.} = \Pi / \overline{OK}$	Π – прибуток OK – середня вартість оборотного капіталу
Коефіцієнт оборотності запасів ($K_{об.з.}$)	$K_{об.з.} = Vp / Z$	Z – середня вартість запасів
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості / кредиторської заборгованості ($K_{об.дз.} / K_{об.кз.}$)	$K_{об.дз.} = Vp / \overline{ДЗ}$ $K_{об.кз.} = Vp / \overline{КЗ}$	$ДЗ$ – середня вартість дебіторської заборгованості $КЗ$ – середня вартість кредиторської заборгованості
Коефіцієнт оборотності грошових коштів ($K_{об.гк.}$)	$K_{об.гк.} = Vp / \overline{ГК}$	$ГК$ – середня вартість грошових коштів
Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт покриття) ($K_{общ.}$)	$K_{общ.} = \overline{OK} / \overline{ПЗ}$	$ПЗ$ – поточні зобов'язання
Коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{шв.}$)	$K_{шв.} = (OK - Z) / ПЗ$	Z – запаси
Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{абс.}$)	$K_{абс.} = (OK - Z - ДЗ) / ПЗ$	$ДЗ$ – дебіторська заборгованість

Наступним показником ефективності формування і використання оборотного капіталу є коефіцієнт закріплення оборотного капіталу. Він являє собою оборотну фондмісткість, тобто витрати оборотного капіталу для отримання 1 грн. виторгу. При цьому коефіцієнт закріплення – величина зворотна коефіцієнту оборотності. Чим менший коефіцієнт закріплення, тим ефективніше використовують оборотні активи на підприємстві й поліпшується його фінансовий стан.

Найбільш розповсюдженим є розрахунок швидкості обороту оборотного капіталу. Цей показник обчислюють у днях, він характеризує період, за який оборотний капітал підприємства здійснює один оборот.

Під ефективним формуванням і використанням оборотного капіталу розуміють прискорення його оборотності. „Прискорення оборотності капіталу практично важливо тому, що це збільшує, при одній і тій самій величині авансованого капіталу в основну діяльність, випуск продукції, масу доданої вартості й доданого продукту, а при постійному обсязі продажів дозволяє вивільняти авансований оборотний капітал” [40]. Прискорення оборотності оборотних активів досягають за рахунок скорочення часу перебування авансованого капіталу на кожній стадії руху. Більшість промислових підприємств можуть значно скоротити тривалість циклу (прискорити оборотність капіталу) за рахунок скорочення часу перебування капіталу в стані готової продукції або дебіторської заборгованості. Скорочення часу перебування оборотного капіталу в стадії обігу являє собою резерв його вивільнення.

Прискорення оборотності оборотного капіталу сприяє його абсолютному або відносному вивільненню з обороту. Під абсолютним вивільненням розуміють зниження суми оборотного капіталу в поточному році порівняно з попереднім роком при збільшенні обсягів реалізації. Відносне вивільнення наявне, коли темпи зростання обсягів продажу випереджають темпи зростання оборотного капіталу. У цьому випадку меншим обсягом оборотного капіталу забезпечено більший обсяг реалізації.

Також для визначення ефективності управління оборотним капіталом

промислових підприємств слід аналізувати інтенсивність та екстенсивність його використання. Її визначають співвідношенням між темпами зростання оборотного капіталу та темпами зростання обсягу реалізації. Коефіцієнт екстенсивного використання оборотних активів приймає значення більше одиниці, а інтенсивного – менше одиниці.

Скорочення тривалості обороту оборотного капіталу під впливом інтенсивності означає підвищення ефективності його використання за рахунок прискорення оборотності, і, навпаки, екстенсивність впливає на подовження тривалості обороту капіталу, а отже, є негативним фактором.

Наступним показником оцінки ефективності та використання оборотного капіталу є рентабельність оборотного капіталу, яку розраховують як відношення прибутку від реалізації продукції до суми середнього залишку оборотного капіталу.

Показник оборотності оборотного капіталу можна розраховувати за всією величиною оборотного капіталу, що бере участь в обороті, та за окремими елементами (виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, грошові кошти). Це дозволяє виявити, на якій стадії кругообігу оборотного капіталу відбувається прискорення чи уповільнення загальної оборотності капіталу.

Необхідно також визначити, як впливає обрана політика формування та використання оборотного капіталу на фінансовий стан підприємства. Для цього значну увагу приділяють співвідношенню оборотного капіталу й короткострокових зобов'язань, тобто коефіцієнту загальної ліквідності оборотних активів. Його рекомендоване значення ≥ 2 [17]. Він характеризує здатність підприємства погасити короткострокові зобов'язання. Однак при несприятливих обставинах у короткий період часу підприємство може не встигнути це зробити. Однією з причин є наявність у складі оборотного капіталу важко реалізованих виробничих запасів, незавершеного виробництва й готової продукції на складі. Щоб це врахувати розраховують коефіцієнт швидкої ліквідності (рекомендоване значення ≥ 1 , у міжнародній практиці 0,7-0,8). Він

показує, якою мірою в прийнятний термін можна погасити короткострокові зобов'язання підприємства за рахунок оборотних активів без урахування вартості запасів. Але, аналізуючи динаміку цього коефіцієнта, необхідно звернути увагу на чинники, що обумовлюють його зміну. Якщо ріст коефіцієнта швидкої ліквідності був пов'язаний здебільшого з ростом невиправданої дебіторської заборгованості, навряд чи це характеризує діяльність підприємства позитивно. Тому існує ще більш жорстка оцінка ліквідності, яка припускає, що дебіторська заборгованість також не зможе бути погашена в строк для задоволення потреб короткострокових кредитів. Критерієм такої оцінки ліквідності називають коефіцієнт абсолютної ліквідності, який показує частку негайного погашення поточних зобов'язань за рахунок наявних у розпорядженні грошових коштів та поточних фінансових інвестицій (рекомендоване значення 0,2 – 0,5 [17]).

В роботі «Прикладні аспекти аналізу оборотності капіталу суб'єкта господарювання» [51] автори запропонували наступний алгоритм щодо забезпечення ефективного управління оборотним капіталом на основі системи показників (рис. 1.4).

Вони пропонують 7 блоків коефіцієнтів розрахунок яких на їх думку забезпечить якісне управління оборотним капіталом підприємства.

Існує багато кількісних показників, які використовують для аналізу оборотного капіталу як статичної величини. Ці показники можна поєднати у дві групи: абсолютні і відносні показники, якими можна дослідити зв'язок джерел формування та напрямів використання оборотного капіталу у статистиці.

Науковці, які досліджували показники ефективності щодо управління оборотним капіталом, вважають що основними показниками ефективності є: показники рентабельності, оборотності та завантаження одного обороту оборотними активами.

Ці показники розраховуються на базі фінансової звітності підприємств

Рис. 1.4. Концепційний алгоритм аналізу оборотних активів

(балансу) при розрахунку показника середньорічної величини авансування у оборотні активи и виторгу і прибутку від реалізації продукції (Звіт про фінансові результати підприємства).

Розглянемо методику визначення основних показників аналізу оборотних активів, наведених на рис. 1.3. та не включених до формул в табл. 1.2.

Наявність робочого капіталу розраховується за формулою:

$$PK = OA + VM\Pi - PZ \quad (1.1)$$

де OA – величина оборотних активів підприємства;

VM\Pi – витрати майбутніх періодів;

PZ – сума поточних зобов'язань підприємства.

Показник забезпечення оборотних активів власними коштами відноситься до групи показників фінансової стійкості та є індикатором здатності компанії фінансувати оборотний капітал за рахунок власних оборотних коштів. Нормативне значення показника прийнято в розмірі ≥ 1 . Розраховується показник за формулою:

$$K_{ЗВК} = \frac{OK_{ВЛ}}{OA} \quad (1.2)$$

де $K_{ЗВК}$ – коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами;

OK_{ВЛ} – власні оборотні кошти підприємства.

Термін обороту дебіторської заборгованості розраховується за формулою:

$$T_{об^{ДЗ}} = \frac{D}{K_{об.дз}} \quad (1.3)$$

де D – кількість календарних днів у аналізованому періоді;

$K_{об.дз}$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості.

Термін обороту кредиторської заборгованості розраховується за формулою:

$$T_{об^{КЗ}} = \frac{D}{K_{об.кз}} \quad (1.4)$$

де D – кількість календарних днів у аналізованому періоді;

$K_{об.кз}$ – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості.

Цей показник використовується для оцінки середнього періоду погашення дебіторської або кредиторської заборгованості підприємства.

Показник рентабельності власного капіталу характеризує ефективність використання власного капіталу та показує, яку віддачу (норму прибутку) на вкладений власний капітал отримує підприємство. Максимізація цього показника – важливе завдання, яке необхідно виконати управлінцям підприємства.

Розраховується рентабельності власного капіталу за формулою:

$$ROE = \frac{Пч}{\overline{ВК}} \quad (1.5)$$

де Пч – чистий прибуток підприємства;

$\overline{ВК}$ – середньорічна вартість власного капіталу.

Ефект фінансового важеля показує на скільки відсотків підвищується рентабельність власного капіталу за рахунок залучення позикового капіталу незважаючи на його платний характер.

Ефект фінансового важеля розраховується за формулою:

$$ЕФВ = (1 - Спп) \cdot (Ра - Спр) \cdot \frac{ПК}{ВК} \quad (1.6)$$

де ЕФВ - ефект фінансового важеля;

Спп - ставка податку на прибуток, долі одиниці;

Ра – економічна рентабельність активів, %;

Спр – середня розрахункова ставка проценту за кредит, %;

ПК – позиковий капітал;

ВК – власний капітал;

(1-Спп) – податковий коректор.

Матеріаломісткість продукції показує, скільки матеріальних витрат припадає на кожну гривню виготовленої продукції і розраховується за формулою:

$$M_m = \frac{MB}{Q} \quad \text{або} \quad M_m = \frac{MB}{N} \quad (1.7)$$

де MB — загальна сума матеріальних витрат, грн.;

Q — обсяг виготовленої продукції у грошовому вираженні;

N — обсяг виготовленої продукції в натуральному вираженні.

Показник матеріаловіддачі є взаємно оберненим показником до матеріаломісткості та показує скільки вироблено продукції з кожної гривні спожитих матеріальних ресурсів (сировини, матеріалів, палива, енергії і т. ін.). розраховується матеріаловіддача за наступною формулою:

$$M_m = \frac{Q}{M_B} \quad \text{або} \quad M_m = \frac{N}{M_B} \quad (1.8)$$

Перейдемо до групи показників ризикованості джерел фінансування оборотних активів.

Коефіцієнт автономії (коефіцієнт концентрації власного капіталу) характеризує питому вагу власного капіталу в загальній сумі балансу. Щодо рівня позикового капіталу існують різні, іноді суперечливі судження. Найбільш поширеною є думка, що питома вага власного капіталу має бути достатньо високою, на рівні 50 %. Вважається, що в підприємство з високою часткою власного капіталу кредитори вкладають більше коштів, оскільки воно з більшою імовірністю може погасити борги за рахунок власних коштів. Наприклад, японським корпораціям навпаки, властива висока питома вага позикового капіталу (майже 80 %).

Коефіцієнт автономії розраховується за наступною формулою:

$$K_{авт} = \frac{ВК}{СА} \quad (1.9)$$

де ВК — власний капітал підприємства;

СА — загальна величина активів підприємства (сукупні активи).

Коефіцієнт фінансової залежності показує, яка сума загальної вартості майна підприємства припадає на 1 грн. власних коштів. Зростання цього показника в динаміці свідчить про збільшення питомої ваги позикових коштів у фінансуванні підприємства. Його величина, рівна 1, показує, що власники повністю фінансують своє підприємство. Керуючись оптимальною питомою вагою власного капіталу в 50%, можна визначити оптимальне значення коефіцієнта фінансової залежності як 2,0.

$$K_{фз} = \frac{ВК}{СА} \quad (1.10)$$

де ВК — власний капітал підприємства;

СА — загальна величина активів підприємства (сукупні активи).

Коефіцієнт співвідношення позикового та власного капіталу (фінансування). Зростання показника в динаміці свідчить про збільшення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів. Він показує скільки позикового капіталу припадає на 1 грн. власного. Нормальне значення - < 1,0. Розраховується даний показник за формулою:

$$K_{фз} = \frac{ПК}{ВК} \quad (1.11)$$

Значення коефіцієнта концентрації позикового капіталу залежить від галузевих особливостей і рівня інфляції. Він характеризує частку позикового капіталу в загальній сумі капіталу підприємства і розраховується за формулою:

$$K_{конц}^{ПК} = \frac{ПК}{СА} \quad (1.12)$$

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного оборотного капіталу перебуває в обороті, тобто у тій формі, яка дає змогу вільно маневрувати цими коштами. Розраховується даний коефіцієнт за формулою:

$$K_{м}^{ВК} = \frac{ВOK}{ВК} \quad (1.13)$$

де ВOK — власні оборотні кошти підприємства.

Коефіцієнт маневреності робочого капіталу суттєво залежить від структури капіталу та галузевої належності підприємства. Він показує частку власного капіталу, яка вкладена в поточну діяльність, а яка капіталізована. Розраховується як відношення вартості робочого капіталу (власних оборотних коштів) до суми джерел власних коштів, характеризує ступінь мобільності використання власних коштів підприємства. Нормативне значення $\geq 0,5$.

$$K_{м}^{ПК} = \frac{ГК}{ВOK} \quad (1.14)$$

де ГК – грошові кошти підприємства.

Але оцінити рівень ефективності використання оборотного капіталу ці показники не дозволяють. Таким чином, для визначення ефективності співвідносяться суми виторгу від реалізації, задля отримання якого авансувався капітал не тільки у оборотні активи, а й у основні.

Порівнюючи суму авансування у оборотні активи та отриману виручку підприємства, здійснюється порівняння лише абсолютного результату функціонування всього капіталу лише з однією з його складових. Такий механізм розрахунку відображають всі відомі методики щодо визначення ефективності Коефіцієнт використання оборотних активів.

У динаміці оборотний капітал можна проаналізувати лише за допомогою даних форми №2 «Звіт про фінансові результати підприємства», де показані дані про рух капіталу підприємства за певний (звітний) період.

Описаний підхід найповніше характеризує стан щодо управління оборотного капіталу, розглядаючи оборотний капітал у двох аспектах: як статичну величину та як динамічну величину.

Як правило усі методики щодо аналізу управління оборотним капіталом останнім етапом вважають набір показників для визначення ефективності рівня використання оборотного капіталу.

Семенюк Н.О. послідовність даного етапу бачить в наступному [55]:

- аналіз оборотного капіталу з боку як використовується його грошова складова (показники оборотності дебіторської заборгованості, тривалості обороту та рентабельності оборотних активів та інші);

- аналіз оборотного капіталу з боку як використовується його матеріальна складова (показники оборотності, місткості, ефективності використання запасів);

- аналіз показників ризиковості (показники ліквідності, структура оборотних активів з точки зору ризику їх вкладення).

Єропутова О.О. доповнила, що оцінити ефективність використання оборотних коштів можна розрахувавши певні показники, та запропонувала деякі заходи, що дозволяють підприємству підвищити ефективність використання

оборотного капіталу: це дозволяють зробити існуючі методики та моделі оптимізації запасів, скорочення тривалості виробничого циклу; логістичні заходи щодо поліпшення матеріально-технічного забезпечення та різні способи прискорення реалізації товарної продукції, що залишається на складах підприємства [18].

У роботі Лебедевої А.М. пропонується застосування саме терміну «оборотні активи» [34]. Вона вважає, що більш доцільним використання терміну «оборотний капітал» є в політекономічному аспекті. Вона вважає що потрібним розраховувати ефект від сповільнення (прискорення) оборотності оборотних активів, що показує суму коштів яку підприємство залучає додатково або суму вивільнених коштів. І це необхідно здійснювати на першому етапі аналізу ефективності використання оборотних активів.

Аналіз причин, які призвели до сповільнення (прискорення) оборотності здійснюється на другому етапі аналізу оборотних активів. Досліджується такі показники: зміна середніх залишків оборотних активів та зміна чистого доходу від реалізації, що вважається чинниками впливу на прискорення (сповільнення) оборотності оборотних активів.

Відповідно до даної методики пропонується визначити вплив чинників на зміну оборотності усіх оборотних активів. При цьому необхідно визначати вплив чинників не тільки на зміну оборотності всіх активів, але і їх складових: матеріальних оборотних активів та найбільш мобільних оборотних активів. Такий метод економічного аналізу як метод ланцюгових підстановок дозволяє встановити кількісний вплив певних чинників на сповільнення чи прискорення оборотності оборотних активів.

На заключному етапі аналізу визначаються резерви прискорення оборотності оборотних активів (ΔOB). Для цього порівнюють фактичну оборотність звітного періоду (OB) з оборотністю, розрахованою з урахуванням визначених невикористаних резервів мобілізації оборотних активів та збільшенням обсягу реалізації продукції (OB'):

$$\Delta \text{Об} = \text{Об} - \text{Об}' \quad (1.15)$$

При цьому фактична оборотність оборотних активів (Об) та оборотність з урахуванням визначених резервів (Об') визначаються за формулами:

$$\text{Об} = \frac{C * Д}{P} \quad (1.16)$$

$$\text{Об}' = \frac{(C - \Delta C) * Д}{P + \Delta P} \quad (1.17)$$

де С – середні залишки оборотних активів;

Р – обсяг реалізації продукції (чистий дохід від реалізації);

ΔC – резерви мобілізації матеріальних і найбільш мобільних оборотних активів;

ΔP – резерви збільшення обсягу реалізації продукції.

В процесі подальшого аналізу необхідно з'ясувати причини, які призвели до створення понаднормативних величин запасів товарно-матеріальних цінностей та розробити пропозиції з їх ліквідації.

Батракова Т.І., як і наведені вище автори, також вважає, що ефективність використання оборотних коштів характеризується швидкістю їхнього обертання, оборотністю [7]. Вона вважає що основними заходами підприємства які дозволять підвищити ефективність використання оборотних засобів є:

- зниження наднормативних запасів матеріальних цінностей на складах, що внаслідок удосконалення логістики на підприємствах призведе до зниження норм витрат матеріалів на одиницю продукції;

- оновлення та використання новітніх технологій та техніки при виробництві продукції, дозволять зменшити норми витрат ресурсів, час їх збереження на складах та призведуть до зменшення тривалості циклу виробництва продукції;

- пропонування відділом маркетингу використовувати різні способи щодо

удосконалення розрахунків за реалізовану продукцію, поліпшення комплексності постачань, скорочення залишків нереалізованої продукції через прискорення реалізації;

- підвищення ритмічності виробництва внаслідок рівномірності випуску і відвантаження продукції, удосконалення планування і організації виробництва;
- удосконалення асортименту продукції і підвищення якості виробів.

Єршова Н.Ю. для оцінки ефективного використання оборотних коштів використовує факторний аналіз [20]. Показники оборотності оборотних коштів за цим методом доцільно використовувати для оцінки рівня ефективності використання ресурсів підприємства в якості результативного показника з виділенням факторів першого і подальших порядків, які впливають на їх рівень. Тривалість обороту оборотних коштів залежить від їх середнього розміру і виручки від реалізації. Тому, загальна зміна швидкості обороту буде складатися з двох складових: середньорічний розмір оборотних активів ($O_{акт.ср}$) – чинник першого порядку і виручка від продажів ($Q_{рп}$) – чинник другого порядку. Така система має наступний вигляд:

$$B = \frac{T * O_{акт.ср.}}{Q_{рп}} \quad (1.18)$$

де T – кількість днів в аналізованому періоді (360).

Аналіз сприяє формуванню альтернативних сценаріїв розвитку та відповідних їм управлінських рішень у сфері оптимізації структури оборотного капіталу та джерел його формування, підвищення ефективності використання з метою реалізації стратегічного плану розвитку підприємства в цілому [28].

Отже, узагальнивши аналіз робіт сучасних вітчизняних вчених можна сказати, що основною метою системи управління оборотними коштами є підвищення ефективності їх використання та прискорення оборотності.

Управління оборотним капіталом являє собою багатогранний процес, що

спрямований на реалізацію різнопланових завдань з метою досягнення стратегічних та тактичних цілей підприємства. Раціональна організація аналізу ефективності управління оборотним капіталом дозволить внести корективи які покращать результати діяльності підприємства в цілому.

Варто зазначити, що політику управління діяльністю підприємства, а зокрема політику управління оборотним капіталом обирає саме підприємство, зважаючи на конкретні умови, зовнішні та внутрішні чинники.

Політика управління оборотним капіталом може відрізняється за галузями і видами діяльності та залежно від цих умов може приймати різні форми. Розроблення політики управління оборотним капіталом - в значній мірі творчий процес, і кожен суб'єкт повинен пройти його самостійно.

1.3. Порівняльна характеристика результатів діяльності підприємств металургійної галузі

Ситуація в економіці України у 2022 році перебувала під впливом розповсюдження пандемії COVID-19 на тлі поширення нових штамів коронавірусу, триваючої кампанії вакцинації та зростаючого рівня адаптації українського суспільства до існування в нових умовах, пов'язаного зі збройною агресією російської федерації на території України. ГМК становить основу розвитку економіки України та її фінансово-економічної безпеки. Більше 85% продукції ГМК йде на зовнішній ринок [36], що забезпечує приплив іноземної валюти у вигляді експортної виручки. Напрямок розвитку підприємств гірничо-металургійної галузі відбувається у взаємозв'язку з глобальними тенденціями, серед яких варто виділити наступні:

- відбувається зміщення центрів виплавки й торгівлі металом до Азійського регіону на чолі з Китаєм, що пов'язано із суттєвими змінами структури виробництва й споживання металургійної продукції (зростання імпорту продукції ГМК до арабських країн та певний спад таких металургійних регіонів, як ЄС, СНД, та Північна Америка);

– перевищення виплавки металургійної продукції порівняно з рівнем її споживання, наслідком чого є загострення конкуренції серед країн-лідерів, таких як Китай, Індія, Японія, що вимагає від України нових рішень щодо виробництва і збуту продукції гірничо-металургійної галузі;

– підвищення здатності гірничо-металургійної галузі до інновацій (застосування 4R підходу робить металургійну продукцію, особливо сталь, незмінним матеріалом у циркулярній економіці).

Світова пандемія коронавірусу уповільнила економічну динаміку та поглибила перераховані глобальні процеси. Карантин призвів до зниження загального попиту на промислову продукцію, викликав падіння світових цін на сировину, сприяв появі логістичних проблем, що спричинило скорочення обсягів виробництва та експортної діяльності, звільнення частки працівників на промислових підприємствах або переведення їх в режим простою.

Аналізуючи ситуацію на світовому ринку гірничо-металургійної продукції відповідно до даних Світової асоціації виробників сталі (World Steel Association) [68] по 66 країнам, на які в 2021 році припадало приблизно 99% світового виробництва первинної сталі можна зробити висновки, що Китай, Індія та Японія утримують лідируючі позиції, в той час, як США поступились 4 місцем у рейтингу. Серед країн, що займаються виправкою та торгівлею металом на ринку гірничо-металургійної галузі, сукупна частка 15 лідерів країн-виробників сталі перевищувала 90% світового виробництва цього товару. У таблиці 1.3 наведена 15-ка лідерів країн виробників гірничо-металургійної продукції станом на 2021–2022 роки [36].

Як видно з таблиці 1.3, Китай посідає лідируючі позиції протягом досліджуваного періоду з обсягом виробництва у 2022 році 1053,0 млн. тон. В порівнянні з 2021 р. обсяг виробництва гірничо-металургійної продукції збільшився на 5,2%. Україна, згідно рейтингу, посідає 11 місце в 2022 році, а у 2021 році – 13 місце, залишивши позаду Італію та Тайвань, які станом на 2021 рік займали 11 та 12 позиції відповідно. Обсяг виробництва гірничо-металургійної продукції в Україні у 2022 р. становив 20,6 млн. тон на рік, однак у порівнянні з

2021 роком обсяг зменшився на 1,1%, в той час, як обсяг виробництва в Італії зменшився на 12,9%, а у Тайвані на 6,3%. Наведене розташування провідних виробників продукції ГМК свідчить про те, що металургійна галузь України на глобальному ринку не має домінуючого становища та має відбутись її певна адаптація до зовнішньої кон'юнктури, яку диктують більш вагомі учасники. Оскільки економіка України є відкритою та залежною від експорту та цін на сировину її гірничо-металургійна галузь миттєво формує негативну реакцію на дію глобальних факторів.

Таблиця 1.3 – Топ 15 країн-виробників гірничо-металургійної продукції за 2021-2022 рр., млн. тон

№ в 2022 році	№ в 2021 році	Країна	Виробництво у 2022 році (млн. тон)	Зміна обсягу виробництва порівняно з 2021 р. , %	Виробництво на душу населення, кг	Частка у світовому виробництві, %	Експорт сталеві продукції, млн. тон
1	1	Китай	1053,0	5,2	731,6	57,57	63,7
2	2	Індія	99,6	-10,6	72,2	5,44	13,4
3	3	Японія	83,2	-16,2	657,8	4,55	33,1
4	4	США	72,5	-17,2	219,6	3,97	7,3
6	6	Південна Корея	67,1	-6,0	1309,2	3,67	30,0
7	8	Туреччина	35,8	6,0	424,0	1,96	19,7
8	7	Німеччина	35,7	-10,0	425,6	1,95	24,1
9	9	Бразилія	31,0	-4,9	145,7	1,69	12,7
10	10	Іран	29,0	13,4	345,6	1,59	1,1
11	13	Україна	20,6	-1,1	471,4	1,13	15,6
12	12	Тайвань	20,6	-6,3	863,7	1,12	11,3
13	11	Італія	20,2	-12,9	334,1	1,10	17,9
14	15	В'єтнам	19,5	11,6	200,3	1,07	5,2
15	14	Мексика	16,9	-8,3	130,7	0,92	5,1

Збройна агресія російської федерації додала нових загроз динаміці розвитку ГМК України:

1. Перекрились шляхи збуту продукції для гірничо-металургійних підприємств України. Біля 65% експорту продукції підприємств ГМК здійснювалась морським шляхом і блокада портів ускладнила транспортування готової продукції.

2. Значна кількість металургійних підприємств опинилися на межі бойових зіткнень – Маріуполь, Запоріжжя, пізніше Кривий Ріг. МК «Азовсталь»

та ПРАТ «ММК ім. ІЛЛІЧА» взагалі втратили свої активи.

3. Руйнування критичної інфраструктури призвело до дефіциту енергоресурсів, внаслідок чого підприємства металургії продовжили працювати в межах виділених квот на енергоспоживання, але вимушені були згорнути частину виробництва.

Така ситуація змушує швидше задуматися як про заходи реагування на серйозні потрясіння, так і про плани по відновленню і трансформації роботи підприємств у майбутньому. За даними ВО «Укрметалургпром» протягом 2022 року металургійні підприємства України виробили 6,26 млн. тон сталі, що на 70,7% менше показника 2021 року; 6,3 млн. тон чавуну, що на 69,8% менше показника 2021 року; 5,3 млн. тон прокату, що на 72% менше показника 2021 року (рис. 1.5).

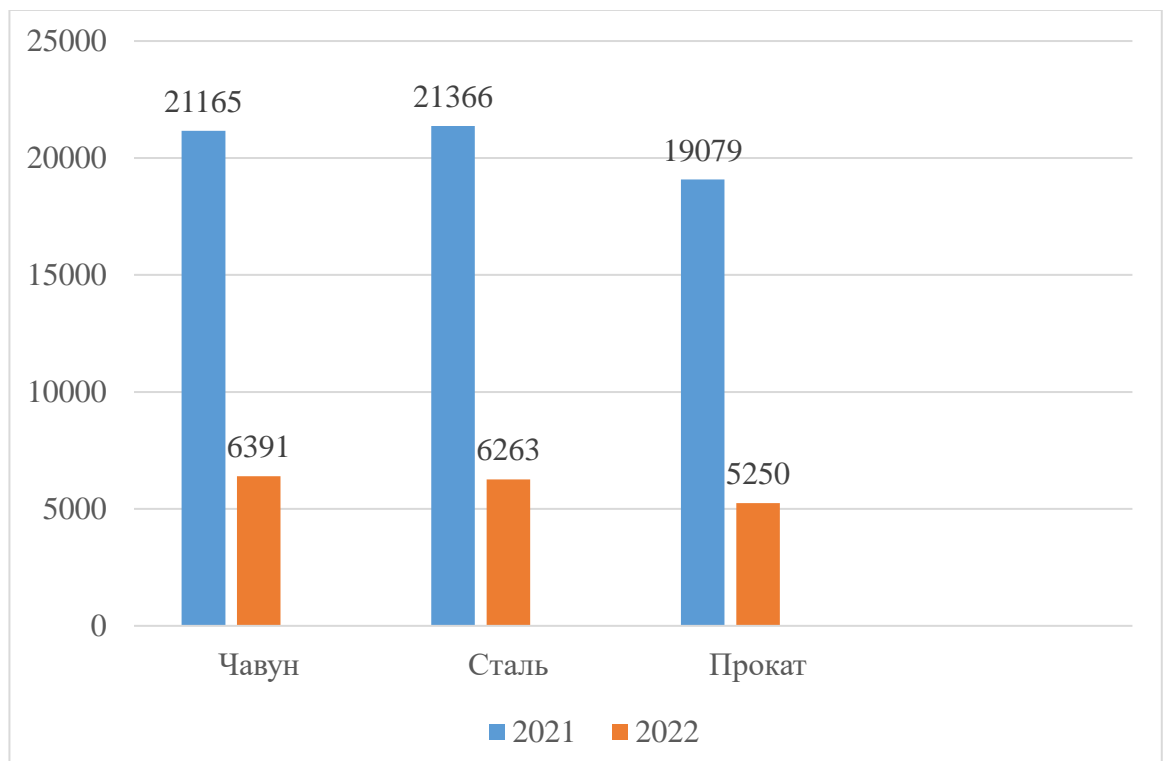

Рис. 1.5. Показники виробництва металопродукції підприємств України за 12 місяців 2021 та 2022 р., тис. т

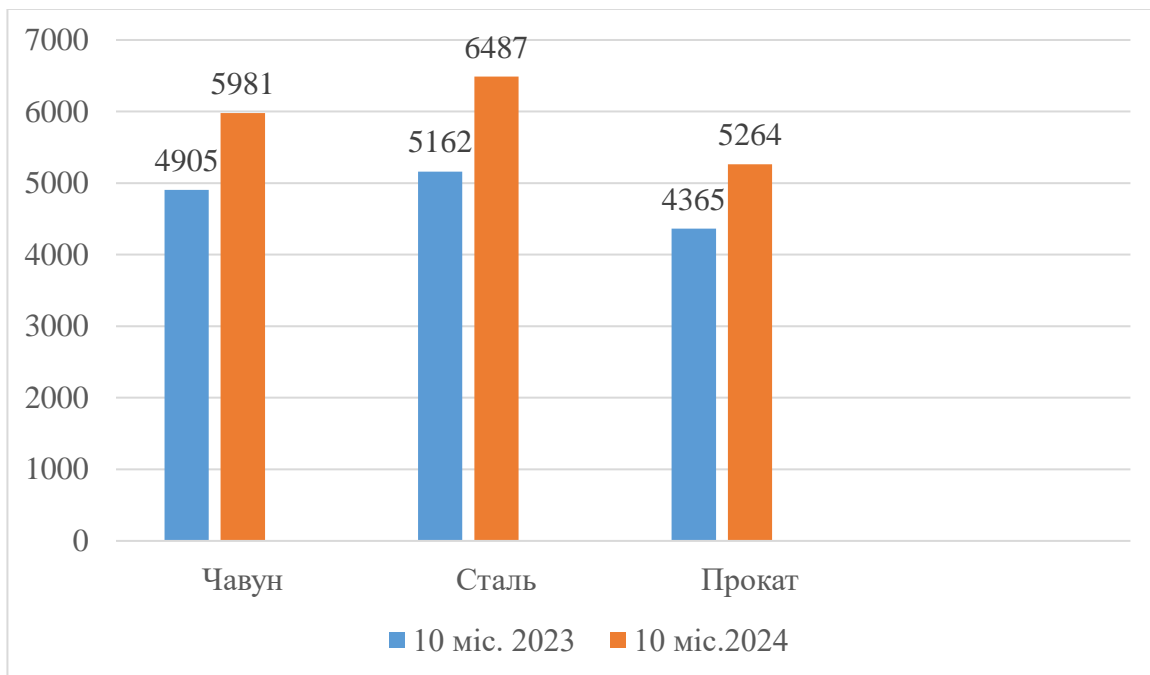

Рис. 1.6. Показники виробництва металопродукції підприємств України за 10 місяців 2023 та 2024 р., тис. т

Співставивши рис. 1.5 та 1.6 бачимо, що протягом 10 місяців 2023 року металургійні підприємства України виробили 5,16 млн. тон сталі, що на 17,6% менше показника 2022 року; 4,9 млн. тон чавуну, що на 23,3% менше показника 2022 року; 4,36 млн. тон прокату, що на 18,5% менше показника 2022 року. В той же час, у 2024 році вже спостерігається незначна позитивна динаміка обсягів виробництва. Так, за 10 місяців 2024 року металургійні підприємства України виробили 6,48 млн. тон сталі, що на 25,58% більше аналогічного показника 2023 року; 5,98 млн. тон чавуну, що на 22,0% більше показника 2023 року та 5,26 млн. тон прокату, що на 20,6% більше показника 2023 року.

Вплив воєнного стану на показники діяльності металургійної галузі України особливо простежується при аналізі даних рис. 1.6, де порівнюються обсяги виробництва металопродукції за 10 місяців 2023 та 2024 років.

Окрім пандемії та наслідків збройної агресії для підприємств гірничо-металургійного комплексу України існує перелік й інших нових світових викликів, таких як невизначеність щодо планування виробництва у подальшому, кліматичні зміни, глобальне потепління, боротьба з контрафактною продукцією, падіння попиту на метали та насипні вантажі в регіонах з просадкою економічної

активності, тощо. Поширення коронавірусу та воєнний стан на території України додатково негативно вплинули на ціни на металопродукцію та сировину, які знижувалися ще у 2019 році, а в 2022 році посилили падіння. Так, TOP-10 ризиків 2022 року для гірничо-металургійного комплексу України наведені у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Топ-10 ризиків, які були актуальні для гірничо-металургійного комплексу України у 2022-2023 роках

№	Ризик
1	Посилення інтенсивності військових дій на території України зі сторони російської федерації
2	Ймовірність зменшення попиту на продукцію не лише в Україні, а й в інших регіонах світу, окрім Китаю
3	Зупинка виробництва в наслідок пандемії коронавірусу
4	Звуження зовнішньо-економічної політики держави в частині підтримки виробництва внутрішніх товарів та послуг
5	Підвищення ренти на добування залізної руди та збереження дисбалансу цін на залізорудну сировину
6	Загострення екологічної ситуації
7	Загострення боротьби з контрафактною продукцією
8	Підвищення тарифів на залізничні перевезення
9	Повне відключення від енергоспоживання
10	Брак кваліфікованої робочої сили у зв'язку із мобілізаційними заходами

Також, Україна у 2022 році експортувала на 45,9% менше тон залізної руди порівняно із 2021 роком, у грошовому виразі експорт зменшився на 57,8% [36]. Причинами такого катастрофічного падіння є, як вже зазначалося, удорожчання логістики, світове скорочення попиту на продукцію через побоювання рецесії, і найголовніше те, що гірничо-металургійні підприємства опинилися на межі бойових зіткнень — Маріуполь, Запоріжжя, пізніше Кривий Ріг.

У Кривому Розі розташований найбільший гігант ГМК України — а саме ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». Доцільно дослідити, чи насправді вплинула пандемія COVID-19 та умови, що пов'язані зі збройною агресією Російської

Федерації, на показники фінансової діяльності підприємства. Для порівняння візьмемо ще одне підприємство, що також має вплив на розвиток металургійної галузі – ТОВ «Метінвест Холдинг».

Відповідно до проведеного дослідження оцінки фінансової стійкості підприємств ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та ТОВ «Метінвест Холдинг» (табл. 1.5), можемо стверджувати, що такі їх показники, як коефіцієнт фінансової незалежності (автономії), коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт заборгованості, показник відношення заборгованості до власного капіталу (коефіцієнт фінансового ризику) знаходяться у межах рекомендованих граничних величин. Викликає занепокоєння лише показник відношення заборгованості до власного капіталу по ТОВ «Метінвест Холдинг» [15, 45].

Таблиця 1.5 – Показники фінансової стійкості ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та ТОВ «Метінвест Холдинг» за 2021-22 рр.

Назва	Граничне значення	Станом на 31.12.							
		АМКР		Відхилення		МЕТІНВЕСТ		Відхилення	
Показники фінансової стійкості		2021	2022	Абс.	Темп приросту (%)	2021	2022	Абс.	Темп приросту (%)
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	$\geq 0,5$	0,622	0,689	0,067	10,8	0,5	0,48	-0,02	-4,0
Коефіцієнт фінансової залежності	1,67-2,5	1,609	1,451	-0,158	-9,8	1,997	2,07	0,07	3,66
Коефіцієнт заборгованості	1	0,378	0,311	-0,067	-17,7	0,5	0,48	-0,02	-4,0
Відношення заборгованості до власного капіталу	< 2	0,609	0,451	-0,158	-25,9	2,997	3,07	0,07	2,44

Згідно табл. 1.5 та проведених досліджень стосовно фінансової стійкості аналізованих підприємств видно, що показник відношення заборгованості до власного капіталу (коефіцієнт фінансового ризику) для ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» становить лише 0,609 у 2021 році, натомість у ТОВ «Метінвест Холдинг» — 2,997. У 2022 р. даний показник становить 0,451 для ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та 3,07 для ТОВ «Метінвест Холдинг». У даного підприємства граничне значення показника перебільшено, що свідчить про

високу залежність ТОВ «Метінвест Холдинг» від зовнішніх запозичень. Значення даного показника нижче 1,0 (що і демонструє ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг») розглядаються як відносно безпечні, тоді як співвідношення 2,0 або вище будуть вважатися ризикованими.

Щодо ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», то драйверами його подальшої високої економічної активності виступатиме як внутрішній, так і зовнішній попит на продукцію підприємства. Так, ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» у першому півріччі 2021 року виробило 2,5 млн. тон чавуну (проти 2,6 млн. тон у 2020-му), 2,4 млн. тон сталі (проти 2,6 млн тон у 2020-му) та 2,2 млн. тон прокату (проти 2,3 млн. тон у 2020-му). Щодо показників 2022 р., то виробництво основних видів продукції зупинилось на рівні 90–95% від планових показників.

Але що можуть зробити керівники галузевих компаній сьогодні, щоб підготуватися до невизначеності завтрашнього дня? Які стратегічні рішення слід виробити, щоб підприємство стабільно прибутково працювало через 5, 10 та 20 років? З метою управління ризиками на підприємствах гірничо-металургійної галузі необхідно окреслити стратегію та план дій, як у конкретній ризиковій ситуації так й у ситуації, що може виникнути із вже існуючого ризику. Розробка та впровадження конкретної стратегії надасть можливість виокремити такий варіант рішення, який сприятиме зростанню вартості та забезпеченню конкурентоспроможності підприємства або отриманню іншого економічного чи соціального ефекту.

Металургійна криза, яка почалася у 2019 через пандемію та продовжується у 2022–2024 рр. воєнним станом у країні, дає підстави для визначення основних джерел фінансових ризиків для підприємств у 2023-24 рр., що доцільно представити у вигляді матриці (табл. 1.6).

Відповідно до дослідження наведених ризиків існують ризики менш передбачувані, динамічного характеру, які чітко не ідентифікуються і можуть змінювати джерела формування ризиків, механізми їх поширення та наслідки впливу.

Таблиця 1.6 – Матриця оцінки потенційного фінансового ризику та імовірності банкрутства підприємств за можливими джерелами їх виникнення у 2023-24 рр.

Потенційний фінансовий ризик	Високий (> 66% втрати прибутку)		Надзвичайні ситуації спричиненні воєнними діями	Відсутність ефективного стратегічного планування та системи бюджетування
	Середня (33–66% втрати прибутку)		Зниження обсягів виробництва, зменшення попиту на продукцію, зниження продажів	Зниження оборотних активів і проблеми з грошовим потоком
	Низький (< 33% втрати прибутку)	Надзвичайні ситуації (кліматичні та екологічні)		
		Низька (< 33%)	Середня (33–66%)	Висока (> 66%)
Імовірність настання банкрутства				

Можливим шляхом контролю та стримування наведених ризиків є страхування. На утримання страховим компаніям можуть бути передані: майнові і технічні ризики; ризики, пов'язані з персоналом (від медичних страховок до страхування відповідальності); більшість ризиків, пов'язаних з відповідальністю (в тому числі і з екологічною відповідальністю).

Проте, не всі ризики підлягають страхуванню. Серед ідентифікованих ризиків це валютний ризик. Також слід звернути увагу на зростання впливу кіберризиків на усі сторони діяльності промислових підприємств. Для підприємств гірничо-металургійної галузі використання інструменти фінансового ринку, таких як форвардні, ф'ючерсні контракти, хеджування є ускладненим з багатьох позицій, і це потребує окремих детальних досліджень.

Основними конкурентами ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» виступають підприємства групи Метінвест, які представляють собою гірничо-металургійний комплекс з повним циклом виготовлення продукції: від видобутку сировини до створення кінцевого продукту.

Метінвест включає ряд видобувних та металургійних підприємств, які спеціалізуються на збуті сировини та металопрокату як на внутрішньому ринку, так і на постачанні на світовий ринок. Оскільки АМКР є частиною міжнародної корпорації АрселорМіттал, тому холдинг Метінвест створює конкуренцію на ринку металопродукції як в рамках українського ринку, так і за його межами.

Холдинг Метінвест представляє продукцію, що є аналогом позицій продуктового каталогу АМКР. Компанія пропонує для продажу листовий, рулонний, сортовий прокат (катанка, арматура), товстолистовий прокат, труби і профілі, залізорудна і коксохімічна продукція тощо. Оскільки основними категоріями збуту для АМКР є заготовка, катанка, арматура, чавун, група Метінвест, продукуючи товари-субститути, створює потужну конкуренцію та формує загрози втрати частини ринку збуту, демпінгу цін.

До складу холдингу потрапили підприємства, які функціонують в одному регіоні з АМКР, безпосередньо розташовуючись в місті Кривий Ріг. Тому в умовах обмеженості ресурсів наявна конкурентна складова за кращі умови функціонування: доступ до ресурсів (води, палива тощо) та оптимізацію логістичних ланцюгів. В структуру групи Метінвест входять Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат, Центральний гірничо-збагачувальний комбінат, Північний гірничо-збагачувальний комбінат, які функціонують в Придніпровському металургійному районі. Наведемо аналіз динаміки показників ефективності за 2018-2022 рр. (табл. 1.7, рис. 1.7) [45-49].

З табл. 1.7 можна зробити висновок, що найбільш стабільно функціонує підприємство ПрАТ «ІнГЗК», оскільки показує виключно позитивний тренд: додатній приріст показника виручки від реалізації в динаміці. Також показує тренд на нарощування даного показника, проте повільнішими темпами, підприємство ПрАТ «ЦГЗК». Компанії ПАТ «АМКР» та ПАТ «КЗРК» характеризуються низькими темпами росту річного обсягу виручки порівняно з іншими конкурентами галузі, періодично демонструючи від'ємне значення показника. Загалом найбільш вдалим для всіх досліджуваних підприємств виявився 2019 р.

Таблиця 1.7 - Порівняльний аналіз за показником доходу (виручки) від реалізації продукції, тис. грн.

Показник/ Підприємства	Роки					Абсолютне відхилення, тис. грн				Відносне відхилення, %			
	2018	2019	2020	2021	2022	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021
ПАТ «АМКР»	52961756	66185876	67963171	62409226	63496684	13224120	1777295	-5553945	1087458	24,97	2,69	-8,17	1,74
ПАТ «КЗРК»	4453106	5436220	4990167	6559213	6607075	983114	-446053	1569046	47862	22,08	-8,21	31,44	0,73
ПрАТ «ПІВНГЗК»	15106505	23282274	26102600	28472960	24063793	8175769	2820326	2370360	-4409167	54,12	12,11	9,08	-15,49
ПрАТ «ЦГЗК»	6531705	7102181	10727577	11338790	12083280	570476	3625396	611213	744490	8,73	51,05	5,70	6,57
ПрАТ «ІнГЗК»	9489519	11306531	15711286	18706815	20100019	1817012	4404755	2995529	1393204	19,15	38,96	19,07	7,45

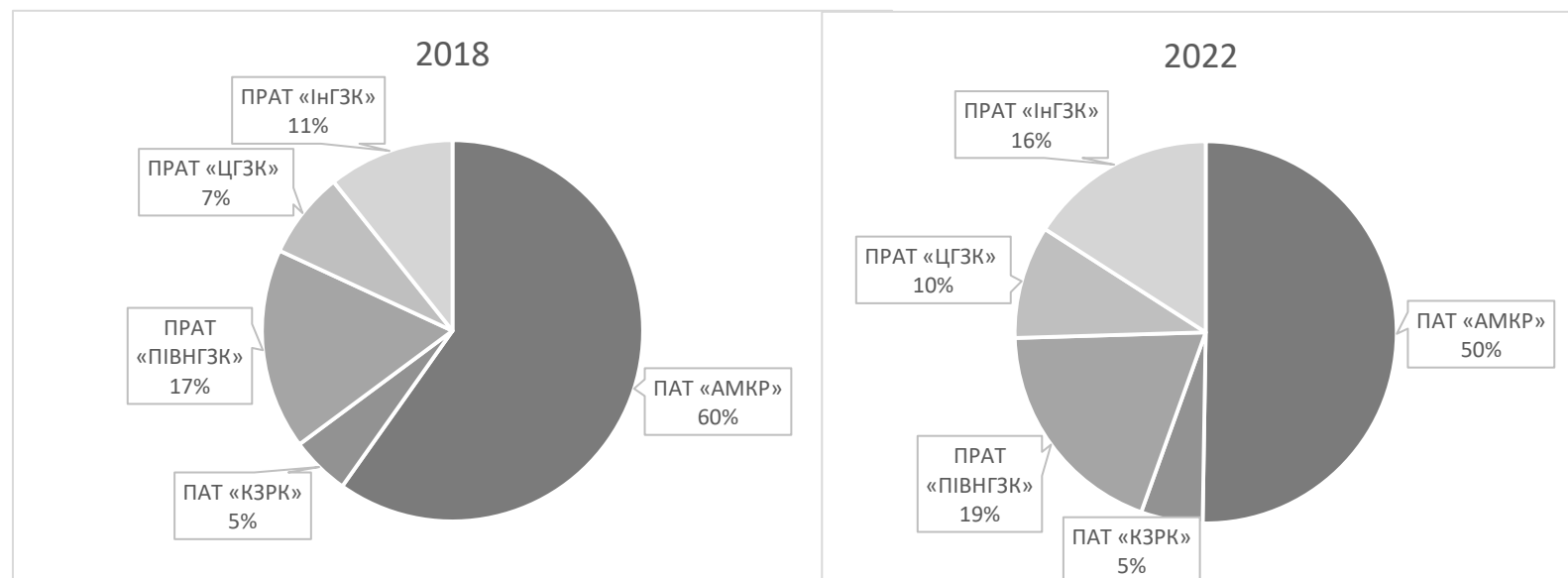

Рис. 1.7. Частка підприємств-конкуrentів за показником виручки від реалізації продукції

З рис. 1.7 видно, що за період 2018-2022 рр. наявна негативна для ПАТ «АМКР» тенденція: частка АМКР у загальній структурі за критерієм доходу від реалізації продукції скоротилася на 10% (з 60% у 2018р. до 50% у 2022р.). Графічне зображення динаміки доходів підприємств подано на рис. 1.8.

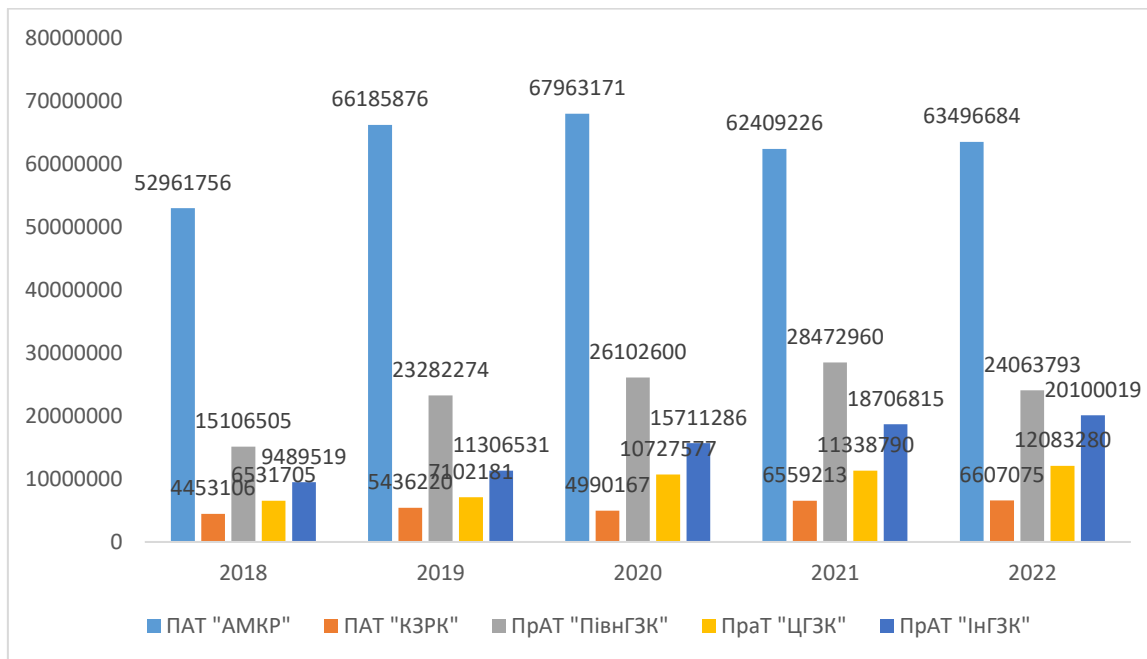

Рис. 1.8. Динаміка доходу від реалізації продукції компаній-конкурентів

За даними рис. 1.8 та табл. 1.7 можна стверджувати, що товарооборот у грошовому еквіваленті ПАТ «АМКР» є в декілька разів вищим порівняно з конкурентами. Наведемо аналіз динаміки обсягів чистого прибутку підприємств-конкурентів металургійної галузі (табл. 1., рис. 1.9) [45-49].

З табл. 1.8 видно, що для більшості досліджуваних підприємств (окрім ПрАТ «ІнГЗК») за показником чистого прибутку найкращими стали 2019 та 2020 роки, натомість 2021р. та 2022 р. демонструють переважно зниження чистого прибутку, що визвано складністю функціонування підприємств металургійної галузі в період кризи, спричиненої поширенням Covid-19.

Загалом щорічні темпи росту показника чистого прибутку ПАТ «АМКР» порівняно з іншими підприємствами є прийнятними, проте зниження даного показника у 2021 р. є настільки суттєвим, що в цілому за період 2018-2022 рр. обсяг чистого прибутку знизився в абсолютному вимірі на -1963214 тис. грн. або на 72,60% у відносному. ПАТ «АМКР» є єдиним підприємством з наведених,

Таблиця 1.8 – Порівняльний аналіз за показником чистого прибутку, тис. грн.

Показник/ Підприємства	Роки					Абсолютне відхилення, тис. грн				Відносне відхилення, %			
	2018	2019	2020	2021	2022	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
ПАТ «АМКР»	2704116	5061847	9509163	-2265232	740902	2357731	4447316	-1,2E+07	3006134	87,19	87,86	-123,82	67,29
ПАТ «КЗРК»	838410	1864356	745567	1583315	1699247	1025946	-1118789	837748	115932	122,37	-60,01	112,36	7,32
ПрАТ «ПІВНГЗК»	3613101	7791826	8211036	7994978	4341033	4178725	419210	-216058	-3653945	115,65	5,38	-2,63	-45,70
ПрАТ «ЦГЗК»	687976	2218888	2709012	2254188	1473313	1530912	490124	-454824	-780875	222,52	22,09	-16,79	-34,64
ПрАТ «ІНГЗК»	3498874	-69264	5711260	5029369	6077221	-3568138	5780524	-681891	1047852	-101,98	-345,64	-11,94	20,83

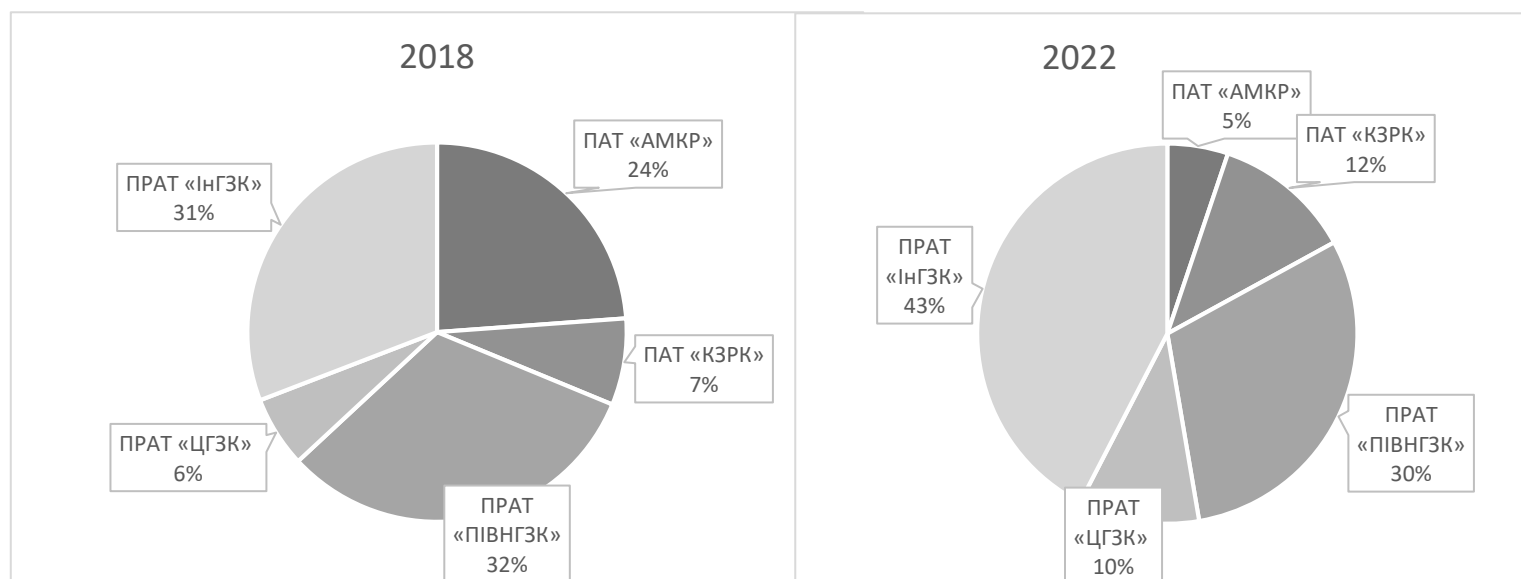

Рис. 1.9. Частка підприємств-конкурентів за обсягом чистого прибутку

яке за вказаний період зазнало скорочення розміру даного показника. Натомість найбільший приріст об'єму чистого прибутку за досліджуваний період характерний для ПрАТ «ЦГЗК» у розмірі 114,15%.

За даними рис. 1.9 можна стверджувати, що питома вага ПАТ «АМКР» у структурі досліджуваних підприємств-конкурентів в сегменті чорної металургії за показником чистого прибутку значно зменшилась: з 24% в 2018р. до 5% в 2022р., що свідчить про домінування негативних тенденцій для АМКР.

Отже, відповідно до проведеного аналізу найважливіших показників діяльності компанії (виручка від реалізації, чистий прибуток) визначено, що підприємство ПАТ «АМКР» має порівняно низьку ефективність діяльності відносно загальногалузевих показників. Підприємство демонструє найвищі значення обсягу доходу від реалізації продукції, що обумовлено значними об'ємами збуту та ефектом масштабу діяльності. Показник чистого прибутку не відзначається найвищими значеннями порівняно з підприємствами, поступаючись стабільністю ПРАТ «ПВНГЗК». Частка ПАТ «АМКР» в структурі підприємств металургійної галузі за результатами загальнорічної виручки за аналізований період знизилась з 60% до 50%, а за критерієм чистого прибутку – з 24% до 5%, що свідчить про наявність негативних тенденцій для ПАТ «АМКР» з огляду конкурентного середовища напрямку функціонування.

Висновки до розділу 1

На основі проведеного дослідження можливо сформулювати наступні висновки.

Як економічна категорія оборотний капітал є частиною фінансових ресурсів підприємства, які шляхом вкладання в оборотні активи забезпечують безперервність процесу звичайної діяльності з метою отримання прибутку і здатні відновлюватися упродовж періоду, обумовленого процесом створення матеріальних і нематеріальних благ та термінами фінансових вкладень.

Встановлено, що оборотний капітал проходить три стадії кругообігу: грошову, виробничу й товарну. На першій стадії під час авансування коштів здійснюється придбання й нагромадження необхідних виробничих запасів. У виробничому процесі авансується вартість для створення продукції: у розмірі вартості використаних виробничих запасів, перенесеної вартості основних фондів, витрат на саму працю (заробітна плата та пов'язані з нею витрати). На третій стадії авансування коштів триває доти, доки товарна форма вартості не перетвориться на грошову.

Джерела формування оборотних коштів впливають на процес їх обертання і ефективність використання оборотного капіталу підприємства. Такими джерелами виступають:

- 1) власні та прирівняні до них кошти: статутний капітал підприємства, дохід підприємства та сталі пасиви підприємства ;
- 2) запозичені та залучені кошти: короткострокові банківські кредити і кредиторська заборгованість.

Важливим шляхом підвищення ефективності використання оборотного капіталу є зниження матеріаломісткості продукції. Економія матеріальних ресурсів дає можливість збільшити випуск продукції з відносно меншими витратами, що знижує собівартість і зумовлює зростання прибутку підприємства.

Визначено, що найбільш поширеними сьогодні у практиці фінансового менеджменту є методики визначення ефективності функціонування оборотного

капіталу, що передбачають розрахунок показників рентабельності, оборотності та завантаженості одного обороту оборотними активами.

Удосконалення управління оборотним капіталом здійснюється за наступними напрямками: досягнення оптимального обсягу і структури оборотного капіталу; збільшення оборотності оборотного капіталу; використання методів фінансового аналізу для визначення стану та ефективності використання оборотного капіталу; зменшення боргових зобов'язань.

В ході аналізу ефективності конкурентного середовища ПАТ «АМКР» встановлено, що підприємство протягом досліджуваного періоду демонструє порівняно низьку ефективність діяльності відносно значень основних фінансових показників підприємств-конкурентів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ»

2.1 Аналіз динаміки основних техніко-економічних показників діяльності та фінансового стану ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

ПАТ "АрселорМіттал Кривий Ріг" є найпотужнішим виробником сталі в Україні. Підприємство входить до складу міжнародної компанії ArcelorMittal, одного з провідних виробників сталі у світі. Підприємство містить повний цикл виробництва, що включає: коксохімічне виробництво, гірничо-збагачувальне виробництво, шахтоуправління з підземного видобутку руди та металургійне виробництво, яке в свою чергу складається з аглодоменного, сталеплавильного і прокатного переділів.

Історія комбінату починається з 4 серпня 1934 року, коли була введена в експлуатацію перша доменна піч. У серпні 1939 р. була отримана перша сталь, а у 1956 р. – прокат. У 2005 р. підприємство було приватизоване та міжнародна компанія АрселорМіттал виграла тендер на купівлю металургійного комбінату «Криворіжсталь».

Зараз підприємство спеціалізується на виробництві довгомірного прокату - арматури і катанки зі звичайної і легованої сталі, катанки, сортового і фасонного прокату з низьколегованої сталі і спеціальних марок сталі. Окрім цього, продукцією компанії є заготовка та чушковий чавун. Підприємство займає значну частину ринку арматури та катанки в Україні. Компанії з Туреччини та Китаю є основними конкурентами підприємства на світовому ринку.

ПАТ «АМКР» регулярно інвестує в модернізацію своїх виробничих потужностей, впроваджує нові технології та удосконалює процеси для підвищення продуктивності та якості продукції.

Сталий розвиток, якість, лідерство – ці основні цінності визначають загальну стратегію довгострокового розвитку підприємства. Стратегічними пріоритетами для підприємства є: стабільне виробництво, скорочення витрат, першочергове забезпечення металопродукцією потреб внутрішнього ринку. При цьому стратегія підприємства сфокусована на наступних аспектах:

- виробництво безпечної екологічної сталі (дбайливе використання ресурсів, мінімізація впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище, фінансування природоохоронних проектів підприємства);

- створення комфортного робочого середовища без виробничих ризиків для співробітників і підрядників (поліпшення умов праці, фінансування охорони праці та промислової безпеки, лікувально-профілактичних заходів щодо збереження здоров'я та профілактики профзахворювань персоналу), соціальний захист робітників підприємства;

- інвестиції в працівників (розвиток і навчання персоналу);

- розвиток місцевих громад (вклад коштів в покращення інфраструктури міста та регіону, благодійна допомога міським навчальним та медичним закладам).

Після початку в лютому 2022 року повномасштабного російського військового вторгнення до України керівництво зосередило свою увагу на підтримці працівників підприємства та збереженні його виробничого потенціалу. Через логістичні труднощі та обмеження в енергопостачанні підприємство тимчасово призупиняло роботу окремих виробничих агрегатів протягом 2022-2023 років – в результаті виробничі потужності компанії впродовж цього часу були завантажені в середньому на 20-25%.

Розглянемо динаміку основних техніко-економічних показників діяльності підприємства протягом останніх п'яти років, а саме з 2019 по 2023 рік (табл.2.1). За даними звітності, обсяги виробництва ПАТ «АМКР» дорівнюють обсягам реалізації, тому окремо динаміку показників обсягу реалізації продукції наводити не будемо.

Таблиця 2.1 - Динаміка техніко-економічних показників підприємства ПАТ «АМКР» за 2019-2023 рр.

№ з/п	Показники	Од. виміру	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення								
								Абсолютне відхилення				Відносне відхилення				
								2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2023/ 2019
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
2	Обсяг вироб-ва і реалізації продукції	тис. тон	5137,9	8561	8974	2379	1864	3423,1	413	-6595	-515	66,6	4,82	-73,49	-21,65	-63,72
3	Обсяг вироб-ва і реалізації продукції	тис. грн.	62409226	63496684	109303155	43818410	41848635	1087158	45806471	-65484745	-1969775	1,74	72,14	-59,91	-4,50	-32,94
4	Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	63503128	58845530	74561304	55829721	50635909	-4657598	15715774	-18731583	-5193912	-7,33	26,71	-25,12	-9,30	-20,26
5	Витрати на 1 грн. продукції	коп.	102	96,15	71,53	131,63	125,09	-5,85	-24,62	60,10	-6,54	-5,73	-25,61	84,02	-4,97	22,6
6	Середньорічна вартість ОЗ	тис. грн.	60662785	49876784	51970777	35471092	18732461,5	-10786001	2093993	-16499685	-16738631	-17,78	4,20	-31,75	-47,19	-69,12
7	Фондовіддача ОЗ	грн./грн.	1,32	1,24	1,47	0,53	1,16	-0,08	0,23	-0,94	0,63	-6,06	18,55	-63,95	119,02	-12,12
8	Фондомісткість	грн./грн.	0,76	0,81	0,68	1,89	0,86	0,05	-0,13	1,21	-1,03	6,57	-16,05	177,94	-54,42	13,15
9	Фондоозброєність праці	тис. грн./ос.	2608,5	2557,26	2401,39	1866,9	1244,19	-51,24	-155,87	-534,49	-622,71	-1,96	-6,10	-22,26	-33,36	-52,3
10	Середньорічна вартість оборотних коштів	тис. грн.	38082549	33463717	37829663	37658474	40554139	-4618832	436546	-171189	2895665	-12,13	1,3	0,45	7,68	6,49
11	Середньорічна вартість сукупних активів	тис. грн.	97609394	92946988	97075265	79241868	49857240	-4662406	4128277	-17833397	-29384628	-4,77	4,44	-18,37	-37,1	-48,92
12	Середньооблікова чисельність працівників	осіб	23256	19504	21642	19000	15056	-3752	2138	-2642	-3944	-16,13	10,96	-12,21	-20,76	-35,25
13	Фонд оплати праці працівників	тис. грн.	300271	362774	469631	279300	344851	62503	106857	-190331	65551	20,81	29,46	-40,53	23,47	14,84

Продовж. табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
14	Продуктивність праці	тис. грн./ос.	2924,7	3255,5	5050,5	2306,2	2779,5	330,8	1795	-2744,3	473,3	11,3	55,14	-54,34	20,5	-4,96
15	Середньомісячна заробітна плата персоналу	тис. грн./ос.	12,9	18,6	21,7	14,5	19,1	5,7	3,10	-7,20	4,60	44,18	16,67	-33,18	31,72	48,06
16	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	тис. грн.	62409226	63496684	109303155	43818410	41848635	1087158	45806471	-65484745	-1969775	1,74	72,14	-59,91	-4,50	-32,94
17	Валовий прибуток	тис. грн.	-1093902	4651154	34741851	-12011311	-8787274	5745056	30090697	-46753162	3224037	525,18	646,95	-134,57	26,84	-99,9
18	Чистий прибуток	тис. грн.	-2265232	740902	25216068	-49009104	-11811030	3006134	24475166	-74225172	37198074	132,7	3303,43	-294,36	-75,90	-421,4
19	Рентабельність звичайної діяльності	%	-4,0	1,34	38,68	-51,15	-21,68	5,34	37,34	-89,83	29,47	133,5	2786,5	-232,2	57,6	-442,0
20	Рентабельність продукції	%	-1,72	1,08	1,47	0,78	0,83	2,8	0,39	-0,68	0,04	162,7	35,86	-46,46	5,30	-51,74
21	Рентабельність продажів (чиста)	%	3,63	7,33	31,78	-27,41	-21,00	3,7	24,46	-59,20	6,41	101,9	333,56	-186,25	-23,39	-478,5
22	Рентабельність оборотних коштів	%	-7,1	2,53	81,12	81,5	-28,9	9,63	78,59	0,38	-110,4	1,35	3106,3	0,46	135,46	-307
23	Рентабельність активів	%	63,9	68,3	112,6	55,29	83,9	4,4	44,3	-57,31	28,61	6,88	64,86	-50,89	51,74	31,3
24	Рентабельність власного капіталу	%	-4,0	1,39	44,66	58,58	-53,0	5,39	43,27	13,92	-111,58	134,75	3112,9	31,16	-190,4	-1225

З табл. 2.1 видно, що обсяги реалізації продукції ПАТ «АМКР» у вартісному виді за період 2019-2023 рр. демонстрували тенденцію до зниження, оскільки у 2023 р. наявне скорочення обсягів виробництва на 3273,9 тис. тон (-63,72%) порівняно з 2019 р., що зокрема пов'язано з повномасштабним вторгненням росії на територію України.

Показник собівартості реалізованої продукції, продемонстрував тенденцію до зниження на 20,26% за весь досліджуваний період. Виключенням став тільки 2021 р., коли собівартість зросла на 26,71%. Проте показник витрат на одиницю продукції за період з 2019 р. по 2023 р. збільшився на 22,6%, що є негативною тенденцією для підприємства. Тобто можна говорити про зниження показника вартості товарної продукції за встановлений період, що підтверджує тренд в динаміці обсягів збуту продукції.

Показник фондovіддачі за п'ять аналізованих років знизився сумарно на 12,12%, в той час як фондомісткість продукції підприємства зросла на 13,15% за той же період. Це теж свідчить про зниження ефективності виробничого процесу у 2023 р. порівняно з 2019 р.

Середньорічна вартість оборотних коштів ПАТ «АМКР» протягом досліджуваного періоду зросла лише на 6,49%, що враховуючи усі негативні фактори, являє собою не дуже поганий результат. А ось середньорічна вартість активів підприємства за цей же період знизилась на цілих 48,92%, в основному завдяки різкому зниженню середньорічної вартості основних засобів підприємства – на 69,12%. Така тенденція може бути причинена як високим рівнем зношення обладнання, так і відсутністю на підприємстві заходів щодо їх відновлення, реконструкції та модернізації. Що також є негативною ознакою процесу ефективності організації та управління виробництвом.

Динаміка обсягів збуту в натуральному та вартісному вигляді т підприємства ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за аналізований період зображені на рис. 2.1 та 2.2.

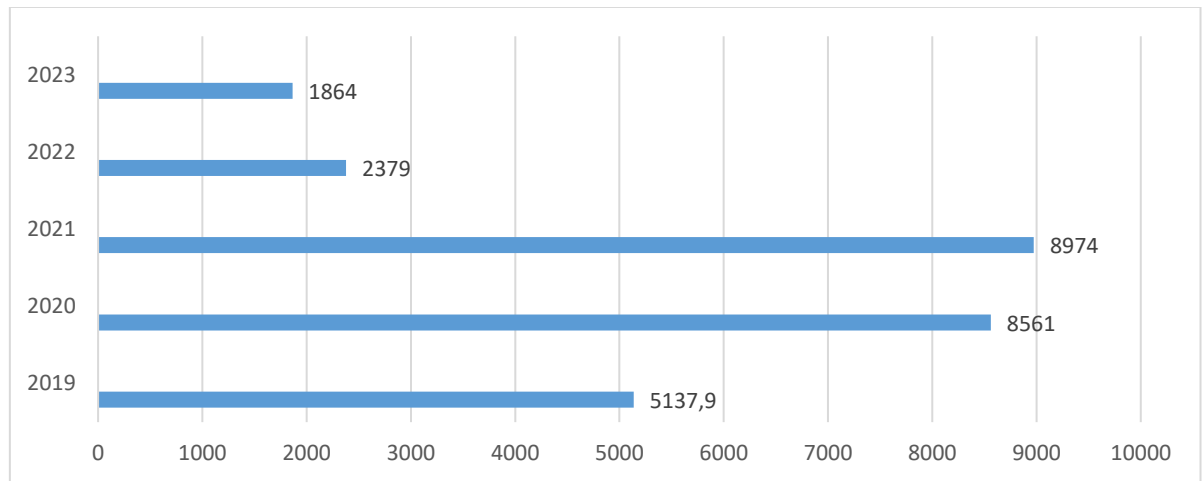

Рис. 2.1 – Динаміка зміни обсягу виробництва та реалізації продукції за 2019-2023 рр. в натуральних одиницях

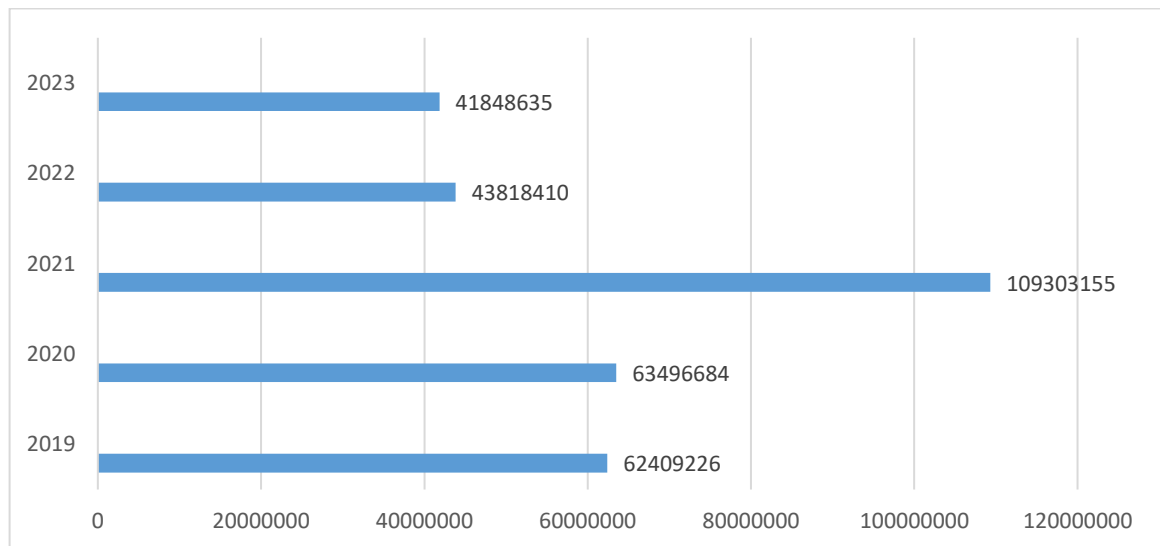

Рис. 2.2 – Динаміка зміни обсягу виробництва та реалізації продукції за 2019-2023 рр. у вартісних одиницях

З рис. 2.1 та 2.2 видно, що у 2020р. в порівнянні з 2019 р. обсяги виробництва та реалізації продукції в натуральних та грошових одиницях зросли на 66,6% і 1,74%, відповідно. В 2022 р., порівняно з 2021 р., ці показники зменшились на 73,49% і 59,91%, що пов'язано з повномасштабним вторгненням росії на територію України, внаслідок чого спостерігається зменшення чисельності працюючих через виїзди за кордон та мобілізацію. В 2023 р. теж спостерігається значне зменшення

обсягів виробництва та реалізації – на 21,65% та 4,5%, що також пов’язано із воєнними діями.

Динаміка середньорічної вартості основних засобів, оборотних коштів та сукупних активів підприємства ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за аналізований період зображена на рис. 2.3.

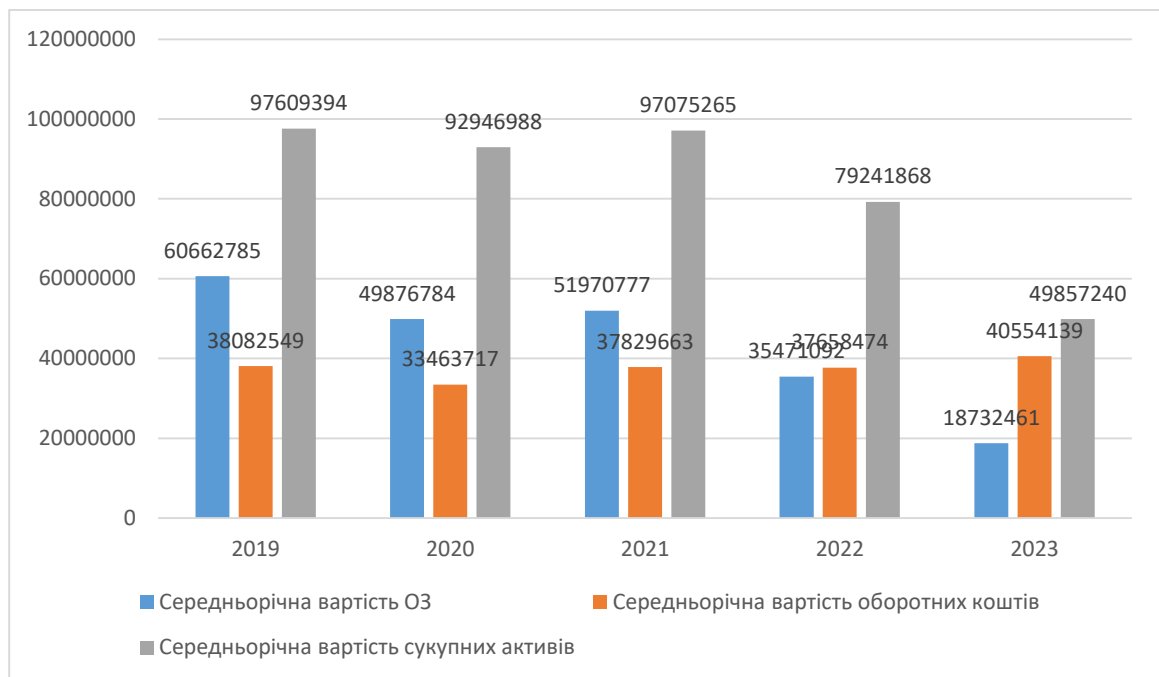

Рис. 2.3. Динаміка середньорічної вартості основних засобів, оборотних коштів та сукупних активів ПАТ «АМКР» за 2019-2023 рр.

За досліджуваний період має місце зниження продуктивності праці на 4,96% (з 2924,7 тис. грн./ос. у 2019 р. до 2779,5 тис. грн./ос. у 2023 р.). Хоча у 2020 р. та 2021р. спостерігається зростання продуктивності на 11,3% та 55,14% відповідно. На загальну тенденцію вплинуло різке зниження цього показника у 2022 р. – на 54,34%, що зумовлено суттєвими зниженнями як обсягів виробництва, так і чисельності персоналу.

Середньооблікова чисельність працівників за період 2019-2023 рр. скоротилась майже на третину (35,25% або на -8200 осіб), що частково свідчить про підвищення рівня автоматизації виробничих процесів та ефективніше використання

трудоу ресурсів, а частково зумовлено виїздом працівників з країни та мобілізацію до лав ЗСУ внаслідок повномасштабного вторгнення.

Динаміка розміру фонду оплати праці та середньомісячної заробітної плати ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» подана на рис. 2.4. Як бачимо з графіка, впродовж досліджуваного періоду спостерігається коливання фонду оплати праці

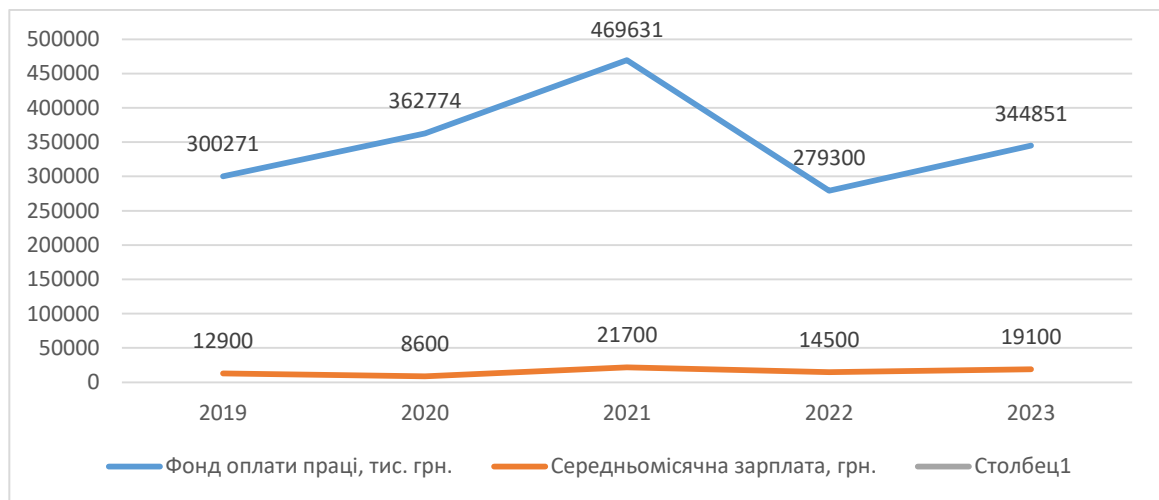

Рис. 2.4. Динаміка фонду оплати праці та середньомісячної заробітної плати ПАТ «АМКР» за 2019-2023 рр.

працівників. Так, у 2021 р., в порівнянні з 2020 р, цей показник зріс на 29,46%, а у 2022 р. порівняно з 2021 р, - знизився на 40,53%, що пов'язано зі скороченням чисельності працівників. В 2023 р. фонд оплати праці було збільшено на 23,47%. Темпи зростання середньомісячної зарплати значно перевищують темпи зростання фонду оплати праці внаслідок скорочення чисельності працюючих.

Провівши аналіз показників фондоддачі та фондомісткості ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» (рис. 2.5), можемо сказати, що збільшення показника фондоддачі і зменшення фондомісткості в 2021 р. є позитивною тенденцією, але в 2022р. ситуація змінилась і показник фондоддачі впав, а фондомісткість сильно зросла, що є негативною характеристикою діяльності підприємства. В 2023 р. рівень фондоддачі, в порівнянні з 2022 р., зріс більш ніж вдвічі, а фондомісткість вдвічі знизилась, що свідчить про підвищення рівня ефективності використання основних фондів підприємством.

На рис. 2.6 зображена динаміка співвідношення чистого доходу від реалізації продукції та повної собівартості продукції за 2019-2023 рр. За даними рис. 2.6 бачимо, що чистий дохід від реалізації продукції і собівартість реалізованої продукції у 2021 році порівняно з 2020 роком збільшився на 72,14% і 26,71% відповідно, в 2022-му чистий дохід від реалізації продукції і собівартість

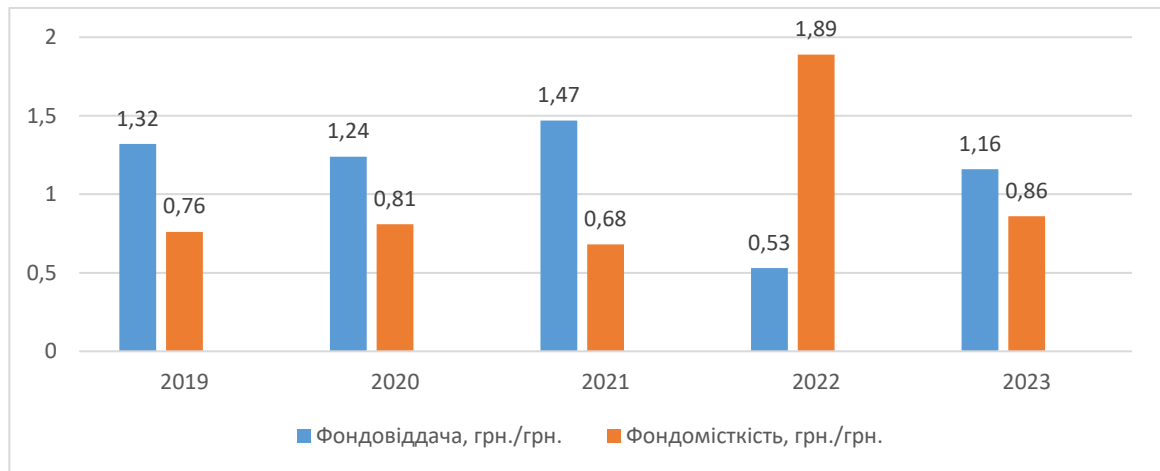

Рис. 2.5 – Динаміка зміни фондовіддачі та фондомісткості ПАТ «АМКР» реалізованої продукції в порівнянні з 2021 роком зменшилися на 59,91% і на 25,12%, відповідно. У 2023 р. собівартість продукції знизилась на 9,3%, а чистий дохід на 4,5%. Така зміна собівартості реалізованої продукції спричинена змінами в обсязі виробництва і реалізації продукції.

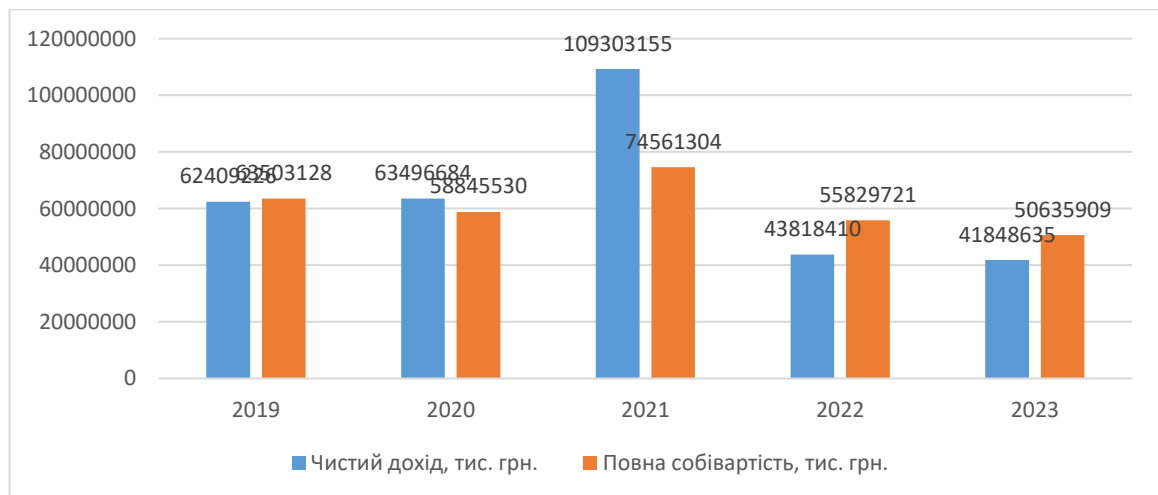

Рис. 2.6 - Співвідношення чистого доходу від реалізації продукції та повної собівартості продукції за 2019-2023 рр.

Визначимо тип фінансової стійкості підприємства ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за п'ять років: з 2019 по 2023 рр. (табл. 2.2)

Таблиця 2.2 - Тип фінансової стійкості ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2019-2023 рр.

Показник	Рік				
	2019	2020	2021	2022	2023
Нв	-31645	12 180 114	16 364 554	5 233 597	-9 313 483
Нд	10109855	21 784 700	23 723 794	11 279 951	-2 914 921
Нз	36881636	39 650 384	45 613 529	29 703 419	21 701 441
Зв	9948534	7 438 127	14 495 239	14 021 719	10 842 192
(+- Нв)	-9980179	4 741 987	1 869 315	-8 788 122	-20 155 675
(+-Нд)	161321	14 346 573	9 228 555	-2 741 768	-13 757 113
(+-Нз)	26933102	32 212 257	31 118 290	15 681 700	10 859 249
Тип фінансової стійкості					
	Нормальна стійкість	Абс.	Абс.	Абс.	Нестабільний фінансовий стан

Як бачимо з табл. 2.2, у 2019 р. підприємство мало нормальний рівень фінансової стійкості. З 2020 р. по 2022 р. підприємство знаходилося у абсолютно стійкому фінансовому стані, але у 2023 р. потрапило у зону фінансової нестабільності. Це свідчить про те, що підприємство не може повністю фінансувати свої запаси за рахунок власного оборотного капіталу.

Сформуємо баланс ліквідності на основі фінансової звітності ПАТ «АМКР» для дослідження фінансового стану компанії (табл. 2.3).

Аналіз ліквідності балансу полягає в порівнянні коштів за кожною групою активу і пасиву балансу. Умовами, при яких баланс є абсолютно ліквідним є [35]:

1. Абсолютні ліквідні активи перевищують негайні пасиви або дорівнюють їм $A1 > П1$.

2. Високоліквідні активи дорівнюють короткостроковим пасивам або більші за них $A2 > П2$.

Таблиця 2.3 - Баланс ліквідності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», тис. грн.

Код	Назва	Опис	2019	2020	2021	2022	2023
A1	Найбільш ліквідні активи	Грошові кошти	1 006 647,00	868 962,00	1374859	954053	523938
П1	Найбільш термінові зобов'язання	Кредиторська заборгованість	22 133 671,00	10 233 628,00	21889735	18423468	24705643
A1-П1	Забезпечення зобов'язань П1	Плюс добре, мінус погано	-21 127 024,00	-9 364 666,00	-20514876	-17469415	-24181705
A2	Активи, які швидко реалізуються	Дебіторська заборгованість	25 766 910,00	21 637 895,00	29631913	14401960	9839064
П2	Короткострокові пасиви	Короткострокові позики	4 638 110,00	5 050 778,00	0	0	0
A2-П2	Забезпечення зобов'язань П2	Плюс добре, мінус погано	+21 128 800,00	+16 587 117,00	29631913	14401960	9839064
A3	Активи, які повільно реалізуються	Запаси	10 108 079,00	7 438 127,00	14606757	14347406	11338439
П3	Довгострокові пасиви	Довгострокові позики	10 141 500,00	9 604 586,00	7359240	6046354	6398562
A3-П3	Забезпечення зобов'язань П3	Плюс добре, мінус погано	-33 421,00	-2 166 459,00	7247517	8301052	4939877
A4	Активи, які важко реалізуються	Основні засоби	60 662 785,00	58 303 758,00	60187446	22979342	25330277
П4	Постійні пасиви	Власний капітал	60 631 140,00	60 879 286,00	76552000	28212939	16016794
A4-П4	Забезпечення зобов'язань П4	Плюс погано, мінус добре	+31 645,00	-2 575 528,00	-16364554	-5233597	9313483

3. Середньо ліквідні активи дорівнюють довгостроковим пасивам або більші за них $A3 > П3$.

4. Низько ліквідні активи менші за постійні пасиви $A4 < П4$.

Як видно з табл. 2.3, за всі роки виконується тільки друга умова ліквідності балансу. В цілому за досліджуваний період спостерігається врівноважені тенденції ліквідності балансу підприємства, проте 2019 рік відзначився негативними змінами: динаміка показників мала невтішний характер, оскільки 3 з 4 умов ліквідності балансу не були дотримані. Тому слід звертати увагу на таку динаміку задля отримання можливості впровадження оперативних змін при необхідності. В 2020 р. наявне виконання 2 з 4 умов ліквідності балансу, що віддзеркалює стабілізацію функціональної діяльності після «просідання» в 2019 р. У 2021 та 2022 роках виконуються 2, 3 і 4 умови ліквідності, що свідчить про підвищення ефективності діяльності підприємства. І нарешті у 2023 році виконуються тільки 2 і 3 умови. В цілому компанії слід звернути увагу на першу умову ліквідності балансу, оскільки наявна відсутність її виконання протягом всіх досліджуваних років.

Загалом компанії можна рекомендувати модернізувати стратегію управління ресурсами для повної стабілізації фінансового стану. В першу чергу підприємству слід більш раціонально використовувати грошові засоби, здійснюючи пошук напрямків їх ефективного використання, прискорювати темпи зростання обсягів своєї діяльності за рахунок використання зовнішнього фінансування, реформувати систему планування грошових потоків тощо. Саме за таких дій АМКР зможе досягнути абсолютно платоспроможного становища.

Проведемо коефіцієнтний аналіз фінансового стану ПАТ «АМКР». Отримані розрахунки наведені в таблицях 2.4 та 2.5.

Таблиця 2.4 - Показники ділової активності ПАТ «АМКР»

Назва	Формула	2019	2020	2021	2022	2023
Оборотність дебіторської заборгованості	Виручка від реалізації / Середньорічна вартість дебіторської заборгованості	3,01	3,08	4,92	2,67	3,45
Оборотність кредиторської заборгованості	Собівартість реалізованої продукції / Середньорічна вартість кредиторської заборгованості	6,34	6,47	5,5	2,17	1,94
Період погашення дебіторської заборгованості, днів	Кількість днів у періоді / Оборотноість дебіторської заборгованості	121,35	118,49	73,17	134,83	104,34
Період погашення кредиторської заборгованості, днів	Кількість днів у періоді / Оборотноість кредиторської заборгованості	57,55	56,43	65,45	165,89	185,56
Оборотність постійних активів	Виручка від реалізації / Середньорічна вартість постійних активів	1,05	1,07	2,1	1,23	2,23
Оборотність активів	Виручка від реалізації / Середньорічна вартість активів	0,64	0,68	1,13	0,55	0,84
Оборотність чистих активів	Виручка від реалізації / Середньорічна вартість чистих активів	0,76	0,96	0,63	1,2	0,53
Оборотність товарно-матеріальних запасів	Собівартість реалізованої продукції / Середньорічна вартість товарно-матеріальних запасів	5,68	6,77	9,97	3,07	3,37
Період обороту товарно-матеріальних запасів, днів	Кількість днів у періоді / Оборотноість товарно-матеріальних запасів	64,27	53,92	36,11	117,26	106,82
Тривалість операційного циклу, днів	Період погашення дебіторської заборгованості + Період обороту товарно-матеріальних запасів	185,62	172,41	109,28	252,09	211,16
Тривалість фінансового циклу, днів	Період погашення дебіторської заборгованості + Період обороту товарно-матеріальних запасів - Період погашення кредиторської заборгованості	128,06	115,98	43,83	86,2	25,5

Таблиця 2.5 - Динаміка показників рентабельності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2019-2023 рр.

№ з/п	Показники	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2023р.	Відхилення (+/-)			
							2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022
ВИТРАТНІ ПОКАЗНИКИ										
1	Рентабельність продукції (товарів та послуг)	-3,57	7,9	46,6	-21,51	-17,35	11,47	38,69	-68,11	4,16
2	Рентабельність операційної діяльності	-4,15	3,35	39,39	-20,54	0,82	7,5	36,05	-59,93	21,36
3	Рентабельність господарської діяльності	-3,42	1,35	41,55	-0,01	-21,65	4,77	40,2	-41,56	-21,64
4	Коефіцієнт покриття виробничих витрат	84,3	107,9	146,6	78,49	82,65	23,6	38,69	-68,11	4,16
5	Коефіцієнт окупності виробничих витрат	43,8	92,67	68,22	127,41	121,00	48,8	-24,46	59,2	-6,41
РЕСУРСНІ ПОКАЗНИКИ										
6	Рентабельність підприємства	-2,32	0,8	25,98	-61,85	-23,69	3,12	25,18	-87,82	38,16
7	Рентабельність власного капіталу	-3,74	1,4	44,66	-98,05	-53,00	5,14	43,27	-142,71	45,05
8	Рентабельність залученого капіталу	-5,2	2,63	108,21	-191,22	-42,25	7,83	105,58	-299,43	148,97
9	Рентабельність необоротних активів	-3,73	1,43	51,8	-123,51	-48,53	5,16	50,37	-175,31	74,98
10	Рентабельність оборотних активів	-7,1	2,53	81,12	-136,38	-45,61	9,63	78,59	-217,51	90,77
11	Рентабельність покриття активів	63,9	68,31	112,6	55,3	-23,51	4,41	44,28	-57,3	-78,81
12	Рентабельність покриття власного капіталу	-4,0	104,51	159,07	83,65	189,23	108,51	54,55	-75,41	105,58
13	Рентабельність окупності власного капіталу	-0,78	0,96	0,63	1,2	0,53	1,74	-0,33	0,57	-0,67
ДОХОДНІ ПОКАЗНИКИ										
14	Валова рентабельність продажів	-1,75	7,33	31,78	-27,41	-21,00	9,08	24,46	-59,2	6,41
15	Чиста рентабельність продажів	-3,63	1,17	23,07	-111,85	-28,22	4,8	21,9	-134,92	83,63
16	Рентабельність доходу від операційної діяльності	-2,45	1,33	28,26	-31,66	-24,27	3,78	26,93	-59,92	7,39

Стабільність фінансового стану підприємства в умовах ринкової економіки обумовлена значною мірою його діловою активністю, що залежить від широти ринків збуту продукції, його ділової репутації, ступеня виконання плану за основними показниками господарської діяльності, рівня ефективності використання ресурсів і стабільності економічного зростання.

З табл. 2.4 видно, що з 2019 р. по 2021 р. показники оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості мають позитивну тенденцію до зростання. У той час, як у 2022 та 2023 рр. ці показники різко знижуються. Підприємству слід приділити увагу побудові більш привабливого іміджу серед ділових партнерів та попрацювати над налагоджуванням відносин з потенційними клієнтами та підрядниками.

Окрім цього, за даними табл. 2.4 була встановлена тенденція до зменшення тривалості фінансового циклу з 128,06 дн. у 2019 р. до 43,83 дн. у 2021 р. Період погашення дебіторської заборгованості також знижувався з 121,35 дн. у 2019 р. до 73,17 дн. у 2021 р. Тобто, можна зробити висновок щодо підвищення рівня ділової активності за досліджуваний період.

Аналіз коефіцієнту оборотності активів показав, що в 2021 р. даний показник зріс на 66,17%, а в 2022 р. знизився на 50,89%. В 2021 р. коефіцієнт оборотності оборотних активів збільшився на 52,27%, але в 2022 р. впав на 59,73%, що свідчить про зменшення сум доходу, яка отримується з кожної гривні активів. Спостерігається зростання коефіцієнту оборотності запасів в 2021 р. на 36,46%, а в 2022 р. падіння на 69,17%. У 2023 р. всі аналізовані показники мали тенденцію до збільшення у порівнянні з 2022 роком.

У 2023 році спостерігається покращення рівня ділової активності ПАТ «АМКР» у порівнянні з 2022 р. за деякими показниками. Наприклад, знижується період погашення кредиторської заборгованості з 134,83 дн. до 104,34 дн. Також знижується тривалість операційного та фінансового циклів з 252,09 до 211,16 дн. та з 86,2 до 25,5 дн. відповідно.

Негативна тенденція залишається у 2023 р. в динаміці таких показників як оборотність кредиторської заборгованості та оборотність чистих активів.

У табл. 2.5 проаналізовані витратні, ресурсні та доходні показники рентабельності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Аналіз усіх груп показників рентабельності підприємства у 2021 році показав позитивну динаміку, майже усі показники зростали. Натомість, у 2022 році показники рентабельності різко знизились під впливом спаду загального обсягу продажу, що було спричинено саме політичною ситуацією в країні. У 2023 році більшість показників мали тенденцію до збільшення, що свідчить про те, що компанія поступово виходить з кризового стіну, спричиненого з війною, не зважаючи на продовження воєнних дій.

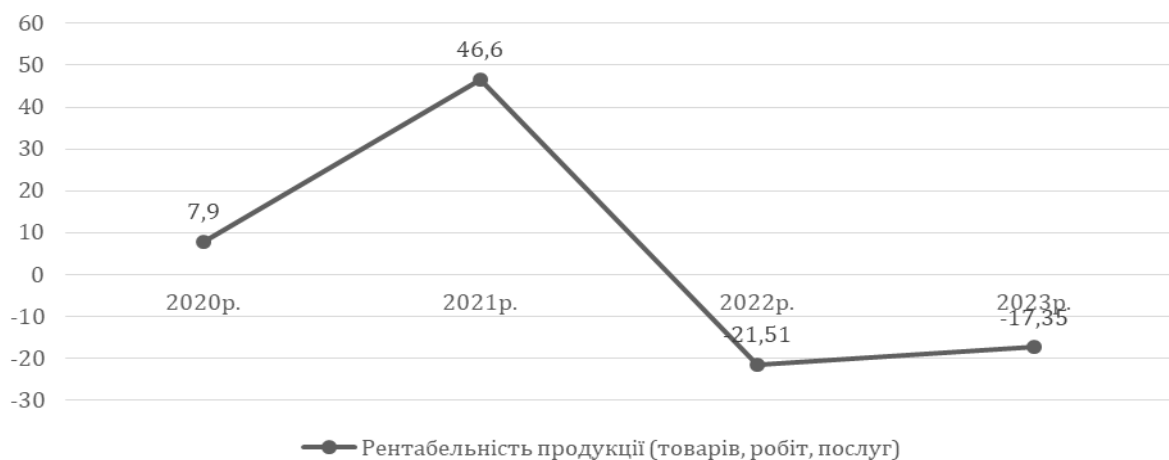

Рис. 2.7. Динаміка рентабельності продукції ПАТ «АМКР» за 2020-2023рр.

На графіку видно, що підвищення показників рентабельності спостерігається тільки значне у 2021 р. та незначне у 2023 р.

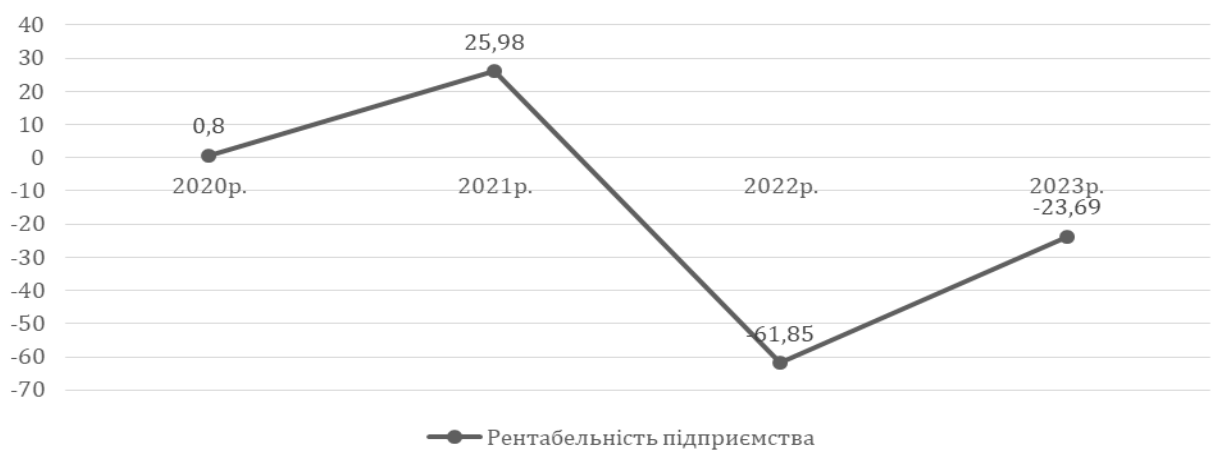

Рис. 2.8. Динаміка рентабельності підприємства ПАТ «АМКР» за 2020-2023рр.

Підводячи підсумки аналізу виробничо-господарської діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та його фінансових показників, можна зробити висновок, що починаючи з 2022 р. рівень фінансової стійкості підприємства значно знизився, що пов'язано з кризовим станом в країні внаслідок воєнних дій.

Результати розрахунків показників ліквідності балансу свідчать про те, що у підприємства немає можливості погашення своїх боргових зобов'язань за рахунок обігових коштів та очікуваних надходжень за відвантажену продукцію.

Аналіз ділової активності АМКР показав певне підвищення ефективності використання підприємством своїх активів на протязі всього досліджуваного періоду, окрім 2022 року.

Розраховані показники оборотності активів підприємства показують досить тривалий період обороту, що може бути пов'язано саме із політичною ситуацією в країні. Зниження показників тривалості операційного та фінансового циклу також є позитивною тенденцією, що зумовлено зниженням періоду обороту товарно-матеріальних запасів, зменшенням дебіторської та зростанням кредиторської заборгованості.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити наступні висновки. Зрозуміло, що на даний момент компанія знаходиться в кризовому становищі, на що вказують незадовільні значення більшості показників фінансової стійкості, оборотності, поточної ліквідності та рентабельності. Відповідно, надані рекомендації можуть покращити фінансовий стан компанії «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Компанії слід модернізувати стратегію управління ресурсами для повної стабілізації фінансового стану. В першу чергу підприємству слід більш раціонально використовувати грошові засоби, здійснюючи пошук напрямків їх ефективного використання, прискорювати темпи зростання обсягів своєї діяльності за рахунок використання зовнішнього фінансування, реформувати систему планування грошових потоків тощо. Саме за таких дій АМКР зможе досягнути більш стійкого платоспроможного становища.

2.2 Аналіз складу оборотного капіталу та ефективності його використання

Наявність у підприємства власного оборотного капіталу, його склад і структура, швидкість обороту і ефективність використання багато в чому зумовлюють його фінансову стійкість, платоспроможність (можливість погашати в строк свої зобов'язання) та ліквідність (здатність у будь-який момент здійснювати витрати).

Показники оборотності дають можливість проаналізувати:

- оборотність оборотних активів – можливість вивільнення їх з господарської діяльності та шляхи більш ефективного використання коштів;
- оборотність активів у розрахунках – своєчасність погашення дебіторської заборгованості;
- оборотність запасів – формування обсягів чистого доходу;
- оборотність виробничих запасів – обсяги виробництва продукції, що характеризують виробничу потужність підприємства;
- оборотність активів: ефективність використання майна підприємства.

Економічна мета формування та поповнення оборотного капіталу полягає у забезпеченні його зростання, отриманні прибутку і зменшенні ризику. Слід відзначити, що оборотний капітал здатний відновлюватися за один оборот, основний – впродовж довготривалого періоду, що обумовлений строком використання необоротних активів, а залучення того чи іншого джерела формування та поповнення пов'язане з витратами зі сплати відсотків за користування ними. На практиці, при традиційному оптимальному підході основний капітал формують за рахунок власних джерел і частини довготермінових зобов'язань, а оборотний капітал формують та поповнюють переважно за рахунок поточних зобов'язань та тієї частини власних джерел, яку не використовують на формування основного капіталу.

Процесу руху оборотного капіталу в сучасних умовах господарювання

характерні певні особливості. По-перше, величина потреби в згаданому капіталі, що авансується у виробництво та обіг, на кожному підприємстві значно коливається. В окремих випадках – це результат періодично повторюваних нерівномірностей кругообігу, пов'язаних із сезонністю виробництва, в інших – подібні коливання зумовлені виробничими умовами, можливостями матеріально-технічного забезпечення та збуту продукції. Тому через нестабільні умови ринкових відносин, окрім величини оборотного капіталу, що постійно є в обігу, тимчасово виникає потреба у додатковій його частині.

За подібних обставин безперервність руху оборотного капіталу потребує поєднання власних, позикових і залучених джерел його формування та поповнення. Будь-які затримки і простої у послідовній зміні оборотним капіталом своїх функціональних форм можуть призвести не лише до вповільнення кругообігу оборотного капіталу, а й до його часткової втрати.

Мінімально необхідна постійна величина оборотного капіталу має бути забезпечена власними джерелами формування, позитивно впливаючи на фінансовий стан підприємства. Водночас, кругообіг оборотного капіталу характерний припливами та відпливами коштів, що породжують затримку його руху.

Визначення межі співвідношення згаданих власних та позикових джерел, як і сам розрахунок величини власного оборотного капіталу, є питанням, навколо котрого постійно тривають дискусії економістів. Вітчизняні фахівці К. Ізмайлова та Г. Крамаренко для визначення власного оборотного капіталу запропонували використовувати їх в наступному порядку:

1) як різницю між оборотними активами і короткотерміновими зобов'язаннями;

2) як сума власного капіталу, довгострокових зобов'язань зменшена на величину необоротних активів [16].

Для усунення плутанини й обчислення точної величини власного оборотного капіталу на основі показників чинної звітності доцільно, на нашу думку, величину власного оборотного капіталу слід розраховувати за двома варіантами:

1) як сума оборотних активів та частини витрат майбутніх періодів зменшена на величину поточних зобов'язань;

2) як сума власного капіталу, забезпечення наступних витрат і платежів, довготермінових зобов'язань та частини доходів майбутніх періодів зменшена на величину необоротних активів.

При цьому слід враховувати, що витрати майбутніх періодів вводять у розрахунок у тій частині, яка буде використана протягом 12 місяців, а доходи майбутніх періодів – у тій частині, яка буде погашена більше як через 12 місяців.

Розрахуємо обсяг власного оборотного капіталу та його частку в загальній величині оборотного капіталу за 2019–2023 рр. (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 - Динаміка обсягів та питомої ваги власного оборотного капіталу в загальному обсязі оборотного капіталу ПАТ«АМКР» за 2019–2023 рр.

Показники	2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Оборотний капітал, у тому числі:	36 881,6	100,0	30 045,8	100	45 613,5	100	29 703,4	100	21 701,4	100,0
Власний оборотний капітал	10109,8	27,4	12180,1	40,5	23723,8	52,0	11279,9	37,9	-2914,9	-13,43

Як бачимо з рис. 2.9, протягом 2019-2021 рр. частка власного капіталу в загальному обсязі оборотного капіталу підприємства постійно зростала з 27,4% до 52,0%. У кризовому 2022 році його частка знизилась до 37,9%, а у 2023 р. і зовсім набула від'ємного значення (-13,43%).

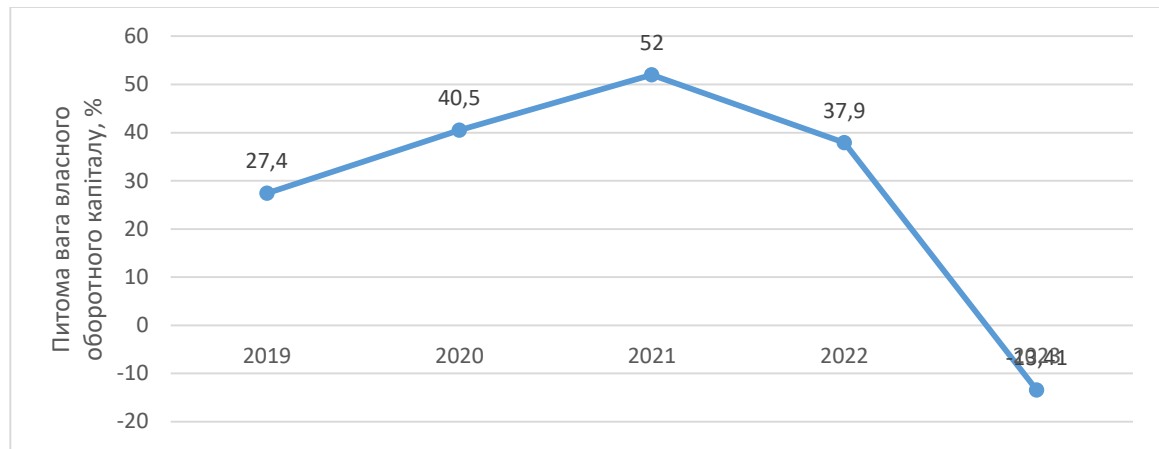

Рис. 2.9. Динаміка власного оборотного капіталу ПАТ «АМКР»

Розглянемо, які ж складові домінують у структурі джерел формування та поповнення оборотного капіталу підприємства (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 - Позикові і залучені джерела оборотного капіталу підприємства ПАТ «АМКР» за 2019–2023 рр., тис. грн.

Вид позикових ресурсів	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Короткотермінові кредити банку	-	-	-	-	-
Кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги	9 998 745	8 196 186	13 934 490	9 152 068	9 339 115
Інші поточні зобов'язання за розрахунками	228 865	5 050 778	2 789 472	4 786 532	6 393 061

За даними табл. 2.7 можна простежити, що упродовж 2019–2023 рр. підприємство дотримувалось однакової стратегії формування та поповнення оборотного капіталу, користуючись тільки залученими джерелами та ігноруючи при цьому позикові джерела, а саме короткострокові кредити банку. У частині позикових і залучених джерел поповнення оборотного капіталу переважала кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги. Це є свідченням того, що підприємство випускає продукцію, яка користується попитом. Але користуючись переважно власними джерелами, підприємству не завжди вдавалося отримувати позитивні фінансові результати (чистий прибуток у 2019, 2022 та 2023 рр. був

отриманий з від'ємним значенням).

Слід відзначити, що в Україні й надалі серед джерел поповнення оборотного капіталу підприємства залишається мізерною частка банківського кредитування. Це пояснюється високою вартістю згаданого джерела поповнення оборотного капіталу та недосконалістю традиційного порядку надання банківських кредитів, який використовують для національних підприємств. Такі економічні умови здебільшого сприятливі для поширення практики використання товарного кредиту суб'єктами підприємництва України.

При цьому підприємство орієнтувалось переважно на таке непередбачуване джерело поповнення оборотного капіталу, як кредиторська заборгованість. Тому, аналізуючи структуру джерел формування та поповнення оборотного капіталу, доцільно також зосередити увагу на статті «кредиторська заборгованість», що займає важливе місце у джерелах формування та поповнення оборотного капіталу підприємства і детальніше її вивчити.

При дослідженні кредиторської заборгованості слід враховувати, що на практиці вона є джерелом покриття дебіторської заборгованості, тому проаналізуємо як змінювалось їх співвідношення одна до одної на підприємстві впродовж 2019–2023 рр. (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 - Динаміка співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства ПАТ «АМКР» за 2019–2023 рр., тис. грн.

Показник	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Сума дебіторської заборгованості	25 766 910	21 637 895	29 631 913	14 401 960	9 839 064
Сума кредиторської заборгованості	22 133 671	10 233 628	21 889 735	18 423 468	24 705 643
Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей	1,16	2,11	1,35	0,78	0,39

За даними табл. 2.8 дебіторська заборгованість протягом перших трьох років дослідження перевищувала кредиторську заборгованість (з 2019 по 2021 рр.). Це

свідчить про іммобілізацію власного капіталу в дебіторську заборгованість. Підприємство реалізувало свою продукцію в борг. Але з 2022 року ситуація змінилася та обсяг кредиторської заборгованості почав перевищувати дебіторську на 22% у 2022 р. та навіть на 61% у 2023 р. Це свідчить про те, що підприємство почало використовувати кошти кредиторів як джерело фінансування своїх дебіторів. В цілому протягом аналізованого періоду обсяг дебіторської заборгованості зменшився на 61,8%, а обсяг кредиторської заборгованості збільшився на 11,6%. У 2019 році коефіцієнт співвідношення найбільше наближений до оптимального значення – 1, що свідчить про можливість підприємства кредитувати своїх покупців за рахунок постачальників.

Для повного аналізу порівняємо терміни погашення заборгованостей (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 - Динаміка співвідношення тривалості погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей ПАТ «АМКР» за 2019–2023 рр.

Показник	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Тривалість погашення дебіторської заборгованості, дні	121,35	118,49	73,17	134,83	104,34
Тривалість погашення кредиторської заборгованості, дні	57,55	56,43	65,45	165,89	185,56
Співвідношення періоду погашення дебіторської та кредиторської заборгованості	2,1	2,1	1,11	0,81	0,56

Як бачимо з табл. 2.9, термін погашення дебіторської заборгованості у 2023 році знизився на 17,01 днів, а термін погашення кредиторської заборгованості зріс на цілих 128,01 днів. Чим більший період погашення дебіторської заборгованості, тим вищий ризик її непогашення. Період до 60 днів вважається нормальним, від 60 до 90 днів – поганим. З таблиці видно, що до 2021 року тривалість погашення

дебіторської заборгованості стабільно перевищувала кредиторську. З 2022 року ситуація змінилась протилежному напрямку.

Оборотність власного капіталу показує ефективність використання активів, що формуються за рахунок власного капіталу.

Проаналізуємо розмір та структуру активів, що знаходяться на балансі підприємства ПАТ «АМКР» (табл. 2.10).

З таблиці 2.10 бачимо, що зменшення активів ПАТ «АМКР» за 2019-2023 роки відбулося за рахунок зменшення необоротних активів на 35332508 тис. грн. (-58,24%) та за рахунок зменшення оборотних активів на 15180195 тис. грн. (-41,56%).

Таблиця 2.10 – Активи ПАТ «АМКР» за 2019 – 2023 рр.

Активи	Роки										Відхилення 2023 від 2019	
	2019		2020		2021		2022		2023		рр.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
I. Необоротні активи	60662785	62,2	58303758	66	60187446	56,8	22979342	43,6	25330277	53,8	-35332508	58,44
II. Оборотні активи	36881636	37,8	30045798	34	45613529	43,2	29703419	56,4	21701441	46,2	-15180195	-41,56
Баланс	97544421	100	88349556	100	105800975	100	52682761	100	47031718	100	-50512703	-51,78

У структурі активів ПАТ «АМКР» за 2019-2023 роки відбулися наступні зміни: якщо з 2019 р. по 2021 р. найбільшу питому вагу активів підприємства займали необоротні активи, а саме 62,2%, 66% та 56,8%, то у 2022 р. найбільша питома вага припадає на оборотні активи: 43,6% та 56,4% відповідно. У 2023 р. знов перевага повертається до необоротних активів: 53,8% та 46,2% відповідно. Перевага незначна, але вона є.

Загальна вартість майна підприємства зменшилися за п'ять років на 51,78%. Зменшення валюти балансу є негативною тенденцією, оскільки зменшуються можливості підприємства для виробництва продукції. З одного боку це спричинено великим ступенем зношеності основних засобів підприємства, а з

іншого – скороченням інвестицій у виробництво.

Дослідимо більш детально склад та структуру оборотних активів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за період з 2019 р. по 2023 р. (табл. 2.11).

Аналізуючи показники, наведені у таблиці 2.11 можна прийти до висновку, що загальне зниження оборотних активів ПАТ «АМКР» за 2019-2023 рр. на 15180,2 млн. грн. відбулося за рахунок:

- зниження незавершеного виробництва на 641,4 млн. грн.;
- зниження готової продукції на 111,3 млн. грн.;

Таблиця 2.11 - Склад та структура оборотних активів ПАТ «АМКР»
за 2019 - 2023 рр.

Активи	Роки										Відхилення 2023 від 2019 рр.	
	2019		2020		2021		2022		2023			
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Запаси, в т. ч.:	9948,5	26,9	7438,1	24,7	14 495,2	31,7	14 021,7	47,2	10 842,2	49,9	893,7	8,98
-виробничі запаси	4142	11,2	3426	11,5	7998,9	17,5	6416,4	21,6	5788,3	26,6	1646,3	39,7
-незавершен. виробництво	4342	11,7	2833,1	9,4	4277,4	9,4	6893,6	23,2	3700,6	17,0	-641,4	-14,7
-готова продукція	1464,4	3,9	1178,9	3,9	2218,8	4,8	711,6	2,4	1353,1	6,2	-111,3	-7,6
Дебіторська заборгов-ть за товари та послуги	22 080,9	59,8	19 143,2	63,7	25 804,2	56,6	7486,9	25,2	6071,8	27,9	-16 009,1	-72,5
Дебіторська заборгов-ть за авансами	153,2	0,41	253,1	0,84	277,1	0,6	157,9	0,53	383	1,7	229,8	150
Дебіторська заборгов-ть перед бюдж.	3195,5	8,6	1 935,5	6,4	3328,8	7,3	6515,9	21,9	3137,6	14,5	-57,9	1,8
Інша поточна дебіторська заборгов-ть	338,5	0,9	306	1,0	221,7	0,48	241	0,81	246,5	1,1	-92	-27,2
Гроші та їх еквіваленти	1005,2	2,7	867,7	2,8	1374,8	3,0	954	3,2	523,9	2,4	-481,3	-47,8
Інші оборотні активи	159,5	0,4	102,1	0,33	107,4	0,23	325,6	1,1	496,2	2,2	336,7	211
Усього	36 881,6	100	30 045,8	100	45 613,5	100	29 703,4	100	21 701,4	100	-15 180,2	-41,1

- зниження дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 16 009,1 млн. грн.;
- зниження дебіторської заборгованості з бюджетом на 57,9 млн. грн.;
- зниження іншої поточної дебіторської заборгованості на 92 млн. грн.;
- зниження величини грошей та їх еквівалентів на 481,3 млн. грн.

Структура оборотних активів ПАТ «АМКР» за 2019-2023 рр. змінилася наступним чином:

- збільшення питомої ваги запасів на 23 %. При цьому значно зросла саме частка виробничих запасів – на 15,4%;
- зниження питомої ваги дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 31,9%;
- збільшення питомої ваги поточної дебіторської заборгованості за авансами на 1,29%;
- збільшення питомої ваги поточної дебіторської заборгованості перед бюджетом на 5,9%;
- збільшення питомої ваги іншої поточної дебіторської заборгованості на 0,2%;
- зниження питомої ваги грошей та їх еквівалентів на 0,3%;
- збільшення питомої ваги інших оборотних активів на 1,8 %.

Найбільшу питому вагу оборотних активів ПАТ «АМКР» з 2019 по 2023 рр. складала дебіторська заборгованість за товари та послуги: 59,8% у 2019 р., 63,7% у 2020 р. та 56,6% у 2021 р. В останні два роки найбільшу частку оборотних активів складають запаси: 47,2% у 2022 р. та 49,9% у 2023 р.

Структура оборотних активів ПАТ «АМКР» у 2023 р. складалася з:

- 49,9% з запасів (у тому числі 26,6% – це виробничі запаси);
- 27,9% з дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги;
- 1,7% з дебіторської заборгованості за авансами;

- 14,5% з дебіторської заборгованості перед бюджетом;
- 1,1% з іншої поточної дебіторської заборгованості;
- 2,4% з грошей та їх еквівалентів;
- 2,2% з інших оборотних активів.

Отже, найбільшу питому вагу оборотних активів ПАТ «АМКР» складають виробничі запаси – 49,9%.

У таблиці 2.12 наведемо показники ефективності використання оборотного капіталу ПАТ «АМКР» за п'ять років. Формули розрахунку цих показників наведені у табл.1.2 розділу 1. Джерелом інформації є Баланс (Звіт про фінансовий стан) та Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), наведені у Додатках А-Д.

Коефіцієнт оборотності оборотних коштів розраховується як відношення чистого доходу до середньорічної вартості оборотного капіталу і показує кількість оборотів за рік. Чим більше оборотів здійснюють оборотні кошти ПАТ «АМКР», тим ефективніше вони використовуються. Як бачимо з табл. 2.8, у базовому 2019 році даний коефіцієнт становив 1,63, у 2020 році він збільшився до 1,9, у 2021 році збільшився у 1,5 рази до 2,89, а за останні два роки знову знизився до 1,63. Слід зауважити, що для таких крупних підприємств, як АМКР, значення коефіцієнту оборотності від 1 до 2 є цілком нормальним з причини значних розмірів оборотного капіталу.

Коефіцієнт завантаження оборотного капіталу показує скільки оборотних активів авансовано в 1 грн. реалізованої продукції. Чим менше оборотного капіталу припадає на 1 грн. реалізованої продукції, тим краще він використовується. З даних таблиці 2.8 бачимо, що найефективніше оборотний капітал використовувалися у 2021 р., де коефіцієнт становив 0,35, а максимального значення набув у 2022 р. – 0,86. В цілому за досліджувані п'ять років ефективність використання оборотного капіталу не змінилася, адже розмір коефіцієнта

завантаження у 2019 р. та у 2023 р. знаходиться на одному рівні 0,61.

Показник швидкості обороту з 2019 по 2021 рр. мав позитивну тенденцію до зниження, у 2022 р. він зріс на 185,8 днів, а у 2023 р. знов знизився на 89,5 днів. Враховуючи значну вартість активів підприємства та тенденцію зниження виручки від реалізації продукції починаючи з 2021 року, значення показника швидкості обороту слід вважати задовільним.

Скорочення потреби в оборотному капіталі спостерігається тільки у 2020 та 2022 роках при тому, що обсяг реалізації у 2020 р. зростав, а у 2022 р. скоротився на 65 484 млн. грн. проти абсолютного вивільнення оборотних коштів на 171 млн. грн. Відносне залучення оборотного капіталу спостерігається тільки у 2022 р., решта років показують відносне вивільнення величини оборотних активів.

Коефіцієнт інтенсивності використання оборотного капіталу показує, на скільки темп росту оборотного капіталу перевищує темпи росту виручки від реалізації. Оскільки для ПАТ «АМКР» з 2019 до 2021 р. цей коефіцієнт був <1 , це значить, темп росту виручки перевищував темп росту оборотного капіталу, що є позитивною тенденцією. У 2022 році темп росту оборотного капіталу у 2,48 разів перевищував темп росту виручки, а у 2023 р. – у 1,13 разів.

Показник рентабельності оборотного капіталу має позитивне значення тільки у 2020 та 2021 рр. Причому у 2021 р. спостерігається значне зростання цього показника на 64,4%. Але вже у 2022 р. бачимо різке падіння рентабельності на 196%, у 2023 р. показник продовжує падати і складає -29,1%.

Коефіцієнт оборотності запасів зріс з 5,68 до 9,97 у 2021 р., що свідчить про підвищення ефективності виробництва та зменшення потреби в оборотному капіталі для його організації. У 2022–23 рр. цей коефіцієнт знизився на 6,89.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості протягом аналізованого періоду знаходився у межах від 3,01 до 3,45, але у 2021 р. зріс до 4,92. Висока оборотність дебіторської заборгованості відображає поліпшення платіжної дисципліни покупців – своєчасне погашення покупцями

Таблиця 2.12 – Аналіз ефективності використання оборотного капіталу ПАТ «АМКР» за 2019 - 2023 рр.

№ з/п	Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Абсолютне відхилення			
							2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022
1	Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	1,63	1,9	2,89	1,16	1,63	0,27	0,99	-1,73	0,47
2	Коефіцієнт завантаження оборотного капіталу	0,61	0,52	0,35	0,86	0,61	-0,09	-0,17	0,51	-0,25
3	Швидкість обороту оборотного капіталу, днів	219,6	187,2	126	309,6	219,6	-32,4	-61,2	183,6	-90
4	Абсолютне вивільнення (залучення), млн. грн.	3714,8	-4618,8	436,5	-171,2	2895,6	-8333,6	5055,3	-607,7	3066,8
5	Відносне вивільнення (залучення) млн. грн.	6912,4	-5714,7	-18581,5	22347,3	-10462,1	-12627,1	-24296,2	40928,9	-32809,5
6	Коефіцієнт інтенсивності використання оборотного капіталу	0,72	0,86	0,65	2,48	1,13	0,14	-0,21	1,83	-1,35
7	Рентабельність оборотного капіталу,%	-6,0	2,2	66,6	-130,1	-29,1	8,2	64,4	-196,7	101
8	Коефіцієнт оборотності запасів	5,68	7,3	9,97	3,07	3,37	1,62	2,66	-6,89	0,30
9	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	3,01	3,08	4,92	2,67	3,45	0,07	1,84	-2,25	0,78
10	Коефіцієнт оборотності грошових коштів	41,4	67,8	97,5	37,6	56,63	26,4	29,7	-59,9	19,03
11	Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт покриття)	1,37	1,65	1,36	1,61	0,88	0,28	-0,29	0,26	-0,73
12	Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,01	1,24	1,42	0,83	0,42	0,23	0,18	-0,58	-0,41
13	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,04	0,05	0,07	0,05	0,02	0,01	0,03	-0,02	-0,03

заборгованості перед підприємством і скорочення продажів з відстрочкою платежу.

Коефіцієнт оборотності грошових коштів показує тенденцію до зростання з 2019 по 2021 рік з 41,4 до 97,5. Потім у 2022 р. він знижується майже у 3 рази і частково зростає 2023 році до 56,63. Динаміка коефіцієнтів оборотності представлена на рис. 2.10.

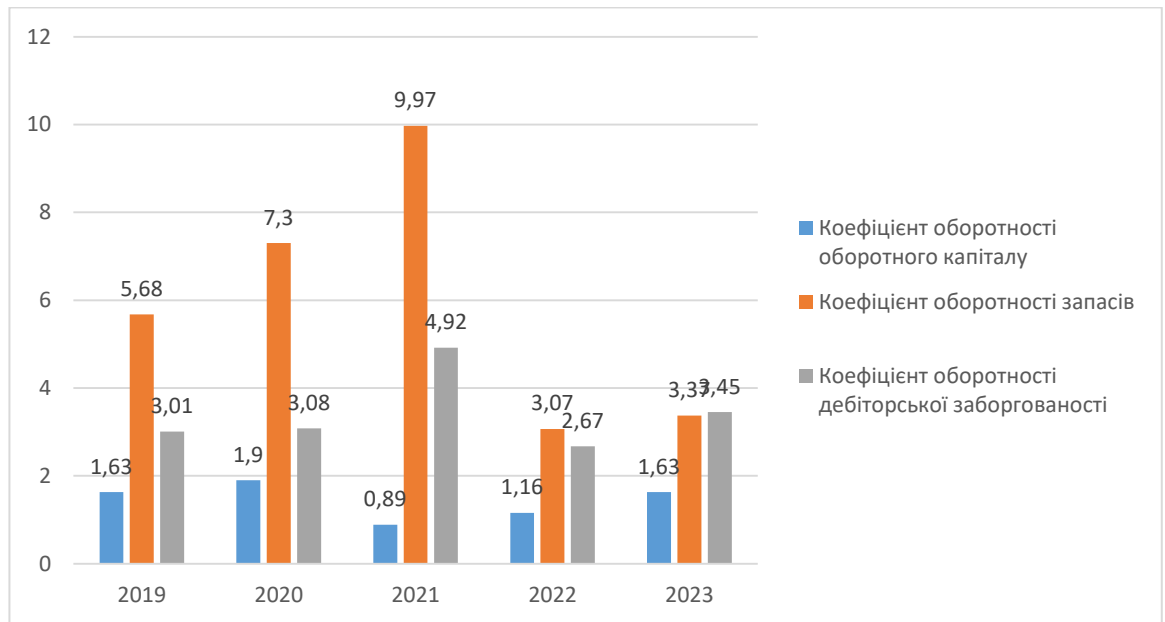

Рис. 2.10 – Динаміка показників оборотності оборотного капіталу, запасів та дебіторської заборгованості ПАТ «АМКР»

Коефіцієнт загальної ліквідності характеризує достатність оборотного капіталу для покриття боргів підприємства. Його нормативне значення > 2 . Протягом аналізованого періоду цей коефіцієнт жодного року не досягав нормативного значення і має нестійку динаміку, а у 2023 р. навіть набуває критичного значення 0,88. Це свідчить про нестачу оборотного капіталу підприємства для розрахунків за своїми зобов'язаннями.

Коефіцієнт швидкої ліквідності (коефіцієнт «критичної оцінки») показує, яка частина зобов'язань може бути погашена не лише за рахунок грошових коштів, але й за рахунок очікуваних надходжень за відвантаженою продукцією. Нормативне значення коефіцієнта > 1 . З 2019 по 2021 р. ця умова для підприємства зберігається, проте у 2022-23 рр. його значення < 1 .

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує негайну готовність

підприємства погасити поточні зобов'язання активами, що мають абсолютну ліквідність (грошовими коштами та поточними фінансовими інвестиціями). Нормативне значення коефіцієнта за різними методиками складає $> 0,2$, $> 0,5$ та $> 0,7$. Як бачимо, жодного року підприємство не показує значення цього коефіцієнту хоча б на рівні нормативного. Тобто АМКР має досить низьку можливість негайно погашати свої поточні зобов'язання. Хоча, такі нормативи діють здебільшого для низько-інфляційної збалансованої економіки.

Динаміка показників ліквідності підприємства АМКР представлена на рис. 2.11.

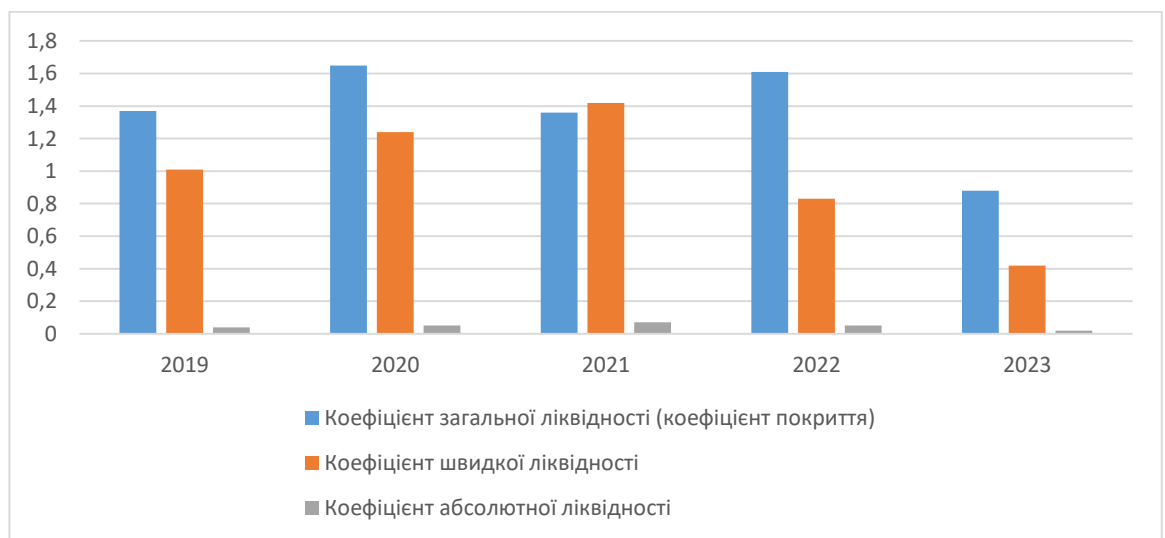

Рис. 2.11. Динаміка показників ліквідності ПАТ «АМКР» за 2019-2023 рр.

Підбиваючи підсумки дослідження, проведеного у даному підрозділі відзначимо, що підприємство обрало свою стратегію формування та поповнення оборотного капіталу. Однак цей вибір зумовлений індивідуальними особливостями кругообігу оборотного капіталу, зміною співвідношення часу виробництва й обігу, коливанням тривалості перерв між запусками сировини, матеріалів у виробництво, термінами оплати послуг за отримані енергію, воду й інші енергоресурси. Залежно від цього розмір оборотного капіталу та потреба у власних, позикових і залучених джерелах формування й поповнення його обсягів коливається, що позначається на результативності роботи.

Необхідно обрати раціональну структуру джерел формування оборотного капіталу. Для цього доцільно:

– збільшити питому вагу власного оборотного капіталу підприємства за рахунок нарощування темпів його обертання;

– досягти раціональних пропорцій між дебіторською та кредиторською заборгованостями шляхом удосконалення методів розрахунків і заходів запобігання відстрочкам платежів.

Підприємство в основному надає перевагу оборотним активам, що повільно реалізуються – це запаси і майже третина оборотного капіталу знаходиться в дебіторській заборгованості за товари. Підприємство володіє значною величиною грошових коштів, але не вкладає фінансові ресурси у поточні фінансові інвестиції. Хоча саме розміщення певної частини оборотного капіталу в інвестиційній сфері зменшує фінансовий ризик від коливань кон'юнктури товарного ринку та поліпшує платоспроможність підприємства.

2.3 Дослідження чинників впливу показників використання оборотного капіталу на результати діяльності підприємства

Основною метою діяльності сучасного підприємства став не випуск продукції, а «максимізація ринкової вартості капіталу на основі максимізації прибутку» [33]. Однак ритмічність, злагодженість і результативність його роботи залежать від рівня забезпеченості оборотним капіталом.

У ринкових умовах господарювання оборотний капітал став своєрідним «економічним дзеркалом» ефективного використання ресурсного потенціалу підприємства. Це пояснюється тим, що рух оборотного капіталу створює умови для виробництва тих благ, цінність яких забезпечує не тільки їх відтворення, а й зростання.

На нашу думку, одними із пріоритетних синтезуючих показників, що спроможні відображати одночасно результат процесу матеріального відтворення за певний період, тобто обсяг реалізації вироблених товарів і послуг, і ефективність використання в цьому процесі матеріальних та грошових активів є показники оборотності оборотного капіталу. Крім цього, згадані показники

дають змогу визначити рівень впливу на фінансову діяльність підприємства фактору часу, з іншого боку, показують взаємозв'язок між фінансовими результатами підприємства і швидкістю руху оборотного капіталу.

Тому в систему показників, що характеризують оборот оборотного капіталу, доцільно вводити такі взаємопов'язані показники, як коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаження, тривалість одного обороту та суму вивільненого або «замороженого» оборотного капіталу, оскільки саме оборотний капітал є динамічним протягом усього обороту.

Основний із зазначених показників – коефіцієнт оборотності, котрий саме показує, з якою періодичністю у часі підприємство формує свій прибуток від звичайної діяльності.

Потреба виробничого підприємства у формуванні оборотного капіталу залежить від багатьох факторів. Головними та найбільш впливовими є виручка та період обертання оборотних активів. Розрахунок впливу факторів проведемо методом ланцюгових підстановок. При цьому можна використати наступну факторну модель:

$$OK_{ск} = \frac{BP1}{K_{об0}} \quad (2.1)$$

де: $OK_{ск}$ - обсяг оборотного капіталу скоригований;

$BP1$ - виручка від реалізації продукції за звітний період;

$K_{об0}$ – коефіцієнт оборотності оборотного капіталу у базисному періоді.

Але розглянутий підхід є доцільним лише в тому випадку, коли вся отримана виручка надходить на поповнення оборотного капіталу. Якщо ж оцінювати ситуацію в межах конкретного року, то результативним показником в розглянутій вище моделі буде виручка, а оборотний капітал і його оборотність виступатимуть впливовими показниками. На нашу думку, більш логічним буде розглядати саме цей варіант, адже не можна з впевненістю стверджувати, що вся виручка поточного року буде направлена на поповнення оборотного капіталу в

наступному році. Тим більше досліджуючи конкретний період (а саме рік) більш логічним є вкладення оборотного капіталу з метою отримання виручки як результату ефективного управління оборотним капіталом. Тому розглянемо дану модель з іншого боку, що є більш традиційним в сучасній фінансовій та управлінській практиці:

$$ВР = ОК \times Коб \quad (2.2)$$

де ОК - обсяг оборотного капіталу;

ВР - виручка від реалізації продукції;

Коб – коефіцієнт оборотності оборотного капіталу.

Розрахунок факторної моделі впливу оборотного капіталу та його оборотності на виручку від реалізації продукції для ПАТ «АМКР» наведено в таблицях 2.13 та 2.14.

Аналізуючи 2019-2023 рік функціонування ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» можна сказати наступне. Так, зменшення середньорічної вартості оборотного капіталу в 2020 році на 4618,8 млн. грн. негативно вплинуло на виручку від реалізації знизивши її на 7863,4 млн. грн. При цьому, прискорення оборотності оборотного капіталу в 2020 році проти 2019 року на 0,27 оборотів призвело до збільшення виручки від реалізації на 8950,9 млн. грн. Загалом зростання виручки від реалізації аналізованого підприємства в 2020 році відбулось на 1087,5 млн. грн.

Аналізуючи 2020-2021 рр. функціонування ПАТ «АМКР» слід відмітити, що збільшення середньорічної вартості оборотного капіталу в 2021 році проти 2020 року на 4366 млн. грн. позитивно вплинуло на виручку від реалізації збільшивши її на 8379,7 млн. грн. При цьому, прискорення оборотності оборотного капіталу в 2021 році проти 2020 року на 0,99 оборотів призвело до збільшення вартості виручки від реалізації на 37426,7 млн. грн. Загалом зростання виручки від реалізації аналізованого підприємства в 2021 році відбулось на 45806,5 млн. грн.

Таблиця 2.13 – Вплив оборотного капіталу та його оборотності на зміну виручки ПАТ «АМКР» 2019-2021 рр.

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Скоригований показник 2020р. порівняно з 2019р.	Відхилення (+;-) показника 2020р. порівняно з 2019р.			Скоригований показник 2021р. порівняно з 2020р.	Відхилення (+;-) показника 2021р. порівняно з 2020р.		
					Всього	Оборотного капіталу	Оборотності оборотного капіталу		Всього	Оборотного капіталу	Оборотності оборотного капіталу
Середньорічний обсяг оборотного капіталу, млн. грн.	38082,5	33463,7	37829,7	X	-4618,8	X	X	X	4366	X	X
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	1,63	1,9	2,89	X	0,27	X	X	X	0,99	X	X
Виручка від реалізації (товарів, робіт, послуг), млн. грн.	62409,2	63496,7	109303,2	54545,8	1087,5	-7863,4	8950,9	71876,4	45806,5	8379,7	37426,7

Таблиця 2.14 – Вплив оборотного капіталу та його оборотності на зміну виручки ПАТ «АМКР» 2021-2023 рр.

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Скоригований показник 2022 р. порівняно з 2021 р.	Відхилення (+;-) показника 2022 р. порівняно з 2021 р.			Скоригований показник 2023 р. порівняно з 2022 р.	Відхилення (+;-) показника 2023 р. порівняно з 2022 р.		
					Всього	Оборотного капіталу	Оборотності оборотного капіталу		Всього	Оборотного капіталу	Оборотності оборотного капіталу
Середньорічний обсяг оборотного капіталу, млн. грн.	37829,7	37658,5	40554,1	X	-171,2	X	X	X	2895,7	X	X
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	2,89	1,16	1,03	X	-1,73	X	X	X	-0,13	X	X
Виручка від реалізації (товарів, робіт, послуг), млн. грн.	109303,2	43818,4	41848,6	108833	-65484,7	-470,2	-65014,6	47042,7	-1969,8	3224,3	-5194,1

У 2022-2021 рр. зменшення середньорічної вартості оборотного капіталу в 2022 році проти 2021 року на 171,2 млн. грн. негативно вплинуло на виручку від реалізації зменшивши її на 470,2 млн. грн. При цьому, уповільнення оборотності оборотного капіталу в 2022 році проти 2021 року на 1,73 обороти призвело до зниження вартості виручки від реалізації на 65014,6 млн. грн. Загалом зростання виручки від реалізації в 2022 році проти 2021 року відбулось на 65484,7 млн. грн.

У 2023-2022 рр. збільшення середньорічної вартості оборотного капіталу в 2023 році проти 2022 року на 2895,7 млн. грн. позитивно вплинуло на виручку від реалізації збільшивши її на 3224,3 млн. грн. При цьому, уповільнення оборотності оборотного капіталу в 2023 році проти 2022 року на 0,13 оборотів призвело до зниження вартості виручки від реалізації на 5194,1 млн. грн. Загалом зниження виручки від реалізації в 2023 році проти 2022 року відбулось на 1969,8 млн. грн.

Отже, зниження оборотного капіталу підприємства є негативним фактором впливу на рівень отриманої виручки від реалізації товарів, робіт, послуг.

Даний вид дослідження підтвердив значну роль оборотного капіталу як основного фактору забезпечення прибуткової діяльності підприємства, тому ефективність управління оборотним капіталом та його вдосконалення має бути на першому місці за важливістю серед поточних та перспективних питань менеджерів.

Загальну оцінку ефективності використання оборотного капіталу можна дати за допомогою рентабельності оборотного капіталу. Рентабельність оборотного капіталу характеризує величину прибутку у розрахунку на 1 грн. авансованого у звітному періоді оборотного капіталу і визначається за формулою:

$$\text{Рок} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ОК}} \quad (2.3)$$

де Рок - рентабельність оборотного капіталу;

ЧП – чистий прибуток за звітний період;

ОК - середній розмір оборотного капіталу протягом періоду.

Розрахунок впливу на зміну прибутку зміни обсягу оборотного капіталу і ефективності його використання проведемо з використанням скоригованих показників (метод абсолютних різниць). Для цього використаємо наступну модель:

$$\text{ЧП} = \text{ОК} \cdot \text{Рок} / 100 \quad (2.4)$$

Результати розрахунків впливу зміни обсягу оборотного капіталу та ефективності його використання на зміну прибутку за наведеною вище моделлю представимо у таблиці 2.15 та 2.16.

Аналізуючи 2019-2020 рік діяльності ПАТ «АМКР» можна зробити наступні висновки. Зменшення середньорічної вартості оборотного капіталу в 2020 році на 4618,8 млн. грн. призвело до збільшення чистого прибутку на 290,9 млн. грн. При цьому, збільшення рентабельності оборотного капіталу в 2020 році проти 2019 року на 0,082 призвело до збільшення чистого прибутку на 2715,2 млн. грн. Загалом зростання чистого прибутку аналізованого підприємства в 2020 році відбулось на 3006,1 млн. грн.

Розглянувши 2020-2021 рік функціонування ПАТ «АМКР» можна сказати, що збільшення середньорічної вартості оборотного капіталу в 2021 році проти 2020 року на 4366 млн. грн. позитивно вплинуло на чистий прибуток збільшивши його на 91,3 млн. грн. При цьому, збільшення рентабельності оборотного капіталу в 2021 році проти 2020 року на 0,645 призвело до збільшення величини чистого прибутку на 24383,9 млн. грн. Загалом збільшення чистого прибутку ПАТ «АМКР» в 2021 році проти 2020 року відбулось на 24475,2 млн. грн.

Аналізуючи 2022-2021 рік діяльності ПАТ «АМКР» можна зробити наступні висновки. Зменшення середньорічної вартості оборотного капіталу в 2022 році на 171,2 млн. грн. призвело до зменшення чистого прибутку на 97,9 млн. грн. При цьому, зменшення рентабельності оборотного капіталу в 2022 році

Таблиця 2.15 – Вплив оборотного капіталу та його рентабельності на зміну чистого прибутку ПАТ «АМКР» у 2019-2021 рр.

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Скоригований показник 2020р. порівняно з 2019р.	Відхилення (+;-) показника 2020р. порівняно з 2019р.			Скоригований показник 2021р. порівняно з 2020р.	Відхилення (+;-) показника 2021р. порівняно з 2020р.		
					Всього	Оборотного капіталу	Рентабельності оборотного капіталу		Всього	Оборотного капіталу	Рентабельності оборотного капіталу
Середньорічний обсяг оборотного капіталу, млн. грн.	38082,5	33463,7	37829,7	X	-4618,8	X	X	X	4366	X	X
Рентабельність оборотного капіталу	0,059	0,022	0,667	X	0,082	X	X	X	0,645	X	X
Чистий прибуток, млн. грн.	-2265,2	740,9	25216,1	-1974,3	3006,1	290,9	2715,2	832,2	24475,2	91,3	24383,9

Таблиця 2.16 – Вплив оборотного капіталу та його рентабельності на зміну чистого прибутку ПАТ «АМКР» у 2021-2023 рр.

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Скоригований показник 2022 р. порівняно з 2021 р.	Відхилення (+;-) показника 2022 р. порівняно з 2021 р.			Скоригований показник 2023 р. порівняно з 2022 р.	Відхилення (+;-) показника 2023 р. порівняно з 2022 р.		
					Всього	Оборотного капіталу	Рентабельності оборотного капіталу		Всього	Оборотного капіталу	Рентабельності оборотного капіталу
Середньорічний обсяг оборотного капіталу, млн. грн.	37829,7	37658,5	40554,1	X	-171,2	X	X	X	2895,7	X	X
Рентабельність оборотного капіталу	0,667	-1,3	-0,29	X	-1,96	X	X	X	1,01	X	X
Чистий прибуток, млн. грн.	25216,1	-49009,1	-11811	25118,2	-74225,2	-97,9	-74127,3	-52720,3	37198,1	-3711,2	40909,3

проти 2021 року на 1,967 призвело до зменшення чистого прибутку на 74127,3 млн. грн. Загалом зростання чистого прибутку аналізованого підприємства в 2022 році відбулось на 74225,2 млн. грн.

Розглянувши результати факторного аналізу за 2023-2022 роки функціонування ПАТ «АМКР» можна сказати, що збільшення середньорічної вартості оборотного капіталу в 2023 році проти 2022 року на 2895,6 млн. грн. негативно вплинуло на чистий прибуток зменшивши його на 3711,2 млн. грн. При цьому, збільшення рентабельності оборотного капіталу в 2023 році проти 2022 року на 1,01 призвело до збільшення величини чистого прибутку на 40909,3 млн. грн. Загалом збільшення чистого прибутку ПАТ «АМКР» в 2023 році проти 2022 року відбулось на 37198,1 млн. грн.

Виходячи з отриманих розрахунків, доцільно зазначити, що оборотний капітал має значний вплив на забезпечення зростання чистого прибутку підприємства.

Для узагальнення отриманих результатів дослідження доцільно розрахувати інтегральний показник ефективності, що показує зміну ефективності використання оборотного капіталу під сукупним впливом двох факторів, а саме: фондівіддачі і рентабельності оборотного капіталу. Збільшення цього показника свідчить про ефективне використання оборотного капіталу. Він розраховується за формулою:

$$I = \sqrt{\frac{\text{Фок} \cdot \text{Рок}}{100}} \quad (2.5)$$

де I - інтегральний показник ефективності оборотного капіталу;

Фок – фондівіддача оборотного капіталу;

Рок – рентабельність оборотного капіталу.

Фондовіддача оборотного капіталу показує скільки виручки підприємство отримає з кожної гривні, авансованої в оборотний капітал. За методикою розрахунку даний показник ідентичний оборотності оборотного капіталу, що був розрахований вище. Також його ще називають трансформацією активів.

Таблиця 2.17 – Інтегральний показник ефективності оборотного капіталу
ПАТ «АМКР» у 2019-2021 рр.

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення	
				2020р./ 2019 р.	2021 р./ 2020р.
Середньорічний обсяг оборотного капіталу, млн. грн.	38082,5	33463,7	37829,7	4618,8	4366
Виручка від реалізації продукції, млн. грн.	62409,2	63496,7	109303,2	1087,5	45806,5
Чистий прибуток, млн. грн.	-2265,2	740,9	25216,1	3006,1	24475,2
Фондовіддача оборотного капіталу	1,63	1,9	2,89	0,27	0,99
Рентабельність оборотного капіталу	-5,95	2,21	66,7	8,16	64,5
Інтегральний показник ефективності оборотного капіталу	-0,31	0,20	1,38	0,51	1,18

Як свідчать дані таблиці 2.17, у аналізованого підприємства спостерігається збільшення показника фондовіддачі оборотного капіталу. Так, в 2019 році на кожну гривню авансованого у оборотні активи оборотного капіталу припадає 1,63 грн. виручки від реалізації, в 2020 – 1,9, а в 2021 році – 2,89. Покращення фондовіддачі оборотного капіталу відбулось за рахунок того, що підприємство мало в цей період досить високі темпи росту виручки від реалізації та скорочення середньорічної вартості оборотного капіталу.

Рентабельність оборотного капіталу протягом аналізованого періоду також суттєво підвищилась. Так, в 2020 році проти 2019 року рентабельність оборотного капіталу збільшилась на 8,16%, а в 2021 році проти 2020 року на цілих 64,5%. Це відбулось за рахунок стрімкого зростання виручки від реалізації та величини чистого прибутку підприємства.

Значення інтегрального показника протягом аналізованих років поступово зростало, що відбулося за рахунок підвищення рентабельності та прискорення оборотності оборотного капіталу. Загалом, в 2021 році проти 2019 року відбулось збільшення інтегрального показника ефективності оборотного капіталу ПАТ

«АМКР» з -0,31 до 1,38, що є свідченням загального покращення ефективності управління оборотним капіталом підприємства.

Проаналізуємо динаміку інтегрального показника ефективності оборотного капіталу за 2021-2023 роки (табл. 2.18).

Таблиця 2.18 – Інтегральний показник ефективності оборотного капіталу ПАТ «АМКР» у 2021-2023 рр.

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення	
				2022р./ 2021 р.	2023 р./ 2022р.
Середньорічний обсяг оборотного капіталу, млн. грн.	37829,7	37658,5	40554,1	-171,2	2895,7
Виручка від реалізації продукції, млн. грн.	109303,2	43818,4	41848,6	-65484,7	-1969,8
Чистий прибуток, млн. грн.	25216,1	-49009,1	-11811,0	-74225,2	37198,1
Фондовіддача оборотного капіталу	2,89	1,16	1,03	-1,73	-0,13
Рентабельність оборотного капіталу	66,7	-130,1	-29,1	-196,8	101
Інтегральний показник ефективності оборотного капіталу	1,38	-1,23	-0,55	-2,61	0,68

Як бачимо з таблиці 2.18, значення інтегрального показника протягом 2021- 2023 років має негативну динаміку, а саме поступово знижувалось з 1,38 до -0,55. Така тенденція свідчить про суттєве зниження ефективності використання оборотного капіталу на підприємстві, що відбулося за рахунок значного зниження усіх ключових показників діяльності та використання оборотного капіталу.

Отже, проведене дослідження дало змогу переконатися в надзвичайній важливості факторів впливу на формування оборотного капіталу та в значимості оборотного капіталу при забезпеченні прибуткової діяльності підприємства. Як одними, так і іншими ні в якому разі не можна нехтувати. Врахування такого впливу, його дослідження, постійний моніторинг здатні забезпечити підґрунтя для прийняття ефективних управлінських рішень в політиці управління оборотним капіталом, як основним джерелом діяльності підприємства.

Висновки до розділу 2

Здійснивши детальний аналіз діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», можна сказати, що за підсумками 2023 р. рівень фінансової стійкості підприємства значно знизився, що пов'язано з кризовим воєнним станом в країні.

Результати розрахунків показників ліквідності балансу свідчать про те, що у підприємства немає можливості погашення своїх боргових зобов'язань за рахунок обігових коштів та очікуваних надходжень за відвантажену продукцію. За всі п'ять років виконується тільки друга умова ліквідності балансу. Коефіцієнт загальної ліквідності показав падіння з 1,37 у 2019 р. до 0,88 у 2023 р., коефіцієнт швидкої ліквідності знизився відповідно з 1,01 до 0,42, а коефіцієнт абсолютної ліквідності – з 0,04 до 0,02.

Аналіз ділової активності показав певне підвищення ефективності використання підприємством своїх активів на протязі всього досліджуваного періоду, окрім 2022 року.

Розраховані показники оборотності активів підприємства показують досить тривалий період обороту, що може бути пов'язано саме із політичною ситуацією в країні. Зниження показників тривалості операційного та фінансового циклу також є позитивною тенденцією, що зумовлено зниженням періоду обороту товарно-матеріальних запасів, зменшенням дебіторської та зростанням кредиторської заборгованості.

Аналіз усіх груп показників рентабельності підприємства у 2021 році показав позитивну динаміку, майже усі показники зростали. Натомість, у 2022 році показники рентабельності різко знизились під впливом спаду загального обсягу продажів. У 2023 році більшість показників рентабельності мали тенденцію до збільшення, але все ще залишались від'ємними.

Частка власного капіталу в загальному обсязі оборотного капіталу підприємства постійно зростала з 27,4% у 2019 р. до 52,0% у 2021 р. Але у кризовому 2022 році знизилась до 37,9%, а у 2023 р. і зовсім набула від'ємного значення (-13,43%).

Впродовж 2019–2023 рр. підприємство дотримувалось однакової стратегії формування та поповнення оборотного капіталу, користуючись тільки залученими джерелами та ігноруючи при цьому позикові, а саме короткострокові кредити банку. У частині позикових і залучених джерел поповнення оборотного капіталу переважала кредиторська заборгованість. Але користуючись переважно власними джерелами, підприємству не завжди вдавалося отримувати позитивні фінансові результати (чистий прибуток у 2019, 2022 та 2023 рр. був отриманий з від’ємним значенням).

Оборотність оборотного капіталу у 2019 році складала 1,63, у 2021 році збільшилась до 2,89, а за останні два роки знову знизився до 1,03. Але для таких підприємств, як АМКР, значення коефіцієнту оборотності від 1 до 2 є цілком нормальним з причини значних розмірів оборотного капіталу.

Коефіцієнт інтенсивності використання оборотного капіталу з 2019 до 2021 р. був <1 . Це значить, темп росту виручки перевищував темп росту оборотного капіталу, що є позитивною тенденцією. Але у 2022 році темп росту оборотного капіталу вже у 2,48 разів перевищував темп росту виручки, а у 2023 р. – у 1,13 разів.

За результатами проведеного аналізу зрозуміло, що на даний момент ПАТ «АМКР» знаходиться в кризовому становищі, на що вказують незадовільні значення більшості показників фінансової стійкості, оборотності, поточної ліквідності та рентабельності. Така ситуація потребує розробки ряду рекомендацій, які можуть покращити фінансовий стан компанії шляхом підвищення ефективності використання оборотного капіталу.

РОЗДІЛ 3
ВПРОВАДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАХОДІВ,
СПРЯМОВАНИХ НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Прогнозування показників використання оборотного капіталу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Перш ніж побудувати оптимізаційну модель використання оборотного капіталу ПАТ «АМКР», розглянемо ступінь впливу показників використання оборотного капіталу на інтегральний показник його ефективності. Виявлення залежності між зазначеними змінними проводиться за допомогою застосування кореляційного аналізу.

В таблиці 3.1 представлені вихідні дані для визначення щільності зв'язку між факторами.

Таблиця 3.1 – Вихідні дані для кореляційного аналізу

Показник		2019	2020	2021	2022	2023
X1	Середньорічний обсяг оборотного капіталу, млн. грн.	38082,5	33463,7	37829,7	37658,5	40554,1
X2	Виручка від реалізації продукції, млн. грн.	62409,2	63496,7	109303,2	43818,4	41848,6
X3	Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	1,63	1,9	2,89	1,16	1,03
X4	Рентабельність оборотного капіталу, %	-6	2,21	66,7	-130,1	-29,1
У	Інтегральний показник ефективності оборотного капіталу підприємства	-0,31	0,2	1,38	-1,23	-0,55

Щільність зв'язку між факторами вимірюється за допомогою коефіцієнта кореляції. Він може набувати значення від -1 до +1. Чим ближче його значення до ± 1 , тим щільніший зв'язок. За допомогою вбудованої функції MS Excel

(«Побудова лінії тренда») проведемо кореляційний аналіз зв'язку інтегрального показника ефективності оборотного капіталу з показниками впливу.

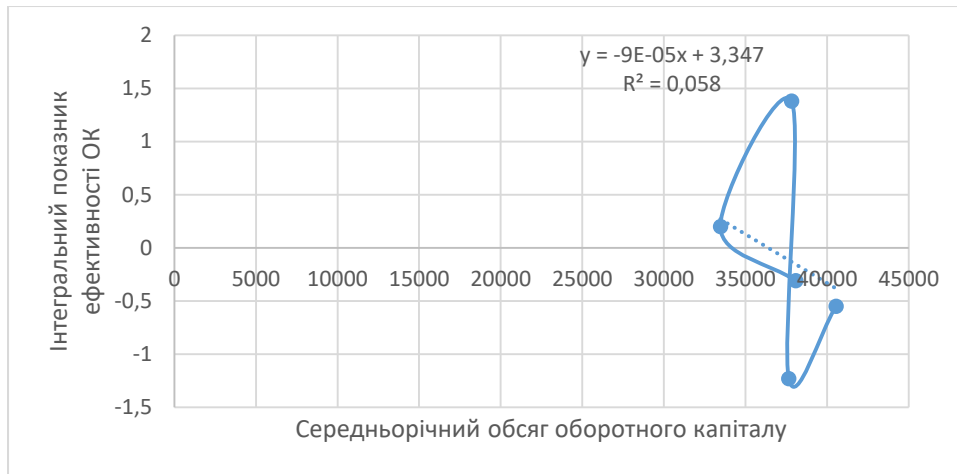

Рис. 3.1. Залежність інтегрального показника від середньорічного обсягу оборотного капіталу

Як бачимо з графіка, коефіцієнт кореляції дорівнює 0,058, тобто зв'язок між цими факторами майже відсутній.

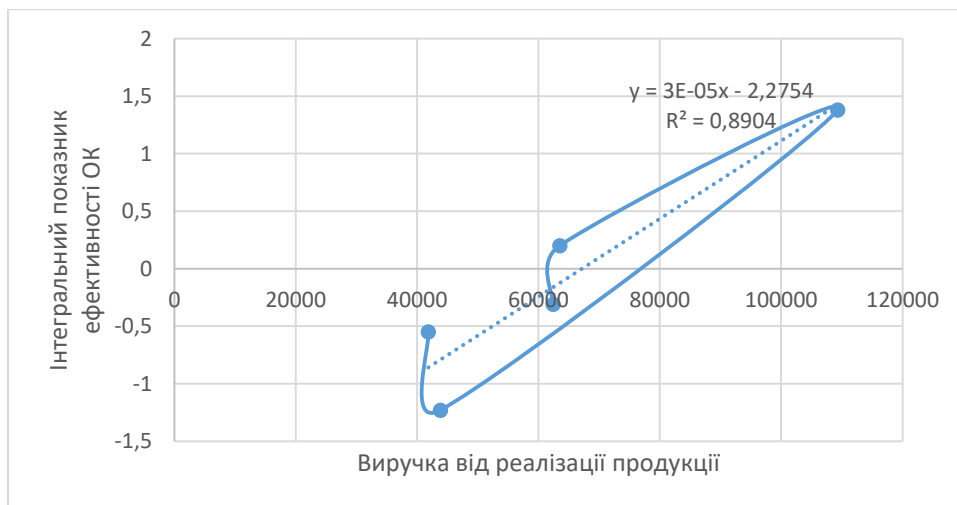

Рис. 3.2. Залежність інтегрального показника від величини виручки від реалізації продукції

З графіка на рис. 3.2 видно, що значення коефіцієнта кореляції становить 0,8904. Це свідчить про прямий сильний зв'язок факторів. Тобто, зі збільшенням виручки від реалізації продукції буде зростати й інтегральний показник ефективності оборотного капіталу підприємства.

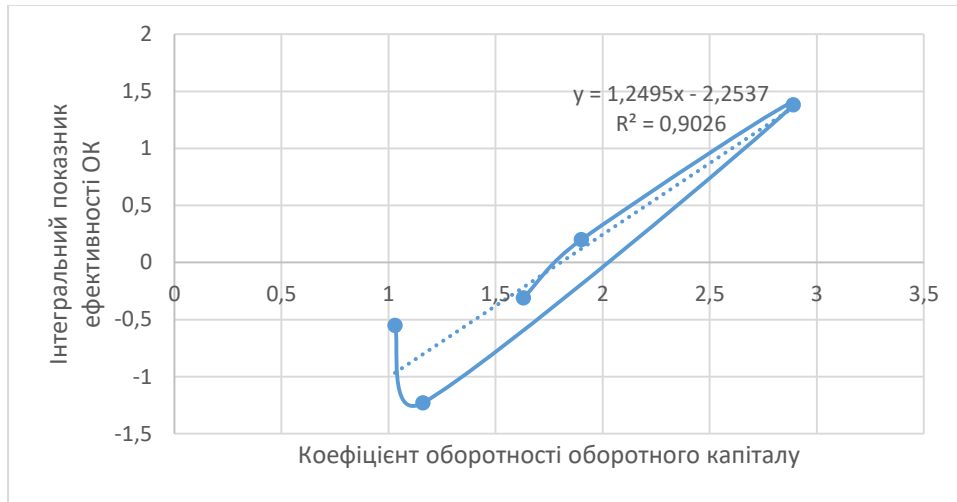

Рис. 3.3. Залежність інтегрального показника від коефіцієнту оборотності оборотного капіталу

З графіка на рис. 3.3. бачимо, що значення коефіцієнта кореляції становить 0,9026, тобто величина інтегрального показника має дуже сильний прямий зв'язок з коефіцієнтом оборотності оборотного капіталу. А значить, якщо підприємство буде підвищувати оборотність оборотного капіталу, то буде значно зростати ефективність його використання.

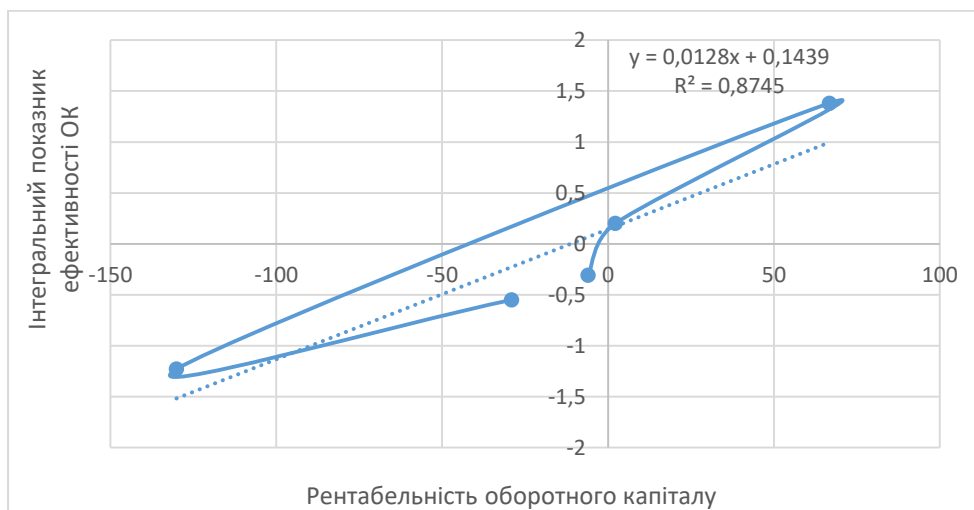

Рис. 3.4. Залежність інтегрального показника від рентабельності оборотного капіталу

З рис. 3.4 видно, що значення коефіцієнта кореляції становить 0,8745. Це свідчить про прямий доволі сильний зв'язок факторів. Тому можемо стверджувати, що зі збільшенням рентабельності оборотного капіталу буде

зростати й інтегральний показник ефективності оборотного капіталу підприємства.

Зведені результати кореляційного аналізу наведені в табл. 3.2. Як бачимо з чотирьох факторів, що спричиняють вплив на інтегральний показник ефективності використання оборотного капіталу підприємства, найбільш тісно корелюють з ним тільки три: виручка від реалізації продукції, коефіцієнт оборотності оборотного капіталу та рентабельність оборотного капіталу.

Таблиця 3.2 – Значення коефіцієнтів кореляції між інтегральним показником ефективності оборотного капіталу та факторами впливу

Фактор	Показник	Економетрична залежність	R ²
X1	Середньорічний обсяг оборотного капіталу, млн. грн.	$y = -9E-05x + 3,347$	0,058
X2	Виручка від реалізації продукції, млн. грн.	$y = 3E-05x - 2,2754$	0,8904
X3	Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	$y = 1,2495x - 2,2537$	0,9026
X4	Рентабельність оборотного капіталу, %	$y = 0,0128x + 0,1439$	0,8745

З цих трьох факторів найбільший вплив на результуючу ознаку спричиняє коефіцієнт оборотності оборотного капіталу. На другому місці виручка від реалізації продукції та на третьому – рентабельність оборотного капіталу.

Величина середньорічного обсягу оборотного капіталу підприємства майже не впливає на значення інтегрального показника, так як коефіцієнт кореляції між ними максимально наближається до 0 і складає 0,058.

За результатами кореляційного аналізу, найбільший вплив на інтегральний показник ефективності оборотного капіталу спричиняє коефіцієнт оборотності з коефіцієнтом кореляції 0,9026. На другому місці виручка від реалізації продукції – щільність зв'язку 0,8904 та на третьому місці рентабельність оборотного капіталу - щільність зв'язку 0,8745. Величина середньорічного обсягу

оборотного капіталу майже не впливає на значення інтегрального показника, так як коефіцієнт кореляції між ними максимально наближається до 0.

Перш ніж побудувати оптимізаційну модель структури джерел фінансування оборотного капіталу ПАТ «АМКР», побудуємо прогнозні значення інтегрального показника ефективності оборотного капіталу та факторів впливу цього показника на наступні чотири роки. Прогнозування зробимо за допомогою вбудованих функцій MS EXCEL «ТЕНДНЦІЯ» і «РОСТ».

Для здійснення прогнозу скористаємось вихідними даними, наведеними в табл. 3.1 даного підрозділу.

За результатами застосування вказаних функцій були отримані наступні результати.

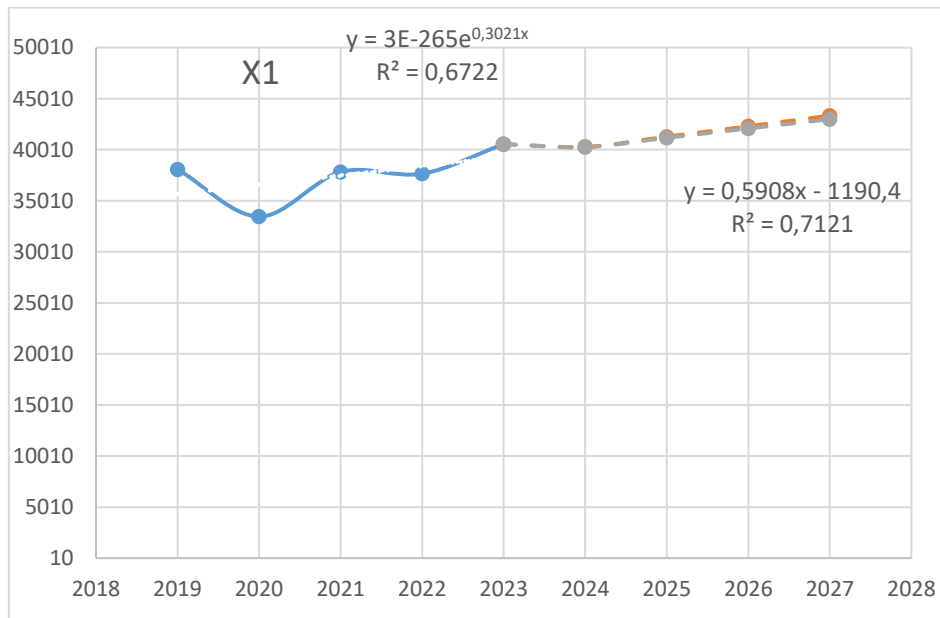

Рис. 3.5. Прогноз динаміки середньорічного обсягу оборотного капіталу ПАТ «АМКР» на 2024 – 2027 рр.

Як бачимо з рис. 3.5, середньорічний обсяг оборотного капіталу підприємства протягом прогнозованого періоду буде зростати, досягнувши у 2027 році значення 43346,16,0 млн. грн. за першою функцією і 43000,5 млн. грн. за другою. При цьому слід зауважити, що на графіку прогнозні значення, отримані за обома функціями «ТЕНДНЦІЯ» і «РОСТ» майже співпадають.

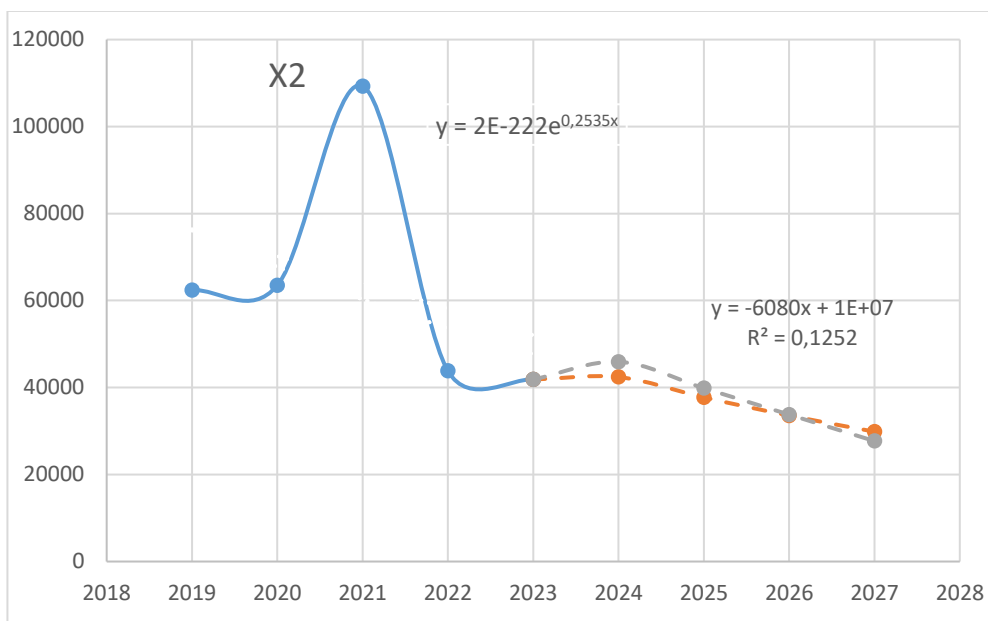

Рис. 3.6. Прогноз динаміки виручки від реалізації продукції ПАТ «АМКР» на 2024 – 2027 рр.

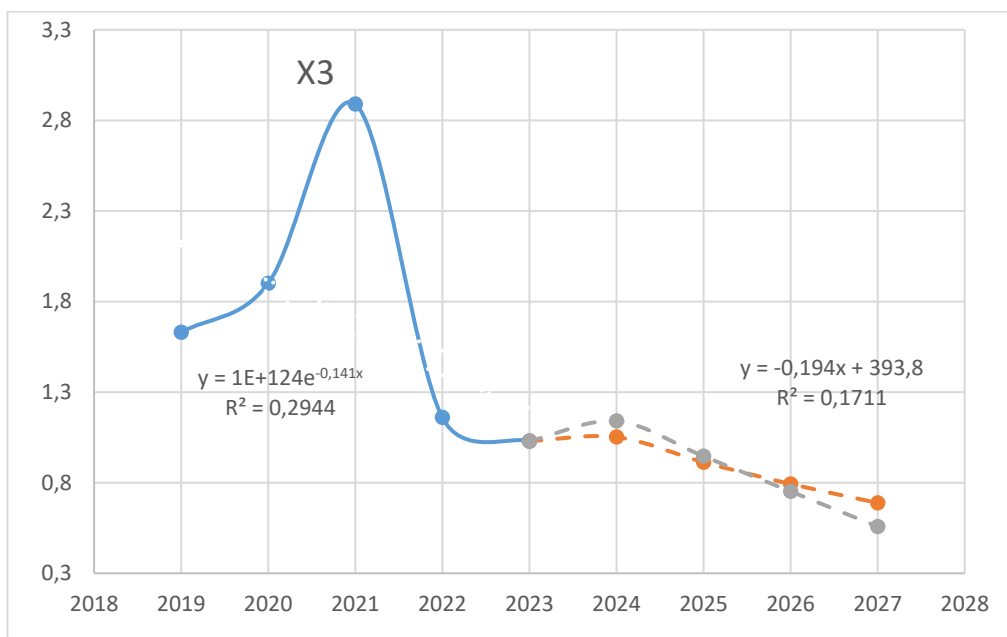

Рис. 3.7. Прогноз динаміки коефіцієнта оборотності оборотного капіталу ПАТ «АМКР» на 2024 – 2027 рр.

Як видно з графіка на рис. 3.6, у порівнянні з 2023 роком показник виручки від реалізації продукції на жаль буде знижуватись, досягнувши у 2027 році значення 29867,28 млн. грн. за програмою «ТЕНДЕНЦІЯ» і значення 27695,52 млн. грн. за програмою «РОСТ».

Щодо динаміки коефіцієнта оборотності (рис. 3.7), протягом прогнозованого періоду він нажаль продовжить знижуватись, зазнавши незначного зростання тільки у 2024 році – до 1,05 або 1,14 пунктів. Загалом на кінець 2027 року цей показник за прогнозом функції «ТЕНДЕНЦІЯ» знизиться до 0,688 за прогнозом функції «РОСТ».

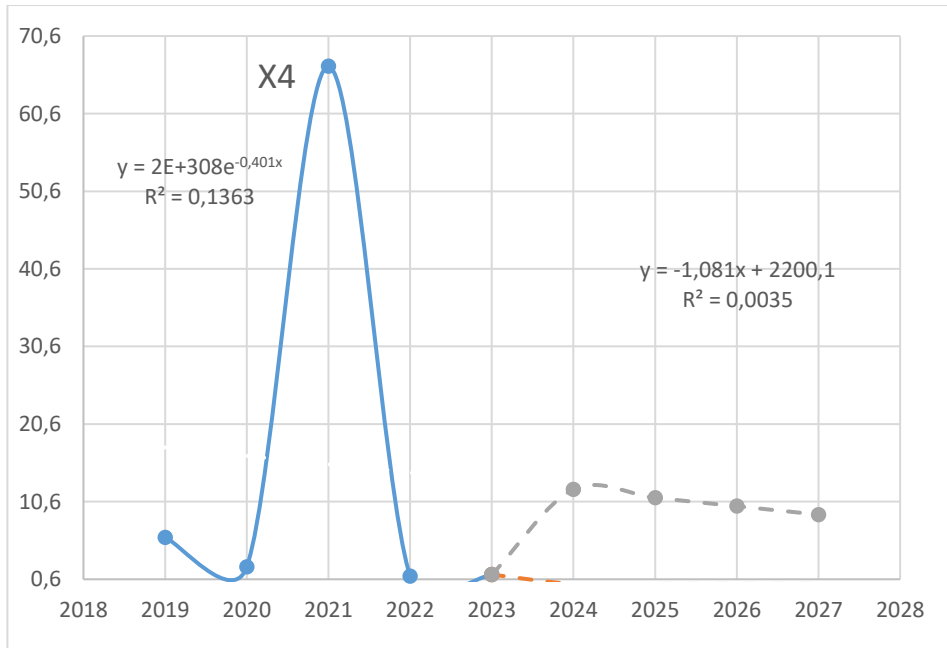

Рис. 3.8. Прогноз динаміки рентабельності оборотного капіталу ПАТ «АМКР» на 2024 – 2027 рр.

Таблиця 3.3 - Прогноз за допомогою функції «Тенденція»

Рік		Середньорічний обсяг оборотного капіталу, млн. грн.	Виручка від реалізації продукції, млн. грн.	Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу
Факт	2019	38082,5	62409,2	1,63
	2020	33463,7	63496,7	1,9
	2021	37829,7	109303,2	2,89
	2022	37658,5	43818,4	1,16
	2023	40554,1	41848,6	1,03
Прогноз	2024	40288,2	42415,5	1,05
	2025	41282,8	37731,3	0,91
	2026	42301,9	33564,4	0,79
	2027	43346,1	29857,6	0,68

На рис. 3.8. ми бачимо прогноз показника рентабельності оборотного капіталу з 2024 по 2027 рік. Але враховуючи, що фактичні значення цього показника за попередні роки набували від'ємних значень, програма не змогла побудувати точний прогноз на майбутнє. Така ж ситуація і з інтегральним показником ефективності оборотного капіталу. Оскільки він протягом трьох років був від'ємним, спрогнозувати його динаміку на наступні роки за допомогою вказаних функцій неможливо.

В таблиці 3.3 наведена уся сукупність даних за трьома факторами впливу на інтегральний показник з врахуванням прогнозованих даних за допомогою функції «Тенденція».

3.2 Обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності використання оборотного капіталу на ПАТ «АМКР»

Побудова та реалізація економіко-математичної моделі оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу підприємства проводиться в кілька етапів:

1. Постановка економіко-математичної задачі та формулювання мети дослідження.
2. Вибір математичного методу вирішення задачі.
3. Формалізація економічної задачі та розробка математичної моделі оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу підприємства.
4. Формування інформаційної бази моделі.
5. Побудова числової економіко-математичної моделі оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу підприємства.
6. Числовий розв'язок економіко-математичної моделі оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу підприємства.
7. Аналіз числових результатів і прийняття рішень щодо оптимальних значень джерел фінансування оборотного капіталу.

Тож, виходячи з вищенаведеного алгоритму, з метою удосконалення

виробничої програми побудуємо економіко-математичну модель оптимізації джерел фінансування оборотного капіталу підприємства.

Джерелами формування оборотного капіталу можуть бути короткострокові та довгострокові кредити і власні залучені кошти. Сформулюємо задачу визначення оптимальної структури джерел формування оборотного капіталу підприємства, що забезпечують мінімальну вартість його користування. Введемо наступні позначення:

I – множина джерел фінансування оборотного капіталу за рахунок короткострокового кредитування; i – індекс джерела формування оборотного капіталу за рахунок короткострокового кредитування, $i \in I$; L – множина джерел фінансування оборотного капіталу за рахунок довгострокового кредитування; l – індекс джерела формування оборотного капіталу за рахунок довгострокового кредитування, $l \in L$; T_i – термін i -го кредиту в роках; P_l – термін l -го кредиту в роках; T_z – термін користування власним капіталом; k – середній темп зростання оборотного капіталу; CA – сума оборотного капіталу в поточному звітному періоді; g_i – відсоткова ставка користування i -тим джерелом формування оборотного капіталу; p_l – відсоткова ставка користування l -тим джерелом оборотного капіталу; r_z – рентабельність власного капіталу; v_s – середньозважена відсоткова ставка за кредитами; p^s – середньозважена відсоткова ставка за довгостроковими кредитами; LD – довгострокові зобов'язання; CD – поточні зобов'язання; OC – власний капітал; GPA – валова рентабельність активів; gr – ставка податку на прибуток; x_i – сума оборотного капіталу, профінансованого за рахунок i -го виду короткострокового кредиту; y_l – сума оборотного капіталу, профінансованого за рахунок l -го виду довгострокового кредиту; z – сума власних коштів, інвестованих в оборотний капітал.

Оцінка вартості власного капіталу здійснюється за концепцією альтернативної вартості та розраховується як рентабельність власного капіталу. Тому в розрахунках за ставку користування власним капіталом приймається значення його рентабельності (r_z).

Основним критерієм ефективності політики фінансування оборотного

капіталу є мінімізація вартості сукупних джерел фінансування, тобто цільова функція – середньозважена вартість оборотного капіталу.

Основним критерієм ефективності політики фінансування оборотного капіталу у даній моделі визначена мінімізація вартості сукупних джерел фінансування оборотного капіталу.

З метою запобігання ризику втрати ліквідності встановимо обмеження на коефіцієнт покриття (більше 1), який виступає основним критерієм достатності оборотних активів для задоволення поточних зобов'язань.

Вхідні параметри для побудови оптимізаційної моделі джерел фінансування оборотного капіталу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» наведені в табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – Вхідні параметри для побудови моделі оптимізації джерел фінансування оборотного капіталу підприємства

Показник	Позначення
Сума оборотного капіталу, тис. грн	CA
Власний капітал, тис. грн.	OC
Вартість власного капіталу,%	r_z
Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	LD
Поточні зобов'язання, тис. грн.	CD
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис. грн.	-
Вартість товарного кредитування,%	r_1
Поточні зобов'язання за розрахунками, тис. грн.	-
Вартість поточних зобов'язань за розрахунками,%	r_2
Короткострокові кредити банків, тис. грн.	-
Вартість короткострокового кредитування, %	r_3
Рентабельність активів,%	GPA
Середній темп зростання оборотного капіталу	k
Податковий коректор	$(1 - \tau_p)$

Задача оптимального обсягу джерел фінансування формулюється як: мінімізація вартості кожного із джерел фінансування оборотного капіталу підприємства з урахуванням усіх вартісних і часових обмежень.

Цільовою функцією для задачі отримання мінімальної вартості джерел фінансування є загальна мінімальна вартість фінансування оборотного капіталу підприємства.

Оскільки цільова функція мінімізація вартості сукупних джерел фінансування оборотного капіталу, що підлягає оптимізації лінійна, то задача оптимізації вирішується методом лінійного програмування і називається задачею лінійного програмування.

Характерні риси задач лінійного програмування наступні:

1) показник оптимальності $f(X)$ являє собою лінійну функцію від елементів рішення $X = (x_1, x_2, \dots, x_n)$;

2) обмежувальні умови, що накладаються на можливі рішення, мають вигляд лінійних рівностей або нерівностей.

Загальну лінійну математичну модель формалізації виробничої програми, так звану загальну задачу лінійного програмування, можна подати у вигляді [58, 63]: знайти мінімум функції

$$Z = x_1 r_1 + x_2 r_2 + x_3 r_3 + y p_1 + z \cdot r_z \rightarrow \min, \quad (3.1)$$

Обмеження економіко-математичної моделі:

$$\left\{ \begin{array}{l} x_1 + x_2 + x_3 + y + z \geq CA \cdot k \\ \frac{x_1 + x_2 + x_3 + y + z}{CD + x_1 + x_2} \geq 1 \\ \frac{(1 - r_p \cdot (GPA - v z))(x_1 + x_2 + x_3 + y + LD + CL)}{z + OC} \geq 1 \\ x_i \geq 0, i \in I \\ y_l \geq 0, l \in L \\ z \geq 0 \end{array} \right. \quad (3.2)$$

Необхідно знайти такі значення керованих змінних, щоб цільова функція при цих значеннях набувала екстремального (мінімального) значення за виконання певної множини умов.

Основними допущеннями, прийнятими при побудові лінійних моделей, є [63]: пропорційність, адитивність і невід'ємність.

Пропорційність означає, що витрати ресурсів на якийсь вид виробничої діяльності, а також внесок цього виду виробничої діяльності в цільову функцію прямо пропорційні його рівню. З іншого боку, адитивність вказує на те, що загальний обсяг ресурсів, споживаних у системі всіма видами виробничої діяльності, дорівнює сумі витрат ресурсів на окремі види виробничої діяльності. Допущення про пропорційність і адитивність забезпечують сувору лінійність відповідних функцій. Невід'ємність означає, що жодному з видів виробничої діяльності не може бути приписаний негативний рівень.

Всі припустимі рішення утворюють область визначення задачі лінійного програмування, або, інакше, область припустимих рішень. Припустиме рішення, що максимізує цільову функцію Z , називається оптимальним рішенням (оптимальним планом) задачі. Якщо через $X^* = (x^*1, x^*2, \dots, x^*n)$ позначити оптимальне рішення задачі лінійного програмування, а через $X = (x1, x2, \dots, xn)$ – будь-яке припустиме рішення, то справедливі такі співвідношення: $f(X^*) \geq f(X)$ – для задачі на \min .

Лінійні оптимізаційні задачі можуть бути реалізовані в середовищі EXCEL [63]. ПОШУК РІШЕННЯ – це надбудова EXCEL, що дає можливість розв'язувати лінійні задачі. Якщо в меню Сервіс відсутня команда - ПОШУК РІШЕННЯ, її потрібно активізувати: Сервіс – Надбудови – Пошук рішення.

Для реалізації алгоритму задачі необхідно:

- сформулювати формулу для вводу умов задачі;
- ввести вихідні дані;
- вказати адресу клітини, де обчислюється значення цільової функції;
- вказати призначення цільової функції (встановити цільовий осередок);
- вказати адреси клітин, в які буде надсилатися результат розв'язку задачі;
- ввести обмеження;
- ввести параметри для розв'язку ЗЛП (відкрити вікно Параметри пошуку рішення; відмітити позначку Лінійна модель, що забезпечує використання

симплекс-методу, та позначити прапорцем Невід'ємні значення).

- відправити задачу на виконання.

З метою удосконалення процесу управління оборотним капіталом ПАТ «АМКР» побудуємо та розв'яжемо описану модель оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу.

В якості об'єктів управління розглядаються 4 джерела фінансування оборотного капіталу ПАТ «АМКР». Для реалізації моделі використаємо дані фінансової звітності ПАТ «АМКР» за 2023 рік.

Вихідні дані для формування моделі представлені в табл. 3.5.

Таблиця 3.5 - Вихідні дані для формування моделі оптимізації оптимізація структури джерел фінансування оборотного капіталу

Показник	Позначення	Значення
Сума оборотного капіталу, млн. грн	CA	21701,4
Власний капітал, млн. грн.	OC	16016,7
Вартість власного капіталу,%	rz	9,3
Поточні зобов'язання, млн. грн.	CD	6398,5
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, млн. грн.	-	9339,1
Вартість товарного кредитування,%	r ₁	12,9
Поточні зобов'язання за розрахунками, млн. грн.	-	11899,8
Вартість поточних зобов'язань за розрахунками,%	r ₂	9,6
Короткострокові кредити банків, млн. грн.	-	0
Вартість короткострокового кредитування	r ₃	9,7
Валова рентабельність активів,%	GPA	83,9
Середній темп зростання оборотного капіталу	k	1,29
Податковий коректор	(1 - r _p)	0,82

Цільова функція або критерій ефективності задачі має вигляд:

$$Z_k = 0,129x_1 + 0,096x_2 + 0,097x_3 + 0,093z \rightarrow \min$$

При цьому накладені наступні обмеження:

1. Сума оборотного капіталу повинна бути не меншою суми в поточному звітному періоді помноженої на середній темп зростання оборотного капіталу:

$$x_1 + x_2 + x_3 + z \geq 21701,4 \cdot 1,29$$

2. Коефіцієнт покриття (коефіцієнт платоспроможності) повинен бути більший за 1, що забезпечить ефективну діяльність підприємства.

$$\frac{x_1+x_2+x_3+y+z}{x_1+x_2+x_3} \geq 1$$

3. Обмеження відображає ефект фінансового важеля, що показує, на скільки процентів збільшується рентабельність власного капіталу в результаті залучення позичених коштів в оборот підприємства. Дане обмеження задає умову, що в наступному періоді рентабельність повинна бути не меншою, ніж в поточному періоді.

$$\frac{0,82 \cdot (0,839 - 0,097)(x_1+x_2+x_3)}{z} \geq 1$$

4. Повинна виконуватись умова невід'ємності:

$$x_1 \geq 0, x_2 \geq 0, x_3 \geq 0, z \geq 0$$

Для наведених даних оптимальними будуть наступні обсяги джерел фінансування оборотного капіталу (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Результат розв'язання задачі оптимізації структури джерел формування оборотного капіталу ПАТ «АМКР»

Показника	Значення показників	
	фактичне	розрахункове
Цільова функція (Z)	3836,67	3699,17
Коефіцієнт покриття ≥ 1	0,88	1,88
Ефект фінансового важеля	1,28	3,44
x ₁ – кредиторська заборгованість за товари	9339,1	2561,8
x ₂ – поточні зобов'язання за розрахунками	11899,8	11096,5
x ₃ – короткострокові кредити банків	0	5307,4
z - власний капітал	16016,7	26536,7

У рамках практичної реалізації запропонованої моделі шляхом застосування інструменту «Пошук рішення» MS Excel було досягнуто оптимальну структуру джерел формування оборотного капіталу, яка забезпечить мінімальну вартість користування капіталом, а саме 3699,17 млн. грн.

Середньозважена вартість оборотного капіталу після реалізації економіко-математичної моделі складе:

$$Z_{opt} = 0,129*2561,8 + 0,096*11096,5 + 0,097*5307,4 + 0,093*26536,7 = 3699,17 \text{ млн. грн.}$$

$$Z_{\phi} = 0,129*9339,1 + 0,096*11899,8 + 0,097*0 + 0,093*16016,7 = 3836,67 \text{ млн. грн.}$$

Застосування моделі дозволить підприємству знизити витрати по залученню й обслуговуванню використовуваних джерел фінансування оборотного капіталу на 137,5 млн. грн. (3836,67 – 3699,17).

Згідно отриманих результатів ПАТ «АМКР» необхідно збільшити власний капітал на 10520,6 млн. грн., кредиторську заборгованість за товари знизити на 6777,3 млн. грн., поточні зобов'язання за розрахунками на 803,3 млн. грн., короткострокові кредити банків збільшити на 5307,4 млн. грн.

Збільшення власного капіталу в грошовій формі можливо за рахунок зменшення розміру дебіторської заборгованості за товари, дебіторської заборгованості з бюджетом, зменшення розміру готової продукції підприємства та оптимізації розміру виробничих запасів.

Як бачимо за результатами розрахунків, коефіцієнт покриття (коефіцієнт загальної ліквідності) за оптимальної структури джерел формування капіталу зростає на 1 (1,88-0,88) і досягне нормативного значення. Ефект фінансового важеля дає підставу зробити висновок, що рентабельність власного капіталу підприємства в результаті залучення позикового капіталу зростає на 2,16% (3,44-1,28). Це підтверджує доцільність для підприємства залучення кредитних коштів в розмірі 5307,4 млн. грн. для фінансування свого оборотного капіталу.

3.3 Вплив ефективності результатів оптимізації структури оборотного капіталу на фінансову стабільність ПАТ «АМКР»

Оптимізація структури капіталу – важливий крок до вдосконалення управління оборотним капіталом, оскільки отримані вище результати розрахунків за аналізом балансу дозволили отримати узгоджений висновок про можливість підвищення ефективності управління оборотним капіталом на основі оптимізації структури джерел його поповнення на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», адже дане підприємство має високі обсяги власного капіталу і низькі обсяги короткострокових зобов'язань. Необхідність впровадження даного напрямку вдосконалення системи управління оборотним капіталом підтверджується і тим, що основним джерелом його поповнення є саме капітал і від того наскільки оптимальною буде його структура залежать і управлінські рішення стосовно управління оборотним капіталом та їх результативність. Дане рішення з пошуку джерел фінансування оборотних активів стане основою для їх поповнення та підвищення їх оптимальної структури.

Коли мова йде про визначення оптимальної структури капіталу слід врахувати, що головною метою підприємства є максимізація прибутку в довгостроковому періоді. Якщо рентабельність сукупного капіталу (рентабельність активів) перевищує проценти за користування кредитом, то підприємству вигідно буде залучати позики. Проте якщо проценти за користування позикою перевищують рентабельність активів, фінансування за рахунок залучення кредитів слід мінімізувати.

Фінансовий леверидж (важіль) – це показник, що відбиває рівень додатково генеруючого прибутку на власний капітал при різній питомій вазі використання залучених коштів. Для розрахунку підвищення ефективності від залучення позикових коштів використовуємо такі економічні поняття, пов'язані з характеристикою результатів діяльності:

1. Нетто – результат використання інвестицій у підприємство (НРЕІ),

який характеризує ту частину прибутків підприємства, яка залишається в його розпорядженні після покриття всіх господарських витрат і податків.

2. Економічна рентабельність активів (ЕР), яка характеризує відношення нетто – результату експлуатації до всієї суми коштів, які використовуються підприємством, незалежно від джерел формування (А):

$$ЕР = НРЕІ / А = (ЧП + ФВ) / А \quad (3.3)$$

де ЧП – прибуток підприємства;

ФВ – фінансові витрати.

3. Фінансова рентабельність (ФР), яка відображає розмір прибутку (ЧП) на одиницю власних коштів після розрахунків з бюджетом (Под) та кредиторами підприємства (ФВ):

$$ФР = (НРЕІ - ФВ - Под) / ВК = ЧП / ВК \quad (3.4)$$

де ВК – власний капітал.

Величина ефекту фінансового важеля залежить від структури капіталу підприємства, різниці між його економічною рентабельністю та вартістю кредиту, а також рівня оподаткування підприємства. Отже, ступінь впливу фінансового важеля на рентабельність власних коштів підприємства визначається силою дії кожної її складової:

$$ЕФВ = (1 - Спп) \cdot (РА - Спр) \cdot \frac{ПК}{ВК} \quad (3.5)$$

де ЕФВ - ефект фінансового важеля;

Спп - ставка податку на прибуток, долі одиниці;

РА – економічна рентабельність активів;

Спр – середня розрахункова ставка проценту за кредит;

ПК – позиковий капітал, грн.;

ВК – власний капітал, грн.

Як видно з останньої формули, на розмір ефекту від фінансових зрушень впливає:

- диференціал важеля (ДВ), який становить різницю між економічною рентабельністю активів (РА) та середньою ставкою проценту за кредит (СП):

$$ДВ = РА - СП \quad (3.6)$$

- плече важеля (ПВ), яке характеризує суму дії важеля та визначається співвідношенням між позиковими (ПК) та власними коштами (ВК):

$$ПВ = ПК / ВК \quad (3.7)$$

- податковий коректор (ПГ), який залишається у підприємства після сплати податків (Спп):

$$ПГ = 1 - Спп \quad (3.8)$$

Застосувавши формулу 3.5, розрахуємо ефект фінансового левериджу для фактичних даних 2023 року та трьох прогнозних варіантів структури капіталу на 2024 рік.

$$ЕФВ (2023) = (1-0,18)*(44,22-9)* \frac{10691,5}{16016,7} = 19,27\%$$

$$ЕФВ (50:50) = (1-0,18)*(44,22-9)* \frac{13354,1}{13354,1} = 28,8\%$$

$$ЕФВ (30:70) = (1-0,18)*(44,22-9)* \frac{8012,5}{18695,7} = 12,3\%$$

$$ЕФВ (70:30) = (1-0,18)*(44,22-9)* \frac{18695,7}{8012,5} = 67,38\%$$

Розрахунок ефекту фінансового важеля аналізованого підприємства наведемо у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Розрахунок ефекту фінансового левєриджу для ПАТ «АМКР» на 2024 рік

Показник	Роки			
	Фактичні дані за 2023 р.	прогнозовані дані 2024 р.		
		співвідношення позикового до власного капіталу		
		50 : 50	30 : 70	70 : 30
Загальний обсяг капіталу (активів), млн. грн.	26708,2	26708,2	26708,2	26708,2
Власний капітал, млн. грн.	16016,7	13354,1	18695,7	8012,5
Позиковий капітал, млн. грн.	10691,5	13354,1	8012,5	18695,7
Чистий прибуток, млн. грн.	11811,0	11811,0	11811,0	11811,0
Економічна рентабельність активів, %	44,22	44,22	44,22	44,22
Ставка податку на прибуток, %	18	18	18	18
Ставка відсотку за користування кредитом, %	9	9	9	9
Ефект фінансового важеля	19,27	28,8	12,3	67,38

Дані таблиці свідчать про те, що ефект фінансового левєриджу залежить від співвідношення позикового капіталу до власного і вказує на те, що найвищий рівень ефективної структури капіталу можливо досягти за таким співвідношенням як позиковий до власного на рівні 70:30.

Рентабельність власного капіталу за таких умов збільшиться на 48,11 %, хоча для такої ситуації характерний високий рівень фінансового ризику. Співвідношення 50:50 призведе до збільшення рентабельності на 9,53 % і забезпечить фінансову незалежність ПАТ «АМКР». При співвідношенні позикового та власного капіталу на рівні 30:70 забезпечується найнижчий рівень рентабельності, який на 6,97% нижче навіть за фактичний рівень 2023 року.

Фінансовий важіль має певні межі. Зростання боргу пов'язане, по-перше, з наступним зростанням відсоткових платежів і збільшенням витрат; по-друге, з поверненням кредитів і погашенням облігацій в певні строки, які за постійно змінної кон'юнктури ринку можуть різко погіршити ліквідність. Показником, який подає «сигнал тривоги», є коефіцієнт заборгованості. Політика підприємства в галузі випуску нових акцій, тобто збільшення частки оплаченого капіталу, також має обмеження. Додатковий випуск акцій може, по-перше, викликати заперечення акціонерів тому, що нові акції потенційно можуть знизити доход і дивіденди на акцію; по-друге, призвести до втрати контролю над фірмою; по-третє, підвищити вартість капіталу. З цього можна зробити висновок, що основна мета політики корпорації в галузі управління капіталом полягає в досягненні оптимальності: за найнижчої вартості капіталу досягти стабілізації дивідендів і доходів, підтримуючи ліквідність на високому рівні.

Економісти зазначають, що закордонні корпорації протягом 80-90-х років проводили більш ризиковану політику з точки зору ліквідності, боргу і виплат відсотків по боргу. Зростання частки заборгованості як короткострокової, так і довгострокової, відбувалось вищими темпами в період економічного піднесення. Інвестиційний бум, як правило, супроводжується зростанням заборгованості фірм. Фінансування за рахунок збільшення заборгованості під впливом інфляції й очікування подальшого зростання цін, невпевненості в стабільності одержуваних доходів призводить до підвищення ціни капіталу. Ставки відсотків по боргах зростають. З іншого боку, вдале використання боргових зобов'язань призводить до значних поточних прибутків, а в перспективі до росту вартості акцій.

Податкова політика також впливає на визначення структури капіталу. Введення в дію податкових пільг, зокрема вилучення з оподаткування відсотків по боргах, робить привабливим використання боргів. Незважаючи на зростання заборгованості й збільшення ризику, частка дивідендів в одержаному прибутку зарубіжних фірм у 80-90-ті роки залишалася на високому рівні. Корпорації намагаються підтримувати стабільно високі дивіденді як в роки надвисоких

прибутків, так і в кризові періоди. Цей фактор забезпечував високі ринкові ціни на акції корпорацій і забезпечував доступ до фінансових ринків.

Як бачимо, рекомендувати підприємству оптимізувати структуру капіталу за наведеним вище розрахунком ефекту фінансового важелю не доцільно, оскільки в цьому випадку його структура різко зміниться, що в подальшому не призведе до покращення результатів діяльності. Тим більше фінансування діяльності підприємства за рахунок банківських кредитів вимагає здійснення додаткових витрат за позиковими ресурсами, що негативно впливає на кінцевий результат. Саме тому виникає необхідність в пошуку шляхів оптимізації структури капіталу з використанням і інших методів.

Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансового ризику та термінів залучення капіталу пов'язана з вибором більш дешевих джерел фінансування активів підприємства.

Підприємства можуть застосовувати три різних підходи до фінансування різних груп активів за рахунок капіталу, а саме:

- консервативний, який передбачає використання власного капіталу і довгострокових зобов'язань для формування необоротних активів та половини змінної частини оборотних активів;
- агресивний підхід спрямований на використання власного капіталу та довгострокових зобов'язань лише для фінансування необоротних активів.
- компромісний підхід передбачає фінансування необоротних активів та постійної частини оборотних активів за рахунок власного капіталу та довгострокових зобов'язань. При цьому змінна частина оборотних активів фінансується короткостроковими зобов'язаннями.

Визначимо оптимальну структуру капіталу досліджуваного підприємства на 2024 рік за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків. Для цього припустимо, що капітал підприємства залишився на рівні 2023 року. При цьому, постійна частина оборотного капіталу включає в себе запаси та дебіторську заборгованість, а змінна – грошові кошти, інші оборотні активи та витрати майбутніх періодів.

Таблиця 3.8 – Вихідна інформація для визначення структури капіталу ПАТ «АМКР» з метою мінімізації рівня фінансового ризику на 2024 рік

Показник	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
Необоротні активи	18732,4	70,137
Оборотні активи	7975,8	29,863
у тому числі:		
- постійна частина	6677	24,999
- змінна частина	1298,8	4,863
Сукупний капітал	26708,2	100

Враховуючи вихідну інформацію таблиці 3.8, розрахуємо розмір власного та позикового капіталу підприємства при використанні різних підходів до фінансування окремих груп активів (таблиця 3.9.).

Таблиця 3.9 – Оптимізація розміру капіталу ПАТ «АМКР» з метою мінімізації рівня фінансового ризику на 2024 рік

Показник	Консервативний	Агресивний	Компромісний
	підхід	підхід	підхід
Власний капітал	21366,6	9347,8	14689,5
у тому числі:			
- необоротні активи	18732,4	9347,8	14689,5
- оборотні активи	2634,2		
з них:			
* постійна частина	2634,2		
* змінна частина	0		0
Позиковий капітал	5341,6	17360,4	12018,7
у тому числі:			
* постійна частина	4042,8	16061,6	10719,9
* змінна частина	1298,8	1298,8	1298,8
Сукупний капітал	26708,2	26708,2	26708,2
Варіанти структури капіталу, %			
- власний капітал	80	35	55
- позиковий капітал	20	65	45

Для більш наглядного розуміння та порівняння існуючої структури на підприємстві та її оптимальних варіантів доцільно підсумувати та звести всі проведені розрахунки до єдиного вигляду (таблиця 3.10).

Таблиця 3.10 – Структура капіталу ПАТ «АМКР» з урахуванням критерію мінімізації рівня фінансового ризику та термінів залучення капіталу на 2024 рік, (%)

Структура капіталу, що реально склалася на підприємстві	Підходи до фінансування активів підприємства		
	консервативний	агресивний	компромісний
67,41:22,59	80:20	35:65	55:45

Отже, за розрахунками ПАТ «АМКР» не має реального розміру власного капіталу, враховуючи підходи до фінансування активів у 2023 році. Так, найефективніша структура капіталу спостерігається при фінансуванні 80% власного капіталу на 20% позикового. При консервативному підході, підприємство має можливість забезпечити повну вартість необоротних активів та 2634,2 млн. грн. оборотного капіталу, які підуть на фінансування постійної частини оборотних активів. При цьому, позиковий капітал фінансуватиме змінну частину оборотних активів у вартості 1298,8 млн. грн. та залишкову частину постійної частини оборотних активів у вартості 4042,8 млн. грн. Отже, для більш ефективної діяльності підприємству необхідно наростити власний капітал на 13 %, щоб його частка в сукупному капіталі становила 80%. При такій умові, ПАТ «АМКР» в 2024 році стане стабільним, адже використовуватиме в основному власний капітал та зможе наростити оборотний капітал для покращення структури майна підприємства. Відзначимо, що темпи розвитку подібних суб'єктів господарювання обмежені, оскільки власний капітал не може забезпечити необхідного додаткового обсягу активів в періоди сприятливої кон'юнктури ринку.

Найбільший приріст фінансової рентабельності діяльності та фінансовий потенціал розвитку має підприємство, яке використовує позиковий капітал. Але у такого підприємства існує більший фінансовий ризик та загроза банкрутства, оскільки вони залежать від питомої ваги позичених коштів, матеріальних цінностей тощо в загальній структурі капіталу підприємства. Розрахунки таблиці 3.9 свідчать про те, що при дотриманні підприємством агресивного підходу фінансування власного капіталу товариства із часткою 35% та вартістю 292928 тис. грн. буде недостатньо навіть для забезпечення необоротних активів товариства (а саме 45% їх вартості), а оборотні активи, при цьому, повністю будуть фінансуватись за рахунок позикового капіталу разом з недостатньою частиною необоротних. Така ж ситуація спостерігається і у компромісного підходу, при якому частка власного капіталу в сукупному капіталі товариства – 55% забезпечує лише 71 % необоротних активів.

Отже, запропонований метод оптимізації структури капіталу дає змогу стверджувати про ефективність дотримання підприємством консервативного підходу фінансування для забезпечення фінансової незалежності від зовнішніх джерел фінансування, поповнення оборотного капіталу на 2024 рік та забезпечення оптимальної структури активів компанії. Як запропоновані зміни вплинуть на ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість ПАТ «АМКР», представимо у таблиці 3.11.

Дані таблиці свідчать, що найбільш наближеним варіантом до фактичних даних підприємства є співвідношення між позиковим та власним капіталом як 20:80. Слід підкреслити, що цей варіант буде найкращий для ПАТ «АМКР», оскільки він наближений як за структурою капіталу, так і за отриманими фінансовими показниками. Розглянемо даний варіант більш детально. Так, при даній структурі капіталу підприємства (80% власного капіталу та 20% позикового) у ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» в прогнозованому 2024 році буде спостерігатися зростання коефіцієнта фінансової незалежності з 0,59 до 0,8, що є результатом збільшення частки власного капіталу. Прогнозованим є і зменшення коефіцієнта фінансової напруги до 0,2, що є свідченням зниження

Таблиця 3.11 – Вплив зміни структури капіталу на фінансову стабільність
ПАТ «АМКР» у 2024 році

Показник	Фактичне значення	Планове значення, (співвідношення власного капіталу до позичкового)		
		80:20	35:65	55:45
Капітал підприємства, млн. грн.	26708,2	26708,2	26708,2	26708,2
Власний капітал, млн. грн.	16016,7	21366,6	347,8	14689,5
Зобов'язання, млн. грн.	10691,5	5341,6	17360,4	12018,7
Оборотні активи, млн. грн.	7975,8	7975,8	7975,8	7975,8
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,59	0,8	0,35	0,55
Коефіцієнт фінансової напруги	0,4	0,2	0,65	0,45
Коефіцієнт фінансового ризику	0,66	0,25	1,86	0,82
Наявність власного оборотного капіталу, млн. грн.	-2715,7	2634,2	-9384,6	-4042,9
Коефіцієнт загальної ліквідності	0,74	1,49	0,46	0,66

частки позикового капіталу товариства до 20%. Позитивного значення заслуговує зменшення коефіцієнта фінансового ризику з 0,66 до 0,25, що є свідченням покращення структури капіталу підприємства. Одним з головних факторів вибору варіанту фінансування капіталу 20/80 є наявність власного оборотного капіталу у підприємства в 2024 році на рівні 2634,2 млн. грн., при цьому всі інші варіанти та поточний стан підприємства не забезпечують наявність ВОК, що є свідченням покращення його рівня ліквідності. Підтвердженням цього є розрахований коефіцієнт загальної ліквідності, який в прогнозованому 2024 році може зрости до 1,49 та відповідати оптимальному

значенню. Це свідчить про здатність підприємства погашати короткострокові боргові зобов'язання і конвертувати свої активи в грошові кошти.

Також необхідно відмітити, що така структура капіталу забезпечить високий рівень підвищення ефективності в результаті дії фінансового важеля, проте збереже фінансову стійкість підприємства, що є найбільш оптимальним варіантом для вдосконалення політики управління оборотним капіталом, свідченням чого є найкращі розраховані значення ефекту фінансового левериджу при структурі 70% власного до 30% позикового.

В інших випадках підвищення ефективності управління капіталу за рахунок фінансового важеля різко знизить фінансову незалежність, зокрема фінансова залежність від зовнішніх джерел дорівнюватиме 45-60 %, рівень фінансового ризику – 0,82-1,86, коефіцієнт загальної ліквідності із значеннями 0,46 та 0,66 не відповідатиме рекомендованим параметрам, що призведе до відсутності власного оборотного капіталу.

Отже, для вдосконалення управління оборотним капіталом обов'язково необхідно визначити оптимальну структуру капіталу та її оптимізувати. Розглянувши існуючі підходи до формування структури капіталу з використання ефекту фінансового левериджу (співвідношення позикового до власного капіталу 30:70, 50:50, 70:30), відмітимо, що лише 70% власного капіталу забезпечить покращення управління формуванням капіталу, свідченням чого стане найвище значення ефекту фінансового левериджу.

Другий запропонований захід спрямований на зменшення обсягів оборотного капіталу, що відволікаються у дебіторську заборгованість. Як показало дослідження, впродовж останніх років питома вага дебіторської заборгованості у загальній величині оборотних активів ПАТ «АМКР» стрімко зростала, що свідчить про деформовану структуру матеріалізованих форм оборотного капіталу. І лише у 2022 та 2023 рр. її обсяги почали знижуватися, але це було зумовлено різким падінням величини доходу від реалізації продукції з об'єктивних економічних причин. Домінування у згаданій структурі дебіторської заборгованості підтверджує нераціональне використання

оборотного капіталу, що, в свою чергу, позначалося й на результатах роботи підприємства.

Пропонується скорочення обсягу дебіторської заборгованості за рахунок удосконалення механізму контролю за її рівнем. Узагальнення періодичних видань та досвіду функціонування провідних компаній дозволив скласти узагальнюючу таблицю різних способів впливу на повернення дебіторської заборгованості (табл. 3.12).

Таблиця 3.12 - Ступінь методів впливу на скорочення рівня дебіторської заборгованості

Методи впливу	Коефіцієнт корисної дії, %	
	Добросовісний дебітор	Недобросовісний дебітор
1. Усні нагадування (в залежності від інтенсивності)	10-20	0,1-2
2. Письмові нагадування (в залежності від інтенсивності)	15-30	01,-2
3. Подання заяви до суду (сам факт)	20-40	5-15
4. Виконання рішення суду	30-50	10-20
5. Застосування штрафних санкцій, матеріальної відповідальності	40-60	2-10
6. Застава (в залежності від ліквідності)	80-90	70-80
7. Побоювання втрати іміджу	30-40	01,-5
8. Призупинення поставчань	10-30	5-20
9. Залучення офіційних та контролюючих органів	50-70	20-40

Водночас, для ефективної системи взаємовідносин із покупцями підприємству необхідно забезпечити високоякісне формування портфелю споживачів, яким можна надавати кредит, визначати оптимальні умови кредитування, чітку процедуру пред'явлення претензій та рефінансування боргу. Проте будь-яка ефективна система добору покупців на практиці не захищає від

різноманітних накладок, у результаті яких, зокрема, виникає прострочена дебіторська заборгованість. Тому на підприємстві слід використовувати різні види фінансових операцій, що забезпечують прискорену трансформацію дебіторської заборгованості у грошові активи. Для цього ПАТ «АМКР» на нашу думку, доцільно порекомендувати:

- враховуючи специфіку товарної продукції підприємства, розширити систему авансових платежів;
- впроваджувати знижки при достроковій оплаті, що прискорюватиме швидкість обороту оборотного капіталу;
- використовувати вексельну форму розрахунків із споживачами продукції, що сприятиме зростанню гарантії погашення дебіторської заборгованості й активізує вкладення оборотного капіталу в поточні фінансові інвестиції;
- практикувати використання факторингу і форфейтингу, як форм рефінансування дебіторської заборгованості, що прискорить її трансформацію у грошові активи.

Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги склала на кінець 2023 року – 9839,064 тис. грн. Якщо застосування заходів на першому етапі дасть можливість скоротити рівень дебіторської заборгованості на 5%, то ПАТ «АМКР» буде мати економію на вивільненні оборотного капіталу:

$$E_{\text{оборотного капіталу}} = 9839,064 \times 0,05 = 491,953 \text{ тис. грн.}$$

Одним із прогресивних внутрішніх джерел збільшення грошових потоків підприємства може стати використання рефінансування розрахунків. Основними формами рефінансування, які можна застосовувати нині, є факторинг, облік векселів та форфейтинг. Ці фінансові операції дають підприємству змогу за короткий період рефінансувати значну частину дебіторської заборгованості, скоротивши час фінансового та операційного циклу. Недоліком, звичайно, є

додаткові витрати, пов'язані зі здійсненням операцій із рефінансування дебіторської заборгованості.

В якості третього заходу пропонується укладання факторингових угод з банками на суму 10 000 тис. грн., що дасть можливість залучити до обороту у плановому році додатковий обсяг капіталу. Укладання факторингової угоди з банком передбачає втрату 22% від суми договору, тобто це і є витрати на впровадження заходу. Економія оборотного капіталу становить:

$$E_{\text{оборотного капіталу}} = 10\,000 - (10\,000 \times 0,22) = 7800 \text{ тис. грн.}$$

Здійснення оцінки функціонального призначення оборотного капіталу підприємства дозволило виділити функцію акумулювання тимчасово вільних грошових ресурсів та формування високоліквідного резерву у формі поточних фінансових інвестицій як одну із функцій оборотного капіталу, що розкриває його фінансові ознаки та відтворює участь в інвестиційній діяльності підприємства.

Як відомо, головна мета створення промислових підприємств – отримання доходу, зростання якого забезпечує, в основному, операційна діяльність. Водночас, розвиток ринкових відносин, функціонування фінансового ринку обумовили посилення ролі їх інвестиційної та фінансової діяльності. Якщо фінансова діяльність підприємств спрямована на регулювання розмірів власного та позикового капіталів, то інвестиційна діяльність є об'єктивною умовою підтримання на належному рівні, а також забезпечення постійного зростання основного й оборотного капіталів підприємств. У зв'язку з цим інвестиційну діяльність підприємств не слід обмежувати тільки капіталовкладеннями в необоротні активи, треба передбачати й вкладення оборотного капіталу в поточні фінансові інвестиції підприємств. Маємо на увазі:

- придбання у власність високоліквідних короткотермінових цінних паперів, що вільно обертаються на фондовому ринку;
- розміщення коштів на депозитах.

Вкладення оборотного капіталу у банківські депозити, короткотермінові цінні папери та інші дохідні фінансові інструменти забезпечує підприємству формування ліквідних оборотних активів, завдяки можливості їх швидкої реалізації, та отримання доходу. Доходи від участі оборотного капіталу у інвестиційній діяльності можуть бути у вигляді відсотків, дивідендів та різниці вартості придбання і продажу короткотермінових цінних паперів у разі збільшення їх ринкової ціни. Тому з позиції безперервного гарантування належного рівня платоспроможності досліджуваним підприємствам доцільно, на нашу думку, частину оборотного капіталу постійно авансувати в короткотермінові фінансові інвестиції. Вони виконуватимуть функцію страхового резерву.

Мета четвертого заходу в наступному: за рахунок скорочення рівня дебіторської заборгованості маємо можливість вивільнити з обороту 8291,95 тис. грн. (491,95+7800), які передбачається розмістити у формі поточних фінансових інвестицій під 15% річних, тоді економічний ефект дорівнюватиме:

$$E_f = 8291,95 \times 0,15 = 1243,79 \text{ тис. грн.}$$

Додаткових витрат для реалізації заходу не потрібно.

П'ятий захід спрямований на прискорення оборотності виробничих оборотних фондів, для чого необхідним є автоматизація процесів управління економічними ресурсами. Планується впровадження нового підрозділу і придбання АСУР, вартість основних елементів якої згрупована у дод. 3. Впровадження нової технології потребує залучення нових працівників. Потреба в персоналі та посадові інструкції узагальнено в табл. 3.13.

Впровадження АСУ дозволить скоротити витрати робочого часу на проведення технологічної операції завантаження сировини на 13 %, внаслідок чого скорочуються витрати електроенергії.

Таблиця 3.13 - Потреба в персоналі для впровадження автоматизованої системи управління ресурсами у ПАТ «АМКР»

Посада	Посадові інструкції	Кількість працівників, осіб
Головний керівний контролер	Здійснює зв'язок зі всіма вузлами системи, проводить збір даних по обсягах виробництва перед процесом завантаження шихти. Обробляє отримані дані на підставі алгоритму АСУ. Забезпечує видання керівних впливів на виконавчі механізми та приводи. Забезпечує видачу інформаційних сигналів для здійснення завантаження сировини.	1
Контролер систем завантаження шихти	Здійснює діагностику електроприводів, контролює виникнення аварійних ситуацій, збирає інформацію про можливі порушення технологічного циклу.	12
Оператор системи	Здійснює моніторинг поточної роботи різних підсистем АСУ, контролює дані поточного стану елементів системи, попереджувальні і аварійні повідомлення, володіє архівуючою функцією і функцією створення аварійного сліду.	8

Витрати на оплату праці працівників, задіяних у реалізації заходу узагальнено в табл. 3.14.

Таблиця 3.14 - Витрати на оплату праці працівників, задіяних у реалізації заходу

Посада	Кількість осіб	Середньомісячна заробітна плата, грн.	Місячний ФОП, грн.	Річний ФОП, грн.
Головний керівний контролер	1	17500	17500	210 000
Контролер системи завантаження шихти	12	15500	186 000	2 232 000
Оператор системи	8	12000	96 000	1 152 000
Всього:	21	-	299 500	3 594 000

До впровадження технології витрати шихти складали 244,4 грн./т готової продукції, після впровадження 220,0 грн./т, що на річний обсяг виробництва становить:

$(244,4 - 238,0) \times 70820,1 \text{ тис. т} = 453\,248,64 \text{ тис. грн.}$

Одноразові витрати складуть 38819,5 тис. грн., коефіцієнт ефективності капітальних вкладень складає 0,15. Щорічні витрати складаються з витрат на оплату праці працівників, задіяних в реалізації нової технології - 3 594,0 тис. грн. Економічний ефект від реалізації заходу визначається за формулою:

$$E_f = E_{вр} - W_{оп} - W_{од} * E_n \quad (3.8)$$

де $E_{вр}$ – економія на сировині для виконання виробничої програми, тис. грн.;

$W_{оп}$ – витрати на оплату праці працівників, задіяних в реалізації заходу, тис. грн.;

$W_{од}$ – одноразові капітальні витрати, тис. грн.;

E_n – нормативний коефіцієнт економічної ефективності.

$$E_f = 453\,248,64 - 3\,594,0 - 38819,5 * 0,15 = 443\,831,7 \text{ тис. грн.}$$

Загальний економічний ефект від реалізації п'яти запропонованих заходів представлений у табл. 3.15. Внаслідок реалізації програми заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання оборотного капіталу ПАТ «АМКР», можливо отримати загальний економічний ефект на рівні 546 976,98 тис. грн. Варто відзначити, що окрім зазначеного економічного ефекту, реалізація заходів призведе до покращення фінансової стабільності підприємства за рахунок оптимізації структури його капіталу. При цьому коефіцієнт загальної ліквідності за оптимальної структури джерел формування капіталу зросте на 1,0 і досягне нормативного значення 1,88. Ефект фінансового важеля дає підставу зробити висновок, що рентабельність власного капіталу підприємства в результаті залучення позикового капіталу зросте на 2,16% і складе 3,44 %.

Таблиця 3.15 – Загальний економічний ефект від розроблених заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання оборотного капіталу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

№	Захід	Спрямованість заходу	Витрати, тис. грн.	Результати, тис. грн.	Економічний ефект, тис. грн./рік
1	Розробка економіко-математичної моделі оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу	Зниження витрат по залученню й обслуговуванню використовуваних джерел фінансування оборотного капіталу та підвищення рівня фінансової стабільності підприємства	53 307,4	137 500	84 192,6
2	Удосконалення контролю за рівнем дебіторської заборгованості	Зменшення відволікання коштів у дебіторську заборгованість	-	491,95	491,95
3	Використання факторингових угод з банками для скорочення рівня дебіторської заборгованості	Збільшення внутрішніх джерел поповнення оборотного капіталу внаслідок рефінансування розрахунків	2 200	10 000	7 800
4	Акумулявання тимчасово вільних грошових ресурсів у формі поточних фінансових інвестицій	Формування високоліквідного резерву оборотного капіталу	-	1 243,79	1 243,79
5	Впровадження автоматизованої системи управління ресурсами на підставі створення нового підрозділу	Прискорення оборотності оборотного капіталу підприємства	9 416,92	453 248,64	443 831,7
	Разом		55 507,4	602 484,38	546 976,98

Розрахуємо вплив запропонованих заходів щодо підвищення ефективності використання оборотного капіталу на основні техніко-економічні показники діяльності ПАТ «АМКР» на планований 2024 рік.

Для розрахунку ефекту від встановлення нового обладнання припустимо, що СПЦ-1 забезпечує випуск катанки в мотках до 23% від виготовлення всієї катанки на підприємстві (1 595 069 т. в 2023 році).

Розрахуємо пропускну спроможність виготовлення катанки в СПЦ-1, застосувавши формулу:

$$Q_{\text{СПЦ-1}} = Q_{\text{к}} \cdot \text{ПВ} \quad (3.9)$$

де $Q_{\text{к}}$ – річний обсяг виробництва катанки, т.

ПВ – питома вага цеху СПЦ-1 у виробництві катанки, %.

Пропускна спроможність СПЦ-1 складає:

$$Q_{\text{к}} = 1\,595\,069 \cdot 0,23 = 366\,866 \text{ (т.)}$$

Розрахуємо зміну продуктивності устаткування при заміні обладнання:

$$\text{П} = V_1 / V_2 \quad (3.10)$$

де V_1 – потенційна швидкість прокатки катанки, м/сек.

V_2 – наявна швидкість прокатки, м/сек.

Коефіцієнт росту продуктивності складає:

$$\text{П} = 100 / 90 = 1,11 \text{ (рази)}$$

Розрахуємо очікуваний приріст виробництва катанки за рік на СПЦ-1:

$$\Delta Q_{\text{к}} = 366\,866 \cdot (1,11 - 1) = 40\,763 \text{ (т.)}$$

У разі заміни обладнання на СПЦ-1 очікується зростання виготовлення катанки в обсязі 40 763 т. Оцінимо приріст прибутку від даних заходів, приймаючи середню собівартість на рівні 24075 грн., а ціну – 24750 грн.

$$\Delta \text{ЧП} = 40\,763 \cdot (550 - 535) \cdot 0,8 = 489,154 \text{ (тис. грн.)}$$

Чистий прибуток від переобладнання СПЦ-1 очікується у розмірі 489,154 тис. доларів або у перерахунку в гривневий еквівалент 17 854, 138 тис. грн.

Знаючи планову вартість заміни обладнання, яка складає 390 тис. грн., обчислимо термін окупності інвестицій:

$$\text{ТО} = 390 / 489,154 = 0,797 \text{ (роки)}$$

Отже, від реалізації даного заходу слід очікувати прибуток на рівні 17854,13 тис. грн., термін окупності проекту сягає 0,8 років.

Результати розрахунків зведемо до табл. 3.16.

Таблиця 3.16 – Вплив запропонованих заходів на основні техніко-економічні показники ПАТ «АМКР»

Показники	Роки		Відхилення, план/2023	
	2023	План	+, -	%
Обсяг товарної продукції підприємства, тис. грн.	497708	570387,6	72679,6	14,6
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	497708	570387,6	72679,6	14,6
Чисельність працівників, осіб	1698	1685	-13	-0,8
- в тому числі робітників	1623	1611	-12	-0,7
Продуктивність праці працівників, тис. грн./ос.	293,1	338,5	45,4	7,5
Фонд оплати праці, тис. грн.	36510,0	38268,6	1758,6	4,8
Середньомісячна заробітна плата працівників, грн.	1777,1	1892,6	115,5	3,5
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн.	86804,0	91304,0	4500	5,2
Фондовіддача, грн./грн.	5,7	6,2	0,5	8,8
Оборотні активи, тис. грн.	239237	252634,3	13397,3	5,6
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,1	2,23	0,13	6,2
Собівартість товарної продукції, тис. грн.	425485	473564,8	48079,8	11,3
Витрати на 1 грн. товарної продукції, грн./грн.	0,9	0,83	-0,07	-7,8
Фінансові результати від операційної діяльності, тис. грн.	70653,0	83794,4	13141,4	18,6
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн.	67367,0	79604,7	12237,7	18,2
Чистий прибуток, тис. грн.	47113,0	55723,3	8610,3	18,3

Обсяг товарної продукції підприємства збільшиться майже на 14,6%, при цьому собівартість зросте лише на 11,3% за рахунок зниження витрат на 1 грн. товарної продукції з 0,9 грн. до 0,83 грн., або на 7,8%. Вищезазначене призведе до збільшення фінансових показників діяльності підприємства, так, фінансові

результати від операційної діяльності збільшаться на 18,6%, розмір чистого прибутку збільшиться майже на 18,3% за рахунок зниження витрат на 1 грн. товарної продукції та розширення масштабів виробничо-господарської діяльності підприємства. Збільшення обсягів виробництва, навіть при збільшенні чисельності персоналу, призведе до зростання продуктивності праці на 15,5%. Середньомісячна заробітна плата зросте на 6,5%, однак скорочення чисельності працівників призводить до зростання фонду оплати праці лише на 4,8%, що є цілком припустимим, враховуючи динаміку змін продуктивності праці. Покращаться показники ефективності використання основних фондів та оборотних активів підприємства: фондівіддача зросте на 8,8%, коефіцієнт оборотності підвищиться майже на 6,2%.

Висновки до розділу 3

В даному розділі насамперед був проведений кореляційно-регресійний аналіз впливу факторів на інтегральний показник ефективності оборотного капіталу підприємства.

За результатами кореляційного аналізу, найбільший вплив на інтегральний показник ефективності оборотного капіталу спричиняє коефіцієнт оборотності з коефіцієнтом кореляції 0,9026. На другому місці виручка від реалізації продукції – щільність зв'язку 0,8904 та на третьому місці рентабельність оборотного капіталу - щільність зв'язку 0,8745. Величина середньорічного обсягу оборотного капіталу майже не впливає на значення інтегрального показника, так як коефіцієнт кореляції між ними максимально наближається до 0.

Були побудовані прогностичні значення вказаних факторів а допомогою вбудованих функцій MS EXCEL «ТЕНДНЦІЯ» і «РОСТ». Результати прогнозу показали, що середньорічна величина оборотного капіталу ПАТ «АМКР» протягом 2024-2027 рр. буде зростати, досягнувши у 2027 році значення 43346,16,0 млн. грн. Показник виручки від реалізації продукції буде знижуватись протягом всього прогнозованого періоду, досягнувши у 2027 році значення 29867,28 млн. грн. Коефіцієнт оборотності протягом прогнозованого періоду також продовжить знижуватись, зазнавши незначного зростання тільки у 2024 році – до 1,05 або 1,14 пунктів.

Наступним кроком була побудована та розв'язана за допомогою надбудови EXCEL ПОШУК РІШЕННЯ економіко-математична модель оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу ПАТ «АМКР». Застосування моделі дозволить підприємству знизити витрати по залученню й обслуговуванню використовуваних джерел фінансування оборотного капіталу на 137,5 млн. грн.

Згідно отриманих результатів ПАТ «АМКР» необхідно збільшити власний капітал на 10520,6 млн. грн., кредиторську заборгованість за товари знизити на 6777,3 млн. грн., поточні зобов'язання за розрахунками знизити на 803,3 млн.

грн., короткострокові кредити банків збільшити на 5307,4 млн. грн.

Загалом в третьому розділі було запропоновано п'ять заходів з метою підвищення ефективності використання оборотного капіталу на ПАТ «АМКР», а саме:

1. Розробка економіко-математичної моделі оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу.

2. Удосконалення контролю за рівнем дебіторської заборгованості.

3. Використання факторингових угод з банками для скорочення рівня дебіторської заборгованості.

4. Акумулявання тимчасово вільних грошових ресурсів у формі поточних фінансових інвестицій.

5. Впровадження автоматизованої системи управління ресурсами на підставі створення нового підрозділу.

Внаслідок реалізації програми заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання оборотного капіталу ПАТ «АМКР», можливо отримати загальний економічний ефект на рівні 546 976,98 тис. грн. Реалізація даних заходів призведе також до покращення фінансової стабільності підприємства за рахунок оптимізації структури його капіталу. При цьому коефіцієнт загальної ліквідності за оптимальної структури джерел формування капіталу зросте на 1,0 і досягне нормативного значення 1,88. Ефект фінансового важеля дає підставу зробити висновок, що рентабельність власного капіталу підприємства в результаті залучення позикового капіталу зросте на 2,16% і складе 3,44 %. Це підтверджує доцільність для підприємства залучення кредитних коштів в розмірі 5307,4 млн. грн. для фінансування свого оборотного капіталу.

ВИСНОВКИ

Управління оборотним капіталом підприємства є досить актуальним питанням для суб'єктів господарювання. Серед тієї низки проблем, які змушені розв'язувати сучасні українські підприємства, фронтальне місце посідає проблема ефективного управління оборотним капіталом. Основною задачею оборотного капіталу є забезпечення безперервності процесу виробництва. Оборотному капіталу належить особливе місце у структурі підприємства, бо переважно він зумовлює стійкий фінансовий стан, кредитоспроможність, інвестиційну привабливість суб'єкта господарювання.

Як економічна категорія оборотний капітал є частиною фінансових ресурсів підприємства, які шляхом вкладання в оборотні активи забезпечують безперервність процесу звичайної діяльності з метою отримання прибутку і здатні відновлюватися упродовж періоду, обумовленого процесом створення матеріальних і нематеріальних благ та термінами фінансових вкладень.

Встановлено, що оборотний капітал проходить три стадії кругообігу: грошову, виробничу й товарну. На першій стадії під час авансування коштів здійснюється придбання й нагромадження необхідних виробничих запасів. У виробничому процесі авансується вартість для створення продукції: у розмірі вартості використаних виробничих запасів, перенесеної вартості основних фондів, витрат на саму працю (заробітна плата та пов'язані з нею витрати). На третій стадії авансування коштів триває доти, доки товарна форма вартості не перетвориться на грошову.

Джерела формування оборотних коштів впливають на процес їх обертання і ефективність використання оборотного капіталу підприємства. Такими джерелами виступають:

- 1) власні та прирівняні до них кошти: статутний капітал підприємства, дохід підприємства та сталі пасиви підприємства ;
- 2) запозичені та залучені кошти: короткострокові банківські кредити і кредиторська заборгованість.

Важливим шляхом підвищення ефективності використання оборотного капіталу є зниження матеріаломісткості продукції. Економія матеріальних ресурсів дає можливість збільшити випуск продукції з відносно меншими витратами, що знижує собівартість і зумовлює зростання прибутку підприємства.

Визначено, що найбільш поширеними сьогодні у практиці фінансового менеджменту є методики визначення ефективності функціонування оборотного капіталу, що передбачають розрахунок показників рентабельності, оборотності та завантаженості одного обороту оборотними активами.

Удосконалення управління оборотним капіталом здійснюється за наступними напрямками: досягнення оптимального обсягу і структури оборотного капіталу; збільшення оборотності оборотного капіталу; використання методів фінансового аналізу для визначення стану та ефективності використання оборотного капіталу; зменшення боргових зобов'язань.

В ході аналізу ефективності конкурентного середовища ПАТ «АМКР» встановлено, що підприємство протягом досліджуваного періоду демонструє порівняно низьку ефективність діяльності відносно значень основних фінансових показників підприємств-конкурентів.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що економічна ситуація для підприємств гірничо-металургійної галузі України на фоні триваючого карантину внаслідок пандемії COVID-19 у 2022 році набула нового невизначеного характеру з початком збройної агресії російської федерації.

Відповідно до проведених розрахунків фінансових показників діяльності підприємства ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» ситуація збереження високої витратності виробництва на тлі помірних темпів зростання цін на основні експортні позиції в умовах мінімальної різниці між ціною та собівартістю виготовленої продукції, більшої енергомісткості та матеріаломісткості виготовленої продукції, призводить до того, що отримані кошти, в основному, спрямовуватимуться на забезпечення поточних потреб, зокрема оплати праці, темпи зростання якої будуть дещо нижчими за очікуваний плановий рівень. За

таких умов варто посилити політику раціоналізації витрат з метою забезпечення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, намагатись отримати європейські сертифікати на свою продукцію, та переорієнтуватися на поставки в Європу.

Здійснивши детальний аналіз діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», можна сказати, що за підсумками 2023 р. рівень фінансової стійкості підприємства значно знизився, що пов'язано з кризовим воєнним станом в країні.

Результати розрахунків показників ліквідності балансу свідчать про те, що у підприємства немає можливості погашення своїх боргових зобов'язань за рахунок обігових коштів та очікуваних надходжень за відвантажену продукцію. За всі п'ять років виконується тільки друга умова ліквідності балансу. Коефіцієнт загальної ліквідності показав падіння з 1,37 у 2019 р. до 0,88 у 2023 р., коефіцієнт швидкої ліквідності знизився відповідно з 1,01 до 0,42, а коефіцієнт абсолютної ліквідності – з 0,04 до 0,02.

Аналіз ділової активності показав певне підвищення ефективності використання підприємством своїх активів на протязі всього досліджуваного періоду, окрім 2022 року.

Розраховані показники оборотності активів підприємства показують досить тривалий період обороту, що може бути пов'язано саме із політичною ситуацією в країні. Зниження показників тривалості операційного та фінансового циклу також є позитивною тенденцією, що зумовлено зниженням періоду обороту товарно-матеріальних запасів, зменшенням дебіторської та зростанням кредиторської заборгованості.

Аналіз усіх груп показників рентабельності підприємства у 2021 році показав позитивну динаміку, майже усі показники зростали. Натомість, у 2022 році показники рентабельності різко знизились під впливом спаду загального обсягу продажів. У 2023 році більшість показників рентабельності мали тенденцію до збільшення, але все ще залишались від'ємними.

Частка власного капіталу в загальному обсязі оборотного капіталу підприємства постійно зростала з 27,4% у 2019 р. до 52,0% у 2021 р. Але у

кризовому 2022 році знизилась до 37,9%, а у 2023 р. і зовсім набула від'ємного значення (-13,43%).

Впродовж 2019–2023 рр. підприємство дотримувалось однакової стратегії формування та поповнення оборотного капіталу, користуючись тільки залученими джерелами та ігноруючи при цьому позикові, а саме короткострокові кредити банку. У частині позикових і залучених джерел поповнення оборотного капіталу переважала кредиторська заборгованість. Але користуючись переважно власними джерелами, підприємству не завжди вдавалося отримувати позитивні фінансові результати (чистий прибуток у 2019, 2022 та 2023 рр. був отриманий з від'ємним значенням).

Оборотність оборотного капіталу у 2019 році складала 1,63, у 2021 році збільшилась до 2,89, а за останні два роки знову знизився до 1,03. Але для таких підприємств, як АМКР, значення коефіцієнту оборотності від 1 до 2 є цілком нормальним з причини значних розмірів оборотного капіталу.

Коефіцієнт інтенсивності використання оборотного капіталу з 2019 до 2021 р. був <1 . Це значить, темп росту виручки перевищував темп росту оборотного капіталу, що є позитивною тенденцією. Але у 2022 році темп росту оборотного капіталу вже у 2,48 разів перевищував темп росту виручки, а у 2023 р. – у 1,13 разів.

За результатами проведеного аналізу зрозуміло, що на даний момент ПАТ «АМКР» знаходиться в кризовому становищі, на що вказують незадовільні значення більшості показників фінансової стійкості, оборотності, поточної ліквідності та рентабельності. Така ситуація потребує розробки ряду рекомендацій, які можуть покращити фінансовий стан компанії шляхом підвищення ефективності використання оборотного капіталу.

За результатами кореляційного аналізу, найбільший вплив на інтегральний показник ефективності оборотного капіталу спричиняє коефіцієнт оборотності з коефіцієнтом кореляції 0,9026. На другому місці виручка від реалізації продукції – щільність зв'язку 0,8904 та на третьому місці рентабельність оборотного капіталу - щільність зв'язку 0,8745. Величина середньорічного обсягу

оборотного капіталу майже не впливає на значення інтегрального показника, так як коефіцієнт кореляції між ними максимально наближається до 0.

Були побудовані прогнозні значення вказаних факторів а допомогою вбудованих функцій MS EXCEL «ТЕНДНЦІЯ» і «РОСТ». Результати прогнозу показали, що середньорічна величина оборотного капіталу ПАТ «АМКР» протягом 2024-2027 рр. буде зростати, досягнувши у 2027 році значення 43346,16,0 млн. грн. Показник виручки від реалізації продукції буде знижуватись протягом всього прогнозованого періоду, досягнувши у 2027 році значення 29867,28 млн. грн. Коефіцієнт оборотності протягом прогнозованого періоду також продовжить знижуватись, зазнавши незначного зростання тільки у 2024 році – до 1,05 або 1,14 пунктів.

Наступним кроком була побудована та розв'язана за допомогою надбудови EXCEL ПОШУК РІШЕННЯ економіко-математична модель оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу ПАТ «АМКР». Застосування моделі дозволить підприємству знизити витрати по залученню й обслуговуванню використовуваних джерел фінансування оборотного капіталу на 137,5 млн. грн.

Згідно отриманих результатів ПАТ «АМКР» необхідно збільшити власний капітал на 10520,6 млн. грн., кредиторську заборгованість за товари знизити на 6777,3 млн. грн., поточні зобов'язання за розрахунками знизити на 803,3 млн. грн., короткострокові кредити банків збільшити на 5307,4 млн. грн.

Загалом в третьому розділі було запропоновано п'ять заходів з метою підвищення ефективності використання оборотного капіталу на ПАТ «АМКР», а саме:

1. Розробка економіко-математичної моделі оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу.
2. Удосконалення контролю за рівнем дебіторської заборгованості.
3. Використання факторингових угод з банками для скорочення рівня дебіторської заборгованості.

4. Акумулявання тимчасово вільних грошових ресурсів у формі поточних фінансових інвестицій.

5. Впровадження автоматизованої системи управління ресурсами на підставі створення нового підрозділу.

Внаслідок реалізації програми заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання оборотного капіталу ПАТ «АМКР», можливо отримати загальний економічний ефект на рівні 546 976,98 тис. грн. Реалізація даних заходів призведе також до покращення фінансової стабільності підприємства за рахунок оптимізації структури його капіталу. При цьому коефіцієнт загальної ліквідності за оптимальної структури джерел формування капіталу зросте на 1,0 і досягне нормативного значення 1,88. Ефект фінансового важеля дає підставу зробити висновок, що рентабельність власного капіталу підприємства в результаті залучення позикового капіталу зросте на 2,16% і складе 3,44 %. Це підтверджує доцільність для підприємства залучення кредитних коштів в розмірі 5307,4 млн. грн. для фінансування свого оборотного капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18. № 19-20. № 21-22. Ст. 144. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14. № 15-16. № 17. Ст. 112 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. № 996-ЖІV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 40. Ст. 365. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
4. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку від 21.06.1999 // Редакція від 30.04.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99>.
5. Азарова А.О., Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Практикум : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця : ВНТУ, 2016. 216 с.
6. Антонюк О.П., Ступницька Т.М., Купріна Н.М. Економічний аналіз : навч. посібник. Львів : Магнолія 2006, 2015. 326 с.
7. Батракова Т.І. Напрями підвищення ефективності використання оборотних засобів підприємства. Наукові праці ХДУ. Економічні науки. 2015. Вип. 15. С. 57-60.
8. Бігдан І.А., Лачкова Л.І., Лачкова В.М., Жилиякова О.В. Фінансовий менеджмент : електрон. навч. посіб. Харків : ХДУХТ, 2017. 197 с.
9. Бланк І.О. Управління використанням капіталу. Київ : Ніка-Центр, 2016. 342 с.
10. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент : навчальний курс. Київ : Ніка-Центр, 2014. 656 с.
11. Бланк І.О., Ситник Г.В., Андрієць В.С. Управління фінансами підприємств : підручник. 2-ге вид. Київ : КНТЕУ. 2017. 792 с.

12. Бровко Л.І., Юрченко А.А., Королькова Т.В. Оптимізація оборотних активів та їх вплив на діяльність підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. №2. С. 16-22.
13. Внутрішня торгівля в Україні : монографія / А.А. Мазаракі, І.О. Бланк, В.Д. Лагутін та ін. ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. Київ : КНТЕУ, 2016. 864 с.
14. Гаватюк Л.С., Пілат А.К. Удосконалення механізму управління оборотними активами як умова ефективного функціонування підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. №1. URL : <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/03/2022-en-1-32.pdf>
15. Державна служба статистики України. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>
16. Дропа Я. Б. Фінансовий аналіз : навч. посібник. Електрон. вид. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 238 с. URL : <https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Dropa-Navchalnyu-posibnyk-2024.pdf>
17. Дукаль Г.С. Управління обіговим капіталом та його вплив на фінансовий стан підприємств. URL : http://archive.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu//19_1/181_Dukal_19_1.pdf
18. Єропутова О.О., Ярошевська О.В. Підвищення ефективності використання оборотних коштів підприємства. *Економічні науки*. 2010. Вип. 9. С. 45-50.
19. Єйбоженко О. Система управління оборотними активами підприємства. *Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ*. 2013. №5. С. 230-239.
20. Єршова Н.Ю. Удосконалення методичного підходу до аналізу оборотних коштів як фактору ефективності діяльності промислового підприємства. *Наукові праці ХІІІ. Економічні науки*. 2012. Вип. 12. С. 37-45.
21. Казачков І.О., Даньченко О.Е. Напрямки удосконалення процесу управління оборотними коштами підприємства. *Економічний випуск Запорізької державної інженерної академії*. 2014. Вип.7. С. 136-143.
22. Кічук О.С., Тарасова Ю.А. Управління оборотним капіталом промислових підприємств. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 37. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1234>

23. Коваленко О.В. Формування і використання оборотного капіталу підприємства : пошук шляхів підвищення ефективності. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. №41. С. 203-208.

24. Ковальчук Н.О., Федішин М.П., Жаворонок А.В. Теоретичні аспекти аналізу складу, структури активів та джерел їх фінансування. *Інвестиції : практика та досвід*. 2019. №23. С.64-69.

27. Косарева І.П., Великий Ю.М., Капустенко Ю.М. Теоретичні основи систематизації поняття «оборотний капітал» та характеристика його складових елементів. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. №16. С. 382-388.

28. Кравченко Т.В. Концептуальні аспекти аналізу ефективності процесів формування та використання оборотного капіталу підприємств. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. 2016. Т. 285, Вип. 273. С. 38-43.

29. Круш П.В., Мастюк Д.О. Еволюція теоретичних підходів визначення сутності капіталу підприємства. *Національний Технічний Університет України «КПІ»*. 2015. Вип. №12. URL : <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/45314>

30. Кузнєцова Т.В., Лук'янчук Ю.А. Система управління оборотними активами як інструмент забезпечення платоспроможності підприємства. *Вісник НУВГП*. 2023. Вип. 1 (101). С. 56-65.

31. Кучменко В.О. Управління структурою оборотних активів на основі функціональної моделі оптимізації структури капіталу. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. 35(1). С. 46-53.

32. Лігоненко Л.О. Управління грошовими потоками : навчальний посібник. Київ : КНТЕУ, 2015. 327 с.

33. Литвинов А.І., Остапенко Р.М., Горох О.В. Оптимізація оборотного капіталу в умовах невизначеності. *Економіка та суспільство*. Вип. №63. 2024. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-58>

34. Лебедєва А.М. Методичні аспекти аналізу ефективності використання оборотних активів підприємства. *Наукові праці ОІФ. Економічні науки*. 2015. Вип. 1. С. 67-76.

35. Марусяк Н.Л. Фінанси підприємств : навч. посібник : 2-ге вид., перероб. і доп. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 176 с.
36. Неізнана О.В., Рубан К.В. Вплив пандемії COVID-19 та збройної агресії росії на фінансову діяльність підприємств гірничо-металургійної галузі на прикладі ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. №53. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-24>
37. Нікбахт Е., Гроппеллі А. Фінанси : навч. посібник. Київ : Основи. 2008. 382 с.
38. Носань Н.С., Мартінович В.Г. Сутність та генезис економічної категорії «оборотний капітал підприємства». *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 275-275.
39. Наслідки епідемії COVID-19 та карантинних заходів для провідних секторів економіки України. Дослідження за результатами глибинних інтерв'ю з власниками та топ-менеджерами українських компаній. Київ–Харків : Видавець О.А. Мірошніченко. 2020. 188 с. URL : https://cpd.com.ua/ukr-eng%20covid-19_economics_ukraine.pdf.
40. Пархоменко О.П. Оборотний капітал в умовах глобальних викликів: формування та використання : монографія. Луганськ : Вид-во «Ноулідж». 2012. 216 с.
41. Педченко Н.С. Теоретико-прикладний аспект забезпечення результативності стратегії фінансування оборотного капіталу підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2020. № 4. С. 6-14.
42. Піскульова І.В., Мавріна М.І. Методичні підходи до управління грошовими коштами підприємств : сучасний аспект. *Ефективна економіка*. 2021. №1. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2022/90.pdf
43. Поддєрьогін А.М., Невмержицький А.М. Ефективність управління грошовими потоками підприємства. *Фінанси України*. 2015. № 11. С. 119-127.

44. Поддєрьогін А.М., Бабяк Н.Д. Фінансовий менеджмент : підручник / кер. авт. і наук. ред. проф. Поддєрьогін А.М. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2017. 534 с.
45. ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». URL : <https://www.amkr.org.ua>
46. ПАТ «Кривбасзалізрудком». URL : <https://www.krruda.dp.ua/kombinat>
47. ПРАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат». URL : <https://ingok.metinvestholding.com/ua>
48. ПРАТ «Північний гірничо-збагачувальний комбінат». URL : <https://sevgok.metinvestholding.com/ua>
49. ПРАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат». URL : <https://cgok.metinvestholding.com/ua>
50. Про результати аналізу виконання Закону України "Про проведення економічного експерименту на підприємствах гірничо-металургійного комплексу України". Рахункова палата України. URL : http://old.acrada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/164527?cat_id=38966
51. Рубаха М.В., Цюпа М.П. Прикладні аспекти аналізу оборотності капіталу суб'єкта господарювання. *Ефективна економіка*. 2017. №4. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5531>
52. Рудь І.Ю., Позняк О.В. Управління оборотними активами підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 25. С. 759-764.
53. Рабоконь Ю.С. Аналіз ефективності використання запасів на підприємстві. *Фінанси, облік, банки*. 2019. № 1 (24). С. 76-86.
54. Семенюк Н.О. Історичні аспекти еволюції трактування поняття "оборотний капітал" в економічній теорії. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2012. Вип. 8(2). С. 227-231. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2012_8%282%29_40
55. Семенюк Н.О. Визначення послідовності проведення аналізу оборотного капіталу підприємства. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. 2013. № 1. С. 173-180.

56. Ситник Н.С., Смолінська С.Д., Ясіновська І.Ф. Фінанси підприємств : навч. посібник за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 402 с.

57. Стеценко Н.А. Система управління оборотним капіталом підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 3(3). С. 258-262.

58. Стрелюк О.В. Математична модель оборотного капіталу у моделюванні операційної та фінансової діяльності підприємства. *Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем*. 2013. Вип. 18. С. 222-242.

59. Фінансовий менеджмент : підручник за ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Крупки. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка. 2019. 440 с.

60. Фінанси підприємств : підручник за заг. ред. В. В. Сокурєнка. 2-ге вид., доповн. та перероб. Харків : ХНУВС. 2022. 292 с.

61. Фроленко Р.В. Аналітична складова управління оборотним капіталом підприємства : концептуальний підхід. *Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал*. 2016. №12. С. 98-103.

62. Фурса Т.П. Концептуальні засади управління оборотними активами підприємства. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2014. Т.19. Вип.1/2. с. 184-187.

63. Цуркан І.М., Калюжна В.С. Математичні методи та моделі в управлінні оборотним капіталом підприємства. *Інвестиції : практика та досвід*. 2021. №18. С.25–29.

URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2021/6.pdf

64. Швець Ю.О., Скворцова А.В. Управління оборотними активами підприємств. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2015. №13. С. 127-130.

65. Юрій С.М. Шляхи оптимізації структури оборотного капіталу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 10(4). С. 178-181.

66. Юрчишена Л.В., Кречко О.С. Макроекономічний аналіз фінансування оборотних активів промислових підприємств України. *Бізнес Інформ*. 2020. №11. С. 337-346.

67. Яскал І.В. Комплексний аналіз ефективності використання оборотного капіталу промислового підприємства. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28. № 3. С. 225-232.

68. Global Powder Metallurgy Market Size. 2022. URL: <https://www.adroitmarketresearch.com/industry-reports/powder-metallurgy-market>

69. Grand view research. Ammonium Sulfate Market Size, Share & Trends Analysis Report By Product. 2022. URL: <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/ammonium-sulfate-market>.

70. Trends in global metallurgy for 2022. URL: <https://www.nanosteelco.com/metallurgy-trends-for-2022>